

УПА

Микола Лебедь

УПА. Українська повстанська армія
Її генеза, ріст і дії у визвольній боротьбі
українського народу за Українську
Самостійну Соборну Державу
I частина. Німецька окупація України

МИКОЛА ЛЕБЕДЬ

У П А
УКРАЇНСЬКА ПОВСТАНСЬКА АРМІЯ
Її ГЕНЕЗА, РІСТ І ДІЇ У ВИЗВОЛЬНІЙ БОРОТЬБІ
УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ЗА УКРАЇНСЬКУ САМОСТІЙНУ
СОБОРНУ ДЕРЖАВУ

І частина
Німецька окупація України

**Проект зі збереження
видавничої спадщини
української еміграції**

СУЧАСНІСТЬ
ДРУГЕ ВИДАННЯ
1987

*Борцям за Українську Самостійну Со-
борну Державу минулого, теперішнього
і майбутнього присвячує*

Автор

Mykola Lebed

UPA. THE UKRAINIAN INSURGENT ARMY

Its Origin, Growth and Actions
in the Liberation Struggle of the Ukrainian Nation
for The Ukrainian Independent United State
Part I. The German Occupation of Ukraine

SUČASNIST — 1987

1st Edition — 1946

2nd Edition — 1987

All rights reserved.

Copyright © 1987 Sučasnist

Library of Congress Catalog Card Number: 87-61495

ISBN 3-89278-003-X

Від видавництва

«Українська повстанська армія» — написана автором в 1945 р., появляється друком із значним запізненням. Зі зрозумілих причин в тому часі не могли бути використані всі доступні архівні матеріали. Теж не про всі події, що про них згадується, можна було основніше говорити та їх всебічно наświetлити. Бажанням автора було дати насамперед суцільну, ядерну картину визвольних змагань українського народу в роки німецької окупації України.

Видаємо цю працю в її першій редакції, сподіваючись, що небаром появиться друге поширене та доповнене видання.

[1946]

[Пресове бюро УГВР]

Від видавництва

Пропонуємо читачам друге видання праці Миколи Лебеда про Українську повстанську армію. Вперше книжка «УПА. Українська повстанська армія» з'явилася у 1946 році, отже автор писав її відразу по свіжих слідах подій, які пережив і які великою мірою співторив. А поскільки він у своїй праці також наводить дуже багато оригінальних документів боротьби УПА і українського протинімецького та протибільшовицького підпілля у Другій світовій війні взагалі — його праця стала першоджерельним документом для студій доби та дій, про які в ній мова. Зайво пояснювати, що, хоч від часу постання УПА минуло 45 років, книжка Лебеда ні в чому не втратила своєї актуальності.

У цьому другому виданні передруковуємо в цілості первісний текст книжки з 1946 року. При цьому вносимо такі доповнення й зміни: побіч усіх оригінальних документів, тут з'являються також деякі нові документи та фотографії; виправлено карту дій УПА, додано список власних імен, виправлено окремі друкарські та незначні мовні помилки.

Розшук
Бюра кримінальної поліції Райху

Тільки для
службового вжитку

Цілком секретно!

Зображену на фотографії особу

Миколу Лебеда або Лебідя
нар[оджений] 11.[XII]. [19]09 в Стрильських Нових,

який користується багатьма фальшивими документами, доручається заарештувати. Увага, він озброєний!

Лебедь часто подорожує легкою автомашиною (темною лімузиною марки Мерседес)
з позначенням-числом Ost 50 150.

Згідно з цим наказом вести контролю транспортно руху та робити розшуки за цією автомашиною: заарештувати пасажирів, а машину — сконфіскувати.

Звітувати до

Спеціальної комісії при командирові Поліції безпеки та
СД [Служби безпеки] Дистрикту Галичина в Львові — 4.[X]. [19]41

Fahndungsersuchen des Reichskriminalpolizeiamtes.

Nur für den
Dienstgebrauch.

Streng vertraulich!

Die im Lichtbild dargestellte Person

Nikola Lebed bzw. Lebid
geb. am 11. 12. 09 in Strylskie-Nowe,

die sich einer größeren Anzahl von Ausweisen mit falschen Namen bedient, ist festzunehmen. **Vorsicht, Schusswaffe!**

Lebed benutzt vielfach einen VW. (dunkle Mercedes-Limousine)
mit Kennz. Ost 50 150.

Es wird gebeten, Verkehrskontrollen durchzuführen und nach diesem Wagen zu fahnden, seine Insassen festzunehmen und den Wagen sicherzustellen.

Nachrichten an

**Sonderkommission beim Kommandeur der Sicherheitspolizei und
des SD. für den Distrikt Galizien in Lemberg — 4. 10. 41.**

ВСТУПНЕ СЛОВО

Очі всього світу були спрямовані в часі Другої світової війни на Східню Європу, зокрема на Україну, де впродовж довгих воєнних років відбувався небувалий досі в історії змаг між двома найбільшими європейськими потугами. Але світ дивився на Україну не як на самостійний підмет у тому змагу, а як на широку арену, на якій перекочувалися в одну, то в другу сторону полчища воюючих сторін, на якій зударялися їх велетні-панцері, над якою розгравалися завзяті повітряні бої летунських ескадр.

Гуркіт моторів, розриви бомб і брязкіт заліза та панцерів, словом — боротьба матеріально-технічних сил за матеріальні цілі обох імперіялістичних потуг приглушували процес народжування, росту, оформлювання і вияву ідейних сил українського народу, який став до одчайдушного бою за вселюдські ідеали волі, правди і справедливості проти загарбництва, насилля, гніту і поневолення, що їх несли Україні і всім народам світу гітлерівська Німеччина і СРСР. Чиста ідея стала до боротьби з матерією. Обидва воюючі імперіялізми, хоч і зводили між собою скажений бій за гегемонію у світі, супроти інших народів застосовували ті самі прийоми. Нищили гідність людини, здавлювали всі ідейні пориви, топтали все святе та Боже. Людину, створену на образ і подобу Богу, хотіли обернути в тварину, а цілі народи — в отари рабів-невільників! — Ось саме тим двом диким імперіялізмам український народ оголосив війну. Війну на життя і смерть. Війну, яка з незменшеною завзятістю і нечуваним героїзмом ведеться досьгодні проти СРСР, що залишився на широкій бойовій арені хвилимовим переможцем над своїм імперіялістичним противником, але не зумів ще розіграти останнього переможного бою із своїм ідейним противником, українським народом. Український народ живе і бореться. Тирани, диктатори з'являються на історичній арені, заблистять Нероновою славою і гинуть. А слідом за ними несеться прокляті людства і осуд цілої історії.

Як закінчиться сучасна збройна боротьба українського народу, важко

передбачити. Як довго ще проріджувані лави Української повстанської армії будуть витримувати скажені наступи червоних сталінських опричників, не хочемо ставити тут прогноз. Важне те, що боєць УПАрмії не здає з рук своїх зброї, хіба, що серце його прошиє ворожа куля, і з мертвих рук зброя випадає. Важне те, що можна знищити людину — винищенням спричинити спустошення серед народу, але коли живе бодай якась його частина, ворогові не вдасться знищити віри в його відродження, віри в перемогу справедливої ідеї над бруталним насиллям. Ідея боротьби українського народу за свої національні права і свою суверенну державу в сім'ї вільних народів світу невмируща!

І друге — важно ствердити перед усім світом, цілою історією і майбутніми людськими поколіннями, що в останній воєнній завірюсі український народ, єдиний серед європейських народів, зберіг чистоту ідеї боротьби проти нелюдських тоталітарних режимів. В часі, коли інші народи входили з одним чи другим тоталізмом в союзи, коли складали з ними договори приязні, коли засідали при одних конференційних столах, український народ вів боротьбу на два фронти, з брунатною й червоною диктатурами. Без чужої допомоги, без слова признання чи моральної підтримки, спираючись на своїх власних силах, з глибокою вірою в справедливість своєї боротьби, український народ виступив до нерівних змагань. Український народ був осамітнений в цій боротьбі, але це була почесна самотність, і сьогодні він може бути гордий на неї. Бо своїм осамітненням він урятував гідність не тільки свою, але й всього людства, яке зачарувала та осліпила блискуча свастика або кривава червона зірка. Потоптаний прапор, що на ньому виписані слова волі й справедливості для кожної людини і кожного народу, український народ, єдиний в останній світовій завірюсі, підняв з земної пороші і міцно держить його в своїх руках досьогодні. Може сучасний світ ще не вміє оцінити того вкладу українського народу в ідейну скарбницю людства, та ми віримо, що вже недалекі наступні покоління найдуть справедливу оцінку і зрозуміють вагу і значення безкомпромісової боротьби українського народу з гітлерівською і більшовицькою диктатурами. Ідею волі людини і народів не можна з ними ніяк погодити, бо між ними така безодня, як між волею і рабством, між правдою і брехнею, між справедливістю і беззаконням. І тому світ мусить зрозуміти цю правду, що український народ, ведучи боротьбу на два фронти проти свого поневолення, боровся і бореться не тільки за своє право, але також за вселюдські ідеали; що в цій боротьбі він зберіг не тільки національну гідність, але що й досьогодні він рятує гідність цивілізованого людства, будить приспане сумління й відкриває людству очі на грізне грядуче завтра, яке нависло над усім світом, коли він вчас не зрозуміє, що безза-

коння, насилля та рабство і компроміси з ними мусять бути зметені з лиця землі.

Буря кількарічної війни прогула над Україною, але велетенський ідейний та збройний змаг українського народу за своє визволення з-під більшовицького гніту і за своє повне суверенне державне життя триває далі. І хоч більшовицький загарбник старається приглушити ці героїські змагання і пильно дбає про те, щоб світ про них не довідався і мовчав, то все ж таки в останньому часі все більше вісток про боротьбу УПАрмії з більшовицьким наїзником проходить крізь залізну заслону до цивілізованого світу. Правда, ці вістки нераз деформовані і в інтерпретації суті й характеру самої боротьби не вірні, та в одному вони говорять правду. Існує широко розгорнений український революційний рух, існують збройні, повстанські сили українського народу — УПАрмія, існує боротьба з більшовицьким загарбником.

Наше завдання — *розкрити правду про Україну* за останні роки визвольної боротьби; хочемо вказати українському громадянству на героїську сторінку нашої недавньої і сучасної боротьби! Хочемо вірно і об'єктивно, подаючи факти, дати, документи, фотознімки та весь доступний свій і чужий джерельний матеріал, відтворити той процес, що проходив на Україні впродовж останніх бурхливих років. Як народжувалася, росла й могутніла українська самостійницька ідея, які форми вияву вона прибирала, з якими труднощами вона боролася, словом — хочемо розірвати занавісу над нашим недавнім минулим перед своїми і чужими; ось це провідна думка наших видань.

В широких українських масах, зокрема в бійцях УПА та в революціонерах-самостійниках, погляд на твердий пройдений шлях буде кріпити віру в остаточну перемогу; для тих українців, що перебувають на чужині нехай ця правда буде заклик до єднання між собою та з Рідною Землею. Нехай вона збудить свідомість, що ми не народ рабів, а борців, що завжди в історії і посьогодні стоїть а авангарді боротьби за вселюдські ідеали волі й справедливості.

Пресове бюро Української Головної Визвольної Ради видає оце першу основнішу публікацію, що має служити наміченій меті — *розкрити правду про Україну*. Ім'я автора не чуже українській суспільності. Він — помітна політична постать в українському житті останніх півтора десятка років, один з провідних членів Організації українських націоналістів, революційний діяч і невтомний організатор визвольно-революційного руху на Україні. Засуджений, як один з головних обвинувачених, у відомому Варшавському процесі на кару смерті, замінена на досмертну тюрму, довголітній

в'язень польських тюрем, в 1939 р. після упадку Польщі виходить на волю і з незмінним запалом віддає себе даліше праці в організуванні революційної боротьби проти займанців України. Коли в 1941 р., недовго після вибуху німецько-більшевицької війни, німці виварештовують ряд провідних членів ОУН і членів Українського Державного Правління та починають нищівну акцію супроти українського самостійницького руху, він — член УДП і Проводу ОУН, — один з небагатьох, що врятувалися перед арештами Гестапо, бере на себе важкий обов'язок переорганізувати проріджені кадри українських самостійників, доповнити їх, закріпити позиції руху по всій Україні і перейти до протиударів на фронтах боротьби проти гітлерівських і большевицьких займанців. Як перед тим НКВД, так і тепер Гестапо розсилає по всіх поліційних станицях стежні листи і визначає нагороди за його голову...

Тимчасом український самостійницький революційний рух, визначним організатором і душею якого був саме автор, росте й могутніє. Вже в другій половині 1942 р. оформлюються перші збройні частини Української повстанської армії. І тут ми приходимо до теми опрацьованої автором монографії. Це генеза, ріст і дії Української повстанської армії — УПА.

Від кількох років ворог побороє її і зброєю і своєю забріханною пропагандою. Лють і осканеність ворожих чинників для кожного українця зрозумілі. Все, що для нас дороге і святе, вони опоганюють та обкидують болотом! Чи ж не виклинали впродовж сторіч і не виклинали досі славного гетьмана Мазепу й мазепинців? Чи ворог може спокійно вимовити ім'я сл. п. Петлюри чи Коновальця? А УПА і весь український самостійницький рух — це ж кість від кости і тіло від тіла тих великих державних мужів і наших національних героїв! Тому документарна праця, що розкриє перед світом правду про наш самостійницький рух, зокрема про генезу, характер і дії УПА, розкриє ворожу забріханість.

Та, окрім тих причин, в загальному вичувався в українському громадянстві брак основної публікації на цю тему.

Ідучи назустріч бажанню українських громадян і своїх друзів, автор узяв на себе це завдання, бо саме він, що був не тільки постороннім свідком, але й учасником та співтворцем того великого процесу визвольної боротьби на Україні за часів німецької окупації, міг найкраще змалювати ці роки великих революційних змагань. — Праця, яку даємо в руки українському громадянству, не є історією останніх років України. Писати історію ще передчасно, замалий простір ділить нас від нещодавніх подій, а, врешті, процес визвольної боротьби ще не завершений, шлях до нашої мети, до виборення Української Держави ще не пройдений. З уваги на те, що не про всі речі, зокрема такі, що розкривали б таємниці сучасної боротьби, можна

вже сьогодні писати, головна увага автора присвячена висвітленню визвольної боротьби українського народу проти його основних ворогів у тому часі, гітлерівської Німеччини і большевицької Москви. Все інше порушено тільки в такій мірі, наскільки воно безпосередньо цю боротьбу скріплювало, чи пак послаблювало.

Праця, яку віддаємо до рук українському читачеві, не є історією. Є це вірніша хроніка, ілюстрована документарним матеріалом. Але хроніка, в якій основне — не сухе зіставлення подій, що слідували одна по одній, а — *українська самостійницька ідея*. Ми бачимо, як ця ідея родилась у давньому нашому минулому, як вона безпосередньо після нашої програної в 1920-21 рр. переходить у підпілля, як в ньому росте і стає надхненням для широких українських мас. Перед нашими очима пересуваються картина за картиною. Приходить 1941 рік і ця, здавлювана всіма окупантами України ідея, манифестує себе перед світом в проголошенні української державности. І знову йдуть удари за ударами від нового займанця. Перед нами прекрасна картина боротьби невеликого гурту людей, самостійників з ОУН, за те, щоб ідея самостійности України стала власністю всього українського народу. Завдяки жертвенній праці й боротьбі українських революціонерів-самостійників, самостійницька ідея доходить до найдалших закутин української землі. Вона опановує серця і душі українських народних мас. І саме цей процес мобілізації українських душ довкола самостійницької ідеї — це наймогутніше явище останніх років визвольних змагань українського народу. Ідейно змобілізовані всі шари української суспільности дають вияв своїй готовості захищати права українського народу. Ідея починає діяти в конкретних формах наперед пасивного спротиву, з часом збройної самооборони в малих боєвих відділах, а в кінці рух самооборони перетворюється у велике збройне повстання. Для захисту і перемоги самостійницької ідеї організується і росте УПАрмія, єдина в світі армія створена нечуваним зусиллям поневоленого народу. Самостійницька ОУН виконала в тому процесі велетенські завдання. Вона зуміла перелити ідейно-політичний зміст визвольної боротьби в душі українських мас і надхнути їх до боротьби, що своє організаційно-збройне завершення найшла в УПА. Але процес ще не закінчений. З рядів УПА ініціюється політичне оформлення цілого самостійницького руху в Україні в покликаний до життя найвищого державного керівництва цілими визвольними змаганнями українського народу — Української Головної Визвольної Ради.

Самостійницька ОУН, Українська повстанська армія, Українська Головна Визвольна Рада — це ланки одного нерозривного ланцюга в розві української політичної думки і в процесі революційно-визвольної боротьби українського народу. А організуючим, об'єднальним і керівним чинником

у них була й є українська самостійницька ідея й боротьба за Українську Самостійну Соборну Державу. Хто цього не хоче бачити й розуміти, той ніколи не зрозуміє ні недавнього минулого, ні сучасного України.

Свою працю автор присвячує "Борцям за Українську Самостійну Соборну Державу минулого, теперішнього й майбутнього". І це зрозуміле. Тисячі борців умирили за українську державу, вмирили здебільшого як невідомі герої на широких степах України, їх ім'ям було "сини і дочки України". Інші стоять сьогодні в нерівних боях, а ще інші прийдуть до них, щоб виконати наказ "збудувати Українську Державу". Для одних ця праця буде пам'ятником, для інших школою і дороговказом. — Віддаючи цю працю до рук тих, що боряться чи готові боротися, зокрема до рук українського молодого покоління, ми бажали б, щоб вона виконала своє завдання; щоб не тільки розкрила правду про недавнє героїське минуле України, але й була вояцькою школою характерів українського молодого покоління.

І накінець, ще одна просьба до наших читачів. Перед нами перша частина писаної хроніки Української повстанської армії. Це не сенсаційний твір, ні модерний роман. З хроніки говоритиме важка, правдива й героїська дійсність останніх років визвольних змагань України. Хроніку творили борці й герої, українські революціонери-самостійники, борці УПА і весь український народ. Кожна її сторінка писана їх жертвами і їх кров'ю. Самі слова ослабкі, щоб відтворити велич тієї жертви. Тому, беручи до рук хроніку УПА, читаймо її як святу книгу недавнього буття українського народу і так зложім наш поклін і салют тим усім, що ці світлі сторінки української історії писали своєю кров'ю і жертвою в героїській боротьбі за Українську Державу.

1946

о. д-р Іван Гриньох

У 40-ЛІТТЯ ВИДАННЯ ПЕРШОЇ ДОКУМЕНТАЦІЙНОЇ ПРАЦІ, ПРИСВЯЧЕНОЇ УКРАЇНСЬКІЙ ПОВСТАНСЬКІЙ АРМІЇ

Сорок років тому, рік після закінчення Другої світової війни, Пресове бюро Української Головної Визвольної Ради видало об'ємом невелику, змістом багатомовну працю. Її назва «УПА. Українська повстанська армія». Її провідна ідея — одкровення минулого, знамення прийдешнього. Автор праці — Микола Лебедь, «невтомний організатор визвольно-революційного руху на Україні», як мовиться у вступі до праці, і, тут додамо, політична постать, що вирізьбила тривалу печать на всіх процесах розвитку й дії національних самостійницьких формацій у визвольній боротьбі українського народу за відродження й побудову своєї державної суверенності.

Хоч праця з'явилася на еміграції, не названо в ній ні місця видання, ні друкарні, в якій вона друкувалася, бо умови, в яких вона народилася, були подібні до тих, в яких поставали й розповсюджувалися різні підпільні видання в Україні.

У чому ж була складність тих умов появи цієї праці? Сьогодні можемо назвати те, чого не подано у виданні: місце видання і друкарню, і коротко вказати на всі труднощі, які треба було перебороти. Пригадаємо: Німеччина й Австрія, країни, в яких опинилися сотні тисяч українців, між ними одні вивезені на примусові роботи, інші, що пережили пекло концентраційних таборів, ще інші, що рятувалися перед наступом більшовиків, — були поділені на окупаційні зони. Комунікаційні шляхи перервані. Між переможцями-альянтами «фратернізація», енкаведівські загони, користуючися хаотичним становищем, полювали на людей для репатріації... Більшість українців знаходили притулок у таборах для «переміщених» осіб, розкинутих по всіх зонах. В очікуванні дальшої невідомої долі українці влаштовували своє тимчасове життя; за зразками, винесеними з батьківщини,

відновлювали свою працю громадські, культурні, навчальні, молодіжні й церковні установи. І, без уваги на всі слабості, треба сказати, що за тих післявоєнних років українські вихідці з рідної землі дали свідоцтво своїх суспільних і громадсько-творчих здібностей. Менше відрадним явищем була т. зв. таборова партійна політика. Залишаємо оцінку цього явища майбутнім дослідникам. З відстані кількох десятиліть назвемо цю «політику» безкорінною і безвітрянною, відірваною від кореня, України, і без чіткої орієнтації на діючі сили визвольної-політичні фактори в Україні з їх військовим і політичним керівництвом.*

Серед вихідців з України були й такі, яким доручено донести до відома свого і чужого світу правду про Україну. Між ними автор праці — Микола Лебедь, генеральний секретар закордонних справ Української Головної Визвольної Ради. З найближчою родиною і кількома друзями, що вийшли живими з німецьких концентраційних таборів, опиняється він у Римі. Живе на нелегальному становищі, бо на підставі енкаведівських гончих листів його ім'я стоїть на списку осіб, що їх видачі вимагає Москва від італійського уряду... Найбільшим скарбом, що його врятував Автор, був, правда, не в цілому, але бодай його велика частина, — архів з цінними документами підпільної боротьби українського народу за років Другої світової війни. І хоч Авторві доводилося жити «на валізках», він заходився коло виготовлення документальної праці про УПА. Ченці старого василіянського монастиря в Гротта Ферратта, українські друкарі, вислані туди за міжвоєнних часів митр. Андреєм, беруться за друк праці. Виготовлені «щітки» передають до коректи. Робиться вона в Римі й Мюнхені. Переборюючи комунікаційні труднощі, користуючися виключно кур'єрами-підпільниками. Хоч усе це некорисно відбивалося на своєчасному випуску праці, вона з'являється. Увесь наклад праці тими ж таки кур'єрськими шляхами перевозиться чи радше — «переноситься» з Риму на північ від Альп. До рук вихідців з України, годованих незліченними циклоstileвими таборовими виданнями, потрапляє чепурне видання, книжка про УПА. Перед читачем розгортається згущена панорама боротьби рідного народу... Промовляють до нього не крилаті слова, а документи, світлина, описи боїв з окупантами, живі й загиблі в боях учасники визвольного підпілля й Української повстанської армії. Золотою ниткою проведена в документах основна ідея — ідея боротьби за національні і вселюдські права людини, ідея змагу духа з матерією. Мета документальної праці

— незрячим відкрити очі, щоб прозріли; недовіркам — сказати правду, щоб повірили.

Основною метою видання праці «УПА», як на це вказано в докладному вступі до першого видання, було *розкрити правду про Україну і змагання українського народу за побудову Української Самостійної Соборної Держави, пригадати українцям, що опинилися поза рідними землями, що народ зі своїми підпільними формаціями, хоч осамітнений, далі бореться, закликати всіх українців на чужині до єднання зі своїм народом, до праці й допомоги йому*. Перше документальне видання про Українську повстанську армію — не так її повна історія, як радше хроніка-родовід української самостійницької ідеї, її народження, піднесення й падіння, ставання — мало переображувати сучасне й наступні покоління, доводити до їхньої свідомости, що джерело невмирущої сили й державницької зрілості народу є в об'єднанні душ і сердець всіх його синів і дочок, на рідній землі і в чужих країнах суціль! Книжка «УПА. Українська повстанська армія» — перший духовний пам'ятник померлим і загиблим у боях за волю України, школа і дороговказ для сучасних і прийдешніх поколінь... Її актуальність і сьогодні, після сорока років появи, не згасла. Можливо, міняється панорама життя, вселюдські проблеми життя: правди, справедливості, волі людини і народів — і далі приглушені і здавлені... За Кобзарем доводиться сказати: «І день іде, і ніч іде. І голову схопивши в руки, дивуєшся, чому не йде апостол правди і науки...»

Не тільки з уваги на актуальність самої праці про УПА видаємо її в 40-ліття її появи. Вшановуємо саме видання та її Автора ще й тому, що твір «УПА. Українська повстанська армія» став поштовок, неначе камінчиком, що, впавши на присипану снігом завмерлу гору, почав котитися і спричинив лавину нових видань, своїх і чужими мовами, прихильних і ворожих, сумлінних, історично документованих і сповнених злоби-ненависти, брехливих... Багатотомник «Літопис УПА» — це, між іншими, дитина, що родилася на ідейних засадах першої документації — «УПА. Українська повстанська армія». Цінність праці не в її повноті й завершеності, а в тому, що вона відіграла ролю *предтечі!*

1985

о. Іван Гриньох

I. УКРАЇНСЬКА САМОСТІЙНИЦЬКА ІДЕЯ ПЕРЕД НІМЕЦЬКО-БОЛЬШЕВИЦЬКОЮ ВІЙНОЮ

Тяглість української визвольної боротьби. — Наслідки німецько-польської війни 1939 р. — Самостійницька ОУН організатор і керівник визвольної боротьби. — Основний ворог. — Незалежність від чужих сил. — Провід руху та координація українських сил на еміграції.

Після втрати своєї державности в 1920 р. український народ не припиняє дальшої визвольної боротьби, але продовжує її весь час у важких умовах окупації проти двох тодішніх головних окупантів українських земель: комуністично-більшевицької Росії і реакційної Польщі. Виявом цієї боротьби були, з одного боку, дії українських революційних організацій, спонтанні відрухи українських народних мас в обороні своїх прав та послідовна праця за якнайширший розвій усіх ділянок життя, розбудовуваного власними силами народу, з другого боку — протидії окупантів з метою здавити природний гін українського народу до самостійного державного життя. Їх відомим у світі відгомонам були:

— кількарічна партизанська та повстанська боротьба по всій Україні в часі, коли там перестала діяти нормальна державно-політична влада. Уряд Української Народньої Республіки, що в тяжких змаганнях, не знайшовши піддержки в західних держав, мусів під напором більшевицької Москви опустити рідні землі, продовжував свою працю поза межами України;

— підпольно-конспіративна боротьба Всеукраїнського Повстанського Центру, що діяв до 1923 р., Братства українських державників — БУД, Українського національного центру, що діяв в рр. 1932-33, а зокрема Спілки визволення України — СВУ, Української військової організації — УВО, та Організації українських націоналістів — ОУН, що єдина вдержалася в цій боротьбі;

— селянські повстання проти накиненої колективізації;

— боротьба за культурне і політичне відродження українського народу в умовах більшевицької дійсности та за виповнення суцього псевдодержавного твору УРСР новим змістом, ідеєю справді

української державности, а в її висліді розстріли й самогубства визначних письменників України, як: Хвильового, Влизька, Фальківського, Косинки, Драй-Хмари, Зерова і ін. та членів уряду т.зв. Української Радянської Соціалістичної Республіки, як: Шумського. Скрипника, Затонського, Волобуєва і Любченка. Більш як стс українських письменників були обвинувачені за націоналізм і засуджені: — героїчна боротьба Карпатської Січі проти мадярської агресії, а посередньо проти імперіялістичних плянів політики Гітлера, після окупації націонал-соціалістичною Німеччиною Чехії та після Віденського договору;

— трагічна смерть з рук большевицького агента голови Директорії та Головного Отамана Військ УНР, Симона Петлюри, в Парижі 25 травня 1926 р.;

— великий судовий процес проти СВУ з проф. Єфремовим на чолі та іншими провідними самостійниками з наукового світу в Києві в 1930 р.

— пацифікаційна акція проти українців на Західніх українських землях окупованих Польщею в 1930 р.;

— штучно викликаний голод в Україні під большевицькою займанщиною в 1933 р., з метою зломити спротив українського селянства проти накиненої большевицьким режимом колективізації;

— Варшавський судовий процес проти ОУН в 1934 р.;

— підступне вбивство голови ОУН полк. Євгена Коновальця в Роттердамі року 1938.

У висліді німецько-советського договору (договір Молотов-Ріббентроп у Москві в серпні 1939 р.) та польсько-німецької війни Західньо-українські землі, що були до цього часу під польською займанщиною, входять у склад УРСР. Таким способом більша частина українських земель опинилася під однією окупацією большевицької Москви. Та боротьба проти окупанта ведеться далі й набирає нових форм ширшого революційно-визвольного руху. Большевицький режим намагається її здушити засобами масового терору, розстрілів та тюрем і вивозу населення на заслання та до концтаборів на Далекому Сході.

Українську визвольну боротьбу в рр. 1939-41 ведуть провідні революційні кадри, спираючись на власні сили народу. Боротьбу очолює та нею керує Організація українських націоналістів, єдина в тому часі чинна самостійницька організація на українських землях. Український націоналізм на рідних землях виростав із суто українських первнів окремішности українського народу та його змагань до повного національного і державного самовизначення; в своєму розвитку та боротьбі спирався він на українські державницькі традиції і нав'язував

до здобутків і досягнень минулої визвольної боротьби українського народу. Спираючись на ідеалістичний світогляд, вважав його волюнтаристичні елементи рушійним чинником у боротьбі поневоленої нації, та в своєму розвоєвому процесі зумів протиставитися всім впливам чужих модних тоді рухів, зберігаючи своє окреме суто українське обличчя. Не засклеплюючись у мертвих формах політичного догматизму, визнавав в історичному розвої політичної думки засаду прогресу, що дала йому силу протиставитися ворожим світоглядом та політичним концепціям уже стільки років у безупинній боротьбі.

Український націоналізм — це самостійницько-державницький визвольний світогляд, що протиставився всім ідеям та тенденціям, зокрема комуністично-большевицьким, що мали за мету національне та соціальне поневолення українського народу. Із зрозумілих причин ворожа пропаганда зв'язувала його з фашизмом, чи націонал-соціалізмом, щоб таким способом підірвати силу визвольної ідеї та самого революційного руху, що полонили народ та організували його до спротиву й боротьби з імперіялістичними окупантами. Український народ створив/був за час свого історичного існування свої власні форми народоправства (княжі віча, козацькі ради) і не терпів монопартійного режиму, вірніш, системи правління, байдуже — чужого чи власного, свого. Боротьба проти большевицько-московської окупації — це водночас боротьба проти диктатури партії, надто ще чужої, накиненої Москвою. Прямуючи в своїй боротьбі до відбудови Української Самостійної Соборної Держави, український націоналізм підпорядкував тій основній меті свою політику й тактику. В основу своєї визвольної політики він клав власні сили українського народу, його національну свідомість та політичну зрілість і активність, а шляхом до здійснення відбудови української держави вважав українську національну революцію.

Основним ворогом української державности вважався в нас російський імперіялізм, байдуже, в якій би формі чи ідеї він себе не проявляв. У тій площині тодішнє українство та його політичний провід шукали в світі прихильників чи там союзників, які були б готові дати бодай моральну підтримку українському народові в реалізації його мети. Був факт, що в сучасній Європі тільки Німеччина явно готувалася до війни з СРСР, і тому це було природне й наскрізь зрозуміле явище, що український народ сподівався від німецько-советського конфлікту зміни дотеперішнього свого положення, але очевидно не такої, щоб поневолення большевицькою Москвою замінити новим поневоленням Німеччиною. Бо, сподіваючись німецько-советської війни, український

народ підготовлявся використати її виключно для того, щоб відбудувати свою самостійну незалежну державу.

Тим часом гітлерівська Німеччина створила цілу низку таких фактів, що наказували українцям ще більш скріпити свою обережність. До тих фактів належать: підступна гра українськими землями Закарпаття в рр. 1938-39, договір Ріббентроп-Молотов 1939 (коштом знову таки українських земель) або спроби домовитися з Польщею та загравання при них українськими землями ще перед німецько-польською війною. Українському самостійницькому рухові було тоді наскрізь ясным, що Німеччина розглядає українську проблему та українські землі як предмет своїх імперіялістичних плянів. Вислів цьому розумінню дали зокрема Постанови II великого збору ОУН, що відбувся в березні р. 1941, де м. ін. сказано:

1. Організація Українських Націоналістів бореться за Суверенну Соборну Українську Державу, за визволення поневолених Москвою народів Східної Європи й Азії, за новий, справедливий лад на руїнах московської імперії, ССРСР. Організація Українських Націоналістів *продовжуватиме* всіма силами *революційну* боротьбу за визволення Українського Народу, *не зважаючи на всі територіяльно-політичні зміни, які виникли б на терені Східної Європи.*

2. Єдиним шляхом до досягнення наших цілей є Українська Революція в московській імперії ССРСР у парі з визвольною боротьбою поневолених Москвою народів під гаслом: «Воля народам і людині».

II великий збір, розплянуючи одночасно програмові й політичні постанови напередодні німецько-совєтської війни, враховуючи пляни Німеччини та накреслюючи тактику Організації, передає провід Організації в руки Степана Бандери.

Безпосереднє завдання на еміграційному терені, що його визначив новий Провід Організації, було скоординувати всі українські сили еміграції в одному диспозиційному центрі, щоб не дати німцям можливостей поставити якийнебудь український чинник чи групу проти себе та, щоб таким способом із місця паралізувати всякі підступні заміри гітлерівської Німеччини. Ці заходи увінчалися успіхом, і напередодні війни українські еміграційні чинники, поза малими винятками (група полк. Мельника) — об'єдналися в т. зв. «Український національний комітет», що його з'їзд відбувся 22. 6. 1941.

Окрім того, напрямні для українських земель були: приготувати край на можливість скорої війни і в зв'язку з нею на виконання завдань, що мали б бути завершенням дотеперішньої боротьби й виявом національних прагнень українського народу.

II. ПЕРШИЙ ПЕРІОД БОРТЬБИ ВІД ДЕРЖАВНОГО АКТУ 30 ЧЕРВНЯ 1941 РОКУ ДО ПОЧАТКІВ ТВОРЕННЯ УПА

Державний Акт 30 червня 1941 р. — Розбудова державно-адміністративного та громадського життя. — Німецька реакція на відновлення української державности. — Перша фаза протинімецької боротьби — липень 1941 р. — II конференція ОУН. — Підсумки і напрямні протинімецької боротьби. — Збільшений німецький терор. — III конференція ОУН.

Дня 22 червня 1941 р. починається німецько-совєтська війна. В дні відходу совєтських військ зо Львова, у вечірніх годинах 30. 6. зібрались у Львові Українські Національні Збори, проголосили відновлення Української Самостійної Держави та схвалили ініціативу ОУН, покликавши Українське Правління з Ярославом Стецьком як його головою-прем'єром. В кілька днів опісля створено Українську Національну Раду з д-ром К. Левицьким, сеньйором українського політичного життя, б. прем'єром ЗУНР, у проводі. Ці два акти були виявом самостійної волі українського народу. Цими актами український народ поставив німців перед доконаний факт уже в перших днях їх вступу на українські землі. Тим самим унеможливлено їм заздальгідь приготовану та пляновану підступну гру виступати супроти народів СРСР у ролі визвольників. Гітлерівська Німеччина, почавши війну з большевицькою Росією, мусила з місця виявити свої дійсні заміри що до України і інших поневолених народів СРСР. Український народ заманіфестував перед світом правдиву волю, захопивши в свої руки львівську радіостанцію та проголосивши через неї Державний Акт та Пастирський Лист — благословення митрополита Кир Андрея

Шептицького. Стало ясным, за що український народ вів дотогочасну боротьбу, як розумів можливу допомогу ззовні та що він завжди готовий повести боротьбу з кожним, хто прийде в Україну, щоб її поневолити.

Український народ своїм самостійним виступом показав також іншим поневоленим народам СРСР на німецькі пляни та заперечив перед усім світом ворожу пропаганду, наче б то український самостійницький рух був німецькою інтригою.

На багатьох теренах, ще до приходу німців, українці перебрали владу в свої руки. На інших — в найближчому часі після проголошення самостійності, дослівно майже впродовж кількох днів, український народ дав вияв своїх організаційних здібностей і підготовки до державницького будівництва, перебираючи в цілому своє державне життя у свої руки та випередивши всі пляни німців. В дуже короткому часі створено повний адміністративний апарат з обласними, районними і сільськими центрами, зорганізовано міліцію, відновлено господарське та кооперативне життя, зліквідовано колгоспи і повернено до приватної власності; наладнано знизу поштовий і телефонний зв'язок та залізничий рух.

Акт проголошення відновлення української державності відбувся свідомо у Львові тому, щоб уже в перших днях війни Німеччина зайняла ясне становище до питання української держави. Провід Організації був свідомий того, що Німеччина протриває державній відбудові України, і тому, започатковуючи відновлення Української Держави Актом 30 червня 1941 року, рішився перебрати весь тягар відповідальності на себе. І коли незабаром прийшов удар, Провід зумів свідомо й послідовно цю відповідальність прийняти. Ждати на проголошення в Києві могло бути спізненим, бо німці були б вжили різних протизаходів, щоб до нього не допустити.

Відповідь гітлерівської Німеччини прийшла негайно. На Акт 30 червня Німеччина відповіла безпосередньою реакцією. Через кілька днів по відновленні Української Держави з'явилися у Львові команди СД і Гестапо для окремих доручень і — коли заходи німецької сторони, щоб відкликати державний Акт, зустрілися з рішучою відмовою, — тоді заарештовано голову Уряду — Ярослава Стецька і деяких членів цього ж Уряду, провідника Організації Степана Бандеру і ряд її членів.

Супроти українського народу застосовано перші акти терору, що проявилися в грабунку майна й насильних харчових контингентах.

Організація українських націоналістів, як самостійницький рух українського народу, вступає тепер у нову фазу визвольної боротьби,

цим разом з німецьким окупантом. Цей час характеристичний широкою підпільною революційною боротьбою з метою освідомити та змобілізувати українські маси довкола самостійницької ідеї. Піти на відкритую збройну боротьбу з німцями спочатку було неможливо і недоцільно з ось таких причин:

1) Треба було очистити терен від большевицьких агентів, щоб унеможливити їм використати нашу визвольну боротьбу пропагандивно на їх власний рахунок, тобто не дозволити обернути українську визвольну боротьбу проти німців у боротьбу за поворот большевизму і сталінської диктатури.

2) Маса українського населення, що в зв'язку з війною сподівалися звільнення від большевицького панування і встановлення власного самостійного державного життя, були на безпосередню нову боротьбу не приготівані й мусили отрястись по довголітньому терорі, зорганізуватися та пізнати нового окупанта, його систему правління та методи діяння.

3) Велике знищення в провідних кадрах українського народу і в Організації дотогочасною большевицькою окупацією. Большевики, уступаючи з українських земель, вимордували жакхливим способом десятки тисяч українського активу по тюрмах.

4) В самій Організації треба було, після завданих большевиками і німцями ударів, приступити до переорганізування, доповнення, зміни тактики й системи, достосовуючи її до ментальности та способу протидії нового окупанта.

Створені напередодні війни Похідні групи з завданням використати фронтовий хаос і продертися якнайдалі на схід, щоб стати в допомогу народові в боротьбі на два фронти, щоб не виявити передчасно німцям властивих плянів — наказували відповідну тактику.

Тому боротьба з німецьким окупантом проходила в рр. 1941–42 згідно з напрямними I конференції ОУН з вересня 1941 р. за такою лінією:

а) перебрати адміністрацію на низах у свої руки та продовжувати започатковану українським Урядом працю;

б) перекинути якнайбільше провідних одиниць за Збруч на цілість земель України, щоб продовжувати працю, що її започаткував український Уряд на Західніх землях; розподіл колгоспів і радгоспів, ховання майна перед грабежами і безпека українського населення перед сподіваним голодом, захоплення друкарень і випуск преси, широка пропаганда ідеї і гасел визвольної боротьби, протисовєтська і протинімецька пропаганда, акти проголошення відбудови української

держави в містах і селах та маніфестації народу (останній акт проголошення відбувся в місті Василькові — 30 км. від Києва);

в) боротьба з голодом. Німці стягали рештки врятованого збіжжя, і зима та весна рр. 41-42 принесли також на Західні землі, зокрема в підгірські терени, голод. У малих підкарпатських селах бувало щоденно по 14 похоронів людей, що вмирили голодовою смертю;

г) освідомно-роз'яснювальна акція проти масових вивозів на роботи до Німеччини, а в дальшому організація пасивного спротиву (втеча в часі т. зв. лапанок);

д) акція проти надмірного стягання контингентів і пропаганда за вмілим захованням майна;

е) пропагандивно-роз'яснювальна підготовка до активної боротьби з німецьким окупантом, розкриття німецьких плянів поневолення і колонізації України. Одночасно така ж акція проти нових намагань большевизації українських теренів, що її проводили наслані Москвою в Україну агенти та партизанські диверсійні групи;

є) збір та магазинування зброї;

ж) вишкіл нових провідних кадрів для визвольної боротьби вже майже на всіх українських землях із членів підбольшевицької окупації та обхоплення ними шораз дальших і глибших теренів;

з) поширити наші програми і політичні постанови та методику і тактику боротьби в зв'язку з охопленням цілоти українського терену і народу та з його політичними національними і соціальними надбаннями, щоб у народі, що був досі розділений окупаційними кордонами, довести до програмового погодження політики й тактики, думки й чину.

Останній період підпільної протинімецької боротьби характеризують також Постанови II конференції ОУН, яка відбулася в квітні 1942 р. Подаємо винятки з неповного друкованого тексту, бо в тих Постановах найкраще відбивається сучасна доба:

... Свою політику ми будуємо: а) на творенні і розбудові власних революційно-політичних і військових сил; б) на самостійницькій, ні від кого незалежній всеукраїнській політиці революційної боротьби; ... д) московсько-большевицькій міжнародній концепції — інтернаціоналу і німецькій концепції т. зв. «Нової Європи» ми протиставляємо міжнародно концепцію справедливої національно-політично-господарської перебудови Європи на засаді вільних національних держав під гаслом — «Свобода народам і людині!»; е) ми наголошуємо на ідеї Самостійної Соборної Української Держави, яка є життєвою необхідністю і відвічним стремлінням Української Нації, вважаючи, що тільки справедлива розв'язка українського питання може зрівноважити сили Сходу Європи і зумовити вільне життя народів, поневолених Москвою. ...

XVII. Вважаємо, що т. зв. німецька земельна реформа в Україні — це тільки політично-господарський маневр захватника. Його мета — закрі-

Шибениці були збудовані в усіх містах і містечках України: одна із щоденних картин — німці вішають українців-самостійників (Миколаїв над Богом)

пити свою владу шляхом створення видимост[и] визволення і відвернути український нар[о]д від боротьби за свою владу. Німецька земельна реформа цілком не відповідає інтересам українського селянства і народу через свою експлуататорську суть. Її практична мета — витиснути якнайбільше хліба і робочої сили з України. ...

XXI. Критику німецької політично-господарської системи ведемо шляхом роз'яснювальної пропа[г]анди серед мас, боротьби з вислужниками і опортуністами, стимулюванні національної солідарност[и] на всіх ділянках життя. ...

XXIV. На Осередніх та Східних Українських Землях критику колоніальної політики поєдн[у]ємо з боротьбою проти московсько-большевицьких впливів, проти пропа[г]анди партизанщини, санкціонованих московським імперіялізмом.

Тим часом німці зорієнтовуються в методах української визвольної боротьби і починають вести нищівну акцію по всій Україні. Їм служать та помагають агенти НКВД, які під різними плащиками і під зміненими прізвищами зайняли місця чи то в допоміжній німецькій поліції, чи то в самому Гестапо. (На жаль, агентурну службу виконували також

нечисленні одиниці з українського середовища, які в боротьбі за «владу» й особисті амбіції йшли на німецьку службу). Жертви, що їх у тих двох роках мав український самостійницький рух, були великі, але здушити визвольну боротьбу окупантам України не вдалося. Організація, розбудована на всіх українських землях, скріплена жертвами героїзму і великої посвяти, перейшла в нову величну фазу визвольної боротьби українського народу.

Почесна листа жертв українського самостійницького руху і членів Організації нараховує тисячі прізвищ. Подати їх сьогодні на пам'ять народу ще неможливо. Згадаємо тут тільки тих, що були провідниками руху або першими пробовниками на нових теренах:

В жовтні 1941 р. згинув від куль німецької жандармерії в місті Миргороді відомий світові через свій атентат на сов. консула у Львові в 1933 році, член ОУН *Микола Лемик*. Пробивався крізь фронтову лінію до місця свого нового призначення — Харкова. Згинув під незнаним прізвищем, та його слова при розстрілі: «Я — український революціонер-самостійник, гину за Самостійну Українську Державу», перебрав народ за свої святощі, і вони стали тим голосом духа і крові, що поставив цілу Полтавщину до організованої роботи.

На весні 1942 р. Гестапо розстріляло в Києві разом з іншими українськими самостійниками знану українську поетку *Олену Телігу* за те, що вона організувала «Союз українських письменників» і видавала в душі самостійницької ідеї літературний журнал «Літаври».

В Кривому Розі в квітні 1942 р. загинули від куль Гестапа: інженер-рудник *Сергій Шерстюк*, *Анна Максимець*. Шерстюк і *Пронченко* — мешканці Кривого Рогу. Це ті, що перші відгукнулися на зазив самостійницької боротьби, це ті, що в довголітній підбольшевицькій займанщині не затратили почуття національної гідності, що в гурті кількох одиниць плекали дух боротьби. З яким завзяттям, з яким захопленням приступили вони до неї! Як гордився Шерстюк, коли під його вже проводом і завдяки його організаційному хистові ріс дух спротиву українського шахтаря, як радів він, що за недовгий вже час Криворіжчина не тільки дорівняє свідомістю, але й перевищить західні українські землі, що український робітник-рудник засвідчить перед усіма «визвольниками», для кого він хоче і буде працювати!.. — Пишався Пронченко, що врешті могтиме видати свої, писані потайки, не читані нікому поезії, що зможе працювати для української культури, що зможе оспівати працю українського робітника Кривого Рогу без одночасного захвалювання «батька» Сталіна...

Так теж раділа й *Анна-Ганка*, що походила з Бродівщини. Ще

Сл. п. Микола Лемик
† жовтень 1941, в Миргороді

недавно була вона продавальницею в галантерійній крамниці на еміграції і так скоро зуміла пристосуватися до місцевого життя, що й Гестапо повірило, що вона уродженка Криворіжчини. Вона ж була горда з цього і ніяк не вважала вже себе за «галичанку».

В Джанкої на Криму загинули, закатовані Гестапом, три друзі: *Любак*, *Бардахівський* і *Ванькович*. Вони одні з перших прибули на Крим. Вони перші почали там організовувати українське життя. Вони перші по довгих роках знову potwierдили народові, що Крим належить до України, і перші зложили там свої голови...

Сл. п. Олена Теліга
† лютий 1942, в Києві

В Сталіно (Юзівці) загинув, розстріляний один із перших пробоевиків Донбасу *Муха* (псевдонім). Де, серед яких умов, докладно ніхто досі не знає. Його друзі ствердили тільки, що друг *Муха* не повернувся більше на означене місце зустрічі...

Дня 25 липня 1942 загинув від куль Гестапа на вулиці Києва красивий провідник і організатор Київщини *Дмитро Мирон-Орлик*, один із провідних організаторів і публіцистів самостійницького руху. Жив у Києві нелегально. Ніхто не знав ні його прізвища, ні походження. Та вістка про смерть цієї «високої ростом, гарної людини», що

Сл. п. Анна Максимець
† квітень 1942, в Кривому Розі

впродовж кількох місяців зуміла знайти дорогу майже до кожної української хати, де від двадцяти кількох років зберігався під терором НКВД український самостійницький дух, рознеслася ще того самого дня. Лікар-українець на санітарній станиці хоче ще рятувати йому життя, свідомий, правда, того, що таким способом, може, віддасть його на ще більші торттури, але «може вдасться цю безінтересовну, високохарактерну людину врятувати»... «Іх же в нас так мало...». Та

Сл. п. Дмитро Мирон-Орлик
† 24 липня 1942, в Києві

прошите кількома кулями тіло не видержує: серце замовкає назавжди... Гестапівські | посіпаки забрали тіло, щоб десь потайки викинути. Та дух Мирона-Орлика залишився в українській столиці серед українського народу. І коли кілька тижнів пізніше на тих же вулицях Києва гинуть від українських куль два перші урядовці Гестапа, то хоча недоцільно було подавати, хто і за що, в самому народі передавали одні одним: це за Орлика, за святу людину! Недокінчена праця про розвій української політичної думки до найновіших часів пропала разом з ним. У вирі сучасної боротьби Покійний знаходив час і на неї. Відкривав і студіював

Сл. п. Іван Климів-Легенда
† 4 грудня 1942, в Львові

у Києві політичну думку України за час большевицької окупації...

4 грудня 1942 р. гине у львівській гестапівській катівні, мордований впродовж кількох годин, краєвий провідник ОУН за час советської окупації в рр. 1939-1941 і член Проводу *Іван Климів-Легенда*. Його приbrane прізвище знала ціла українська земля, його ж самого — тисячі людей. Фанатичний борець-самостійник, безкомпромісовий характер, один з найкращих організаторів у нас, доволітній в'язень польських тюрем, невтомний впродовж двох років під большевицькою займанщиною, гине з рук одного з головних гестапівських садистів

Сл. п. Юліян Петречко
† 1942, в Львові

оберштурмфюрера Вірзінга, присланого з Берліну в складі надзвичайної комісії для протиукраїнської акції з гавпштурмфюрером Шульце на чолі. Єдині слова Легенди були: «Звуся Іван Климів-Легенда, член ОУН, більше з вами говорити не буду». Лють гестапівського опричника була безмежна. Від жакливиx катувань серце Легенди не видержало й розірвалося. Його смерть прийшла вже в часі перших збройних ударів з німецьким окупантом. Кілька днів перед тим, 25. 11. 42 в одній з організаційних хат при вул. Жулінського у Львові впали від куль українського самостійника три гестапівці, прислані

Сл. п. Іван Равлик
† 1942, в Львові

безпосередньо з Берліну для ліквідації українського самостійницького руху. В тому ж часі у львівській тюрмі при вул. Лонцького згинули з виснаження, катувань та заразливих недуг, м.ін.: *Андрій Марченко*, один з провідних діячів ОУН, заразом знаний організатор і суспільний діяч Волині. Він також автор знаних революційних пісень, як: «Ми українські партизани», «Ми зродились із крові народу» і ін.; *Юліян Петречко*, організатор і провідник українського робітництва на українських землях у довоєнній Польщі, а в часі німецької окупації — також на терені Райху; *Іван Равлик*, організатор української поліції, гине по

кількамісячних вирафінованих тортурах: його арештували в грудні 1941 р. разом з дружиною, тещею й сестрою та ще трьома членами рідні. Їх всіх розстріляло Гестапо ще перед його смертю. Батька і сестру дружини, як і батьків самого Равлика вивезли большевики ще р. 1940 на Сибір.

У вересні 1942 року у знаному концтаборі Освенцім (Авшвіц) Гестапо замордувало руками польських в'язнів, т. зв. форарбайтерів-капо, двох братів Степана Бандери — д-ра *Олексу* та *Василя Бандеру* й мігра *Яцева*, члена Уряду 41-го року, знаного організатора української кооперації, і багато інших.

У Львові 27. 11. 42 Гестапо розстріляло одинадцять українських в'язнів — самостійників, а між ними інж. *Богдана П'ясецького*, міністра лісництва Уряду 1941 р., а в Чорткові — 52 в'язнів.

Трохи пізніше, бо вже весною 1943 року згинув у берлінській гестапівській катівні *Володимир Федак*, який відібрав собі життя отрутою, щоб не видати тайни. Друг Федак працював на зовнішньому відтинку і був провідним організатором та виховником українського робітництва, що, запроторене силоміць на тяжкі роботи, не піддалося окупантові, але організувало навіть на чужому терені Райху рішучий спротив.

Здавалося б, що такий жорстокий терор німецького окупанта морально зломить український народ, зокрема його революційний авангард — український самостійницький рух. Та навпаки, самостійницький рух кріпшає і в часі збільшеного терору. Згідно з постановами II конференції ОУН про розбудову військових кадрів, сприятливі терени українських земель вкриваються малими законспірованими збройними відділами самооборони. Поодинокі збройні зударі з німецьким наїзником тривають уже в тому часі постійно, та вони здебільшого не голосні, щоб не виявити джерела. Коли ж німці разом з большевиками зорієнтовуються в методах праці самостійницького руху, в його ідеї, силі та популярності в народі, і коли ОУН ствердила свою достатню внутрішню силу, керівництво українського визвольного руху приступає, згідно з напрямними діяння, до реалізації другого етапу своєї боротьби за державність — до створення *збройної сили* українського народу.

І так у грудні 1942 року Провід Організації видає наказ тереновому Проводові Волині переорганізувати існуючі вже дрібні збройні відділи та організувати широко розплановану збройну самооборонну боротьбу українського народу. Ці збройні відділи діяли вже від літа 1942 р. за окремими завданнями. З кінцем грудня постала вже перша сотня УПА

Спільна могила 52 українських самостійників — політв'язнів, розстріляних німцями 27 листопада 1942 р. на полі Чортків—Стара Ягольниця. Могила, висипана за одну ніч, була другого дня зруйнована німцями й опісля постійно відновлювана українськими селянами околиці (на хресті — тризуб, українські прапори, напис; могила прикрашена тризубом)

Сл. п. Володимир Федак-Граб
† 29 квітня 1943, в Берліні

на Поліссі під команду сотенного Коробки-Переґійняка, що 1943 р. згинув як командант тієї сотні в наступі на ворога.

Згідно з наказами і окремими інструкціями збройні відділи мали бути стягнені в терен Полісся, де мала постати перша стратегічна випадова база для пізнішого діяння і розвитку УПА. Забезпечивши терен, вони мали почати правильну організацію збройних сил.

Водночас Провід видав окремий наказ одному куреневі при німецькій армії, зложеному з мобілізованих українців, перекинутих на Білорусь до боротьби з червоною партизанкою, відірватися від німецької команди та перейти з повним вирядом на Полісся. Наказ цей

не міг бути виконаний тільки тому, що курінь, поки наказ до нього дійшов, відмовив уже вдруге послуху німцям, був формально розв'язаний і демобілізований. (Цей курінь в серпні 1941 р., в зв'язку з арештуванням членів українського державного Правління, відмовив послуху німецькій команді, внаслідок чого був стягнений з фронту на територію Німеччини і насильно переорганізований в ряди допоміжної поліції). Стрільців рядовиків звільнили і відпустили додому, де вони мали зголоситися в місцевих станицях німецької поліції, а тих старшин, які не встигли втекти, німці арештували. Тому що стрільці не зголошувалися в місцевих командах поліції, німці хвилево звільнили старшин, щоб не створювати паніки та таким способом евіденційно охопити всіх стрільців. Цей момент використано, і з цією хвилиною майже весь склад куреня переходить у підпілля, щоб здобути військово-знання використати для рідної справи та передати його іншим для дальшої боротьби з ворогом. У згаданих збройних відділах Організації, що створювались в рр. 1941-42, скріплених з весною 1943 вишколеним кадром українського куреня, треба саме шукати перших початків Української повстанської армії — УПА.

В днях 17-23. II. 1943 р. відбувається III конференція ОУН, якої постанови визначають уже напрямні для дальшої збройної боротьби. Наводимо деякі з них з неповного друкованого тексту:

1. Сучасна війна на Сході, що її розпучано в ім'я імперіалістичних інтересів німецького націонал-соціалізму і московського більшовизму, ведеться за протинародні, реакційні цілі, за обернення країни і народів у предмет колоніальної експлуатації і грабунку, що несе з собою духово-моральний, соціально-економічний і національно-політичний визиск і гніт, тобто за повне поневолення народів і людини. Це першою чергою війна з приводу України, яку обидва імперіалізми трактують у своїх загарбницьких плянах як центральну проблему їх імперіалістичної політики на Сході Європи та випадову базу для дальших підбоїв. ...)

6. Україна опинилася в сучасний момент між молотом та ковадлом двох ворожих імперіалізмів Москви і Берліна, що рівною мірою трактують її як колоніальний об'єкт. ...

9. 1942-ий рік був на українських землях роком впертої і завзятої боротьби українського народу за Українську Самостійну Соборну Державу. Вона проходила серед нещадного гніту й поневолення українського народу німецьким окупантом, серед намагання зробити з нього раба на власній землі і знищити як націю та серед повторних спроб московського червоного і білого імперіалізмів розкласти український народ і приготувати ґрунт для його нового політичного й економічного поневолення. У відповідь на ці спроби німецьких і московських

імперіалістів та як вислів невгнutoї волі українського народу жити самостійним життям і у висліді скріпленої самостійницької акції ОУН Самостійників-Державників на всіх землях України — наростав єдиний фронт самостійницької боротьби всіх шарів українського народу. ...

15. Стоїмо на становищі, що передумовою організації всіх політичних і національних сил України до боротьби проти московсько-більшовицького імперіалізму та приєднання до неї всіх зовнішньо-політичних сил, зокрема поневолених народів, є боротьба українського народу проти німецького імперіалізму.

Тільки шляхом боротьби проти німецького імперіалізму можна: а) відірвати від впливів Москви ті елементи українського народу, які під загрозою з боку німецького імперіалізму шукають охорони в Москві, демаскувати московський більшовизм, що свої імперіалістичні заміри й далі поневолювати Україну прикриває гаслами боротьби для оборони українського народу й інших поневолених народів перед німецьким окупантом; б) здобути для українського народу і для його національно-визвольної боротьби незалежну позицію на зовнішньому міжнародньому відтинку. ...

17. Ми беремо активну участь у кожній європейській коаліції, організованій іншими поневоленими або державними народами проти імперіалістичних загарбників, але тільки на принципі визнання іншими народами нашого права на нашу державну незалежність. ...

19. Більшовицьку і білу імперіалістичну Москву поборювати будемо завжди, як віковичного ворога поневолених народів Сходу та як джерело вічного неспокою в Європі й осередок імперіалістичної експансії на європейській і азійській континенти. ...

23. Визнаємо, що тільки організований, політично-узброєний чин українського народу під керівництвом його революційно-визвольного проводу доведе до створення УССД, а назверх принесе Україні визнання і респект всіх інших народів і держав.

24. Переведення і здійснення революційно-визвольних плянів і цілей нашої боротьби за УССД, небезпека червоного і білого московського чи іншого зовнішнього імперіалізму, вимога збереження українських народніх мас та організації їх плянкової оборони і самообброни перед масовим фізичним винищенням та цілковитим економічним грабунком окупантами, — ставили і ставлять перед нами завдання поширювати, скріплювати та творити нові окремі осередки організованої сили народу.

Постанови III конференції завершують один із етапів політичної та революційної боротьби українського народу за свою державність, з'ясовують ідейно-політичні напрямні дальшої боротьби та рішенням: «Творити нові окремі осередки організованої сили народу», затверджують накази Проводу Організації про організацію та розбудову УПА.

III. СКОРИЙ РІСТ УПА СЕРЕД БЕЗУПИННИХ БОЇВ З ВОРОЖИМИ ЗАГАРБНИКАМИ — ПЕРША ПОЛОВИНА 1943 РОКУ

Північнозахідні українські землі. —
Спільний німецький і більшовицький фронт
проти українського народу. — В боротьбі
проти двох окупантів. — Організація
збройних відділів. — УПА в офензиві. —
Польські осадники в німецькому і більше-
вицькому возі. — Дальші бої і ріст УПА.

На початку 1943 р. положення на Північнозахідних українських землях — ПЗУЗ — було таке, що разом із збільшенням німецьким терором більшовики (комуністична партія) перекидають з Білорусі червоних партизан для диверсійних акцій. Мета більшовиків подвійна:

З одного боку, йде їм про те, щоб відтяжати фронт, змушуючи німців перекинути кілька дивізій в запілля, і паралізувати німецькі доставки на фронт, з другого боку, вони хочуть витворювати штучно більшовизацію теренів запілля та викликати у ворога враження, що населення на даних теренах залишилося і далі вірним комуністичній ідеї та більшовицькій партії. Сталін і його партія ніколи не рахувалися з втратами, які мусіло потерпіти населення («Людей у нас хватіт!») надто, коли це йшло про український народ, що не піддався більшовизації.

Тому мета партизанських червоних банд на українських землях була ясна: провокуючи німців, спрямувати всю їх лють на українське населення та, послуговуючись безвідповідальною німецькою політикою, винищувати український народ і його провідні шари при допомозі терористичних акцій Гестапа, щоб завтра використати це пропагандивно, стаючи в обороні того ж народу перед гітлерівськими злочинами, або — як про це вміли кричати — в обороні «невинних жертв від бандитських рук німецьких загарбників».

Ці методи більшовики зуміли зручно використати на Білорусі.

Тепер прийшла черга на Україну. Большевикам легко доводилось виконувати цю провокаційну роботу. Малі большевицькі партизанські відділи, що починають свою діяльність від грабунку населення і ховаються в лісах, від часу до часу підмінують залізнодорожній шлях. Ці відділи для німців невхопні, і вони не вмiли, чи не хотiли розрiзнявати, хто тут винен, тiльки за всi саботажi робили вiдповiдальним усе мiсцеве українське населення. За кожний саботаж нiмцi поголовно вимордовували населення даної околицi. I так, за саботажну діяльність большевицьких диверсантiв на Полiссi восени р. 1942 нiмцi вирiзали впень найсвiдомiше пiд нацiональним оглядом українське населення тих теренiв. Коли навиць нiмцi й знали, що населення даних теренiв не має нiчого спiльного з диверсiйними акцiями, проте користали з претексту, щоб могли грабувати та проводити в життя свої пляни винищувати українське населення.

При тому слiд додати, що большевицькi диверсiйнi банди в боi з нiмцями не входили i нiколи не старалися навиць прийти з допомогою населенню. В листопадi 1942 р. знищили нiмцi 100 сiл, в тому найбільше село Кам'янку, населення якого — яких 3000 душ, вирiзали майже вцiлостi, а село зрiвняли з землею. У вiдплату за большевицькi провокацiйнi акцiї нiмцi вишукували i стрiляли найсвiдомiшi родини українських самостiйникiв. Так вимордували вони в Цуманi 120 родин самостiйницького провiдного активу. — Як у дальшому будемо бачити, то Сталiн тiєї провокацiйної тактики не залишив до кiнця нiмецької окупацiї.

Український народ опинився в матнi двох окупантiв. Треба було негайно протиставитися одночасно їм обом, не ждучи на правильну органiзацiю збройних частин та на закiнчення вiйськових вишколiв. I так уже в лютому 1943 р. приходиться до перших *явних* зуцарiв українських збройних частин на Полiссi. Метою тих бойових акцiй було усунути з тих теренiв нiмецьку адмiнiстрацiю та, очистивши терен, перейти до вiдкиду червоної партизанщини за Прип'ять. В березнi цього ж року злiквiдовано на тих теренах нiмецьку адмiнiстрацiю i приготовано мiсця, якi мали творити власнi вишкiльнi та органiзацiйнi випадовi бази в дальшiй боротьбi. Разом з тим вдалося українським вiддiлам вiдкинути червоних партизан на схiд за рiчку Случ i на пiвнiч за лiнiю Ковель—Сарни. До бiльших боiв доходить в околицях Сарн, Столина i на Володимирщинi.

Команду всiх збройних вiддiлiв бере в руки створений Головний Вiйськовий Штаб та згiдно з постановою всi вiддiли приймають спiльну назву: Українська повстанська армiя (УПА).

УПА-Пiвнiч. Вiддiл кiннотникiв (1943)

УПА-Пiвнiч. Кiнна стежа (Дубенщина, район села Волковия)

УПА-Північ. Кінна стежа (1943)

Бої продовжуються в місяцях березень-квітень. УПА в боях з німцями займає міста й містечка: Володимирець, Степань, Топоровиці, Людвипіль, Деражне, Олика, Цумань, Горохів і ін. Німецькі залоги в тих районах всюди розбито та розігнано. В більших містах, як Крем'янець, Дубно, Ковель, Луцьк, Рівне, Ківерці — відділи то в прямій бойовій акції, то підступом розбили в'язниці і звільнили в'язнів.

В першій половині квітня український повстанський рух, що зростав з кожним днем і набрав стихійної сили, заливає цілковито райони: Мізоч, Остріг, Шумське, Крем'янець, Верба. Знищено всю німецьку адміністрацію, т. зв. районшефів і ляндрвіртів — останні мали завдання грабувати українське майно, — жандармерію та сексотів-донощиків Гестапа. Щоб відбити втрачені терени, німці кидають на поміч і відсіч своїм залогам одну дивізію війська, зложену з двох мадярських полків, полку СС-ів і жандармерії та полку козаків, звербованих німцями з полонених Червоної армії. Після триденних боїв дивізію розбито. Мадяри, що нерадо вступали в бої, розпоростилися. Ось деякі дані про німецькі втрати: Верба — 120 вбитих, Шумське — 29 вбитих, Остріг — 32, Мізоч — 11...

Дуже дошкульним ударом для німецького окупанта був перехід в ряди УПА всієї української поліції і т. зв. шуцманів-українців на цілій

Сл. п. Ростислав Волошин-Павленко
Один із організаторів УПА на Волині 1943 р.; генеральний секретар внутрішніх справ УГВР 1944 р.

Чота УПА сотні «Полісся» (із «фіноку», більшовицької автоматичної зброї, уложений тризуб)

Волині і Поліссі. Вони перейшли з повним вирядом і узброєнням і таким способом скріпили повстанські ряди. На їх місце німці запропонували полякам створити польську поліцію. Серед польської суспільності Волині знайшлося багато людей, засліплених історичною ненавистю до українського народу, які пішли на вислуги німцям. Інші поліційні відділи з польського елемента мобілізують німці в Рясівщині і їх перекидають у північнозахідні українські землі для боротьби з українцями. З цих польських відділів створили німці окремі поліційні карні відділи, що вславилися найбільшими і найжорстокішими мордуваннями і грабунками українського населення.

Це найприкріші хвилини в часі німецької окупації, коли німцям вдалося кинути поляків проти українського населення в той саме час, коли на польських землях проходив нещадний терор проти польського населення і коли український народ став до відкритої боротьби на два fronti. Історична ненависть поляків до українського народу збирала свої плоди. Коли йде про боротьбу з українським народом, то поляки пішли навіть на службу свого власного ворога. Перекинене попередніми

Селянин Івахів Б., замордований в жорстокий спосіб польсько-більшовицькою бандою на Радеківщині в жовтні 1943 р. (на тілі 52 рани, нанесені багнетом)

урядами Польщі для колонізації українських теренів, виховуване в щовіністичному дусі і в сліпій ненависті до всього, що українське, польське населення Волині і Полісся здавало тепер черговий раз свій іспит. До того ще треба згадати, що большевицькі партизанські відділи діставали повну поміч та інформації на польських колоніях про український самостійницький рух. Тому й немає в тім нічого дивного, що терпець народу урвався. Народ, який вів тяжку боротьбу з німецькими і большевицькими наїзниками, не міг спокійно і зрівноважено приймати цю чергову акцію проти нього. Він перейшов до самооборони і розплачувався за всі, віками наболілі, кривди.

Щоб не допустити до стихійної масової протипольської акції і українсько-польської взаємної боротьби, що в той час була б корисною водночас як большевикам, так і німцям, і послаблювала б головний фронт визвольної боротьби, Українська повстанська армія пробувала втягнути поляків до спільної боротьби проти німців і большевиків. Коли ж це не дало жадного успіху, УПА дала польському населенню наказ опустити українські терени Волині і Полісся.

В квітні спалено на Володимирщині майже всі держгоспи, переіменовані німцями на т. зв. лігеншафти. Були це маєтки колишніх польських дідичів, знаціоналізовані більшовиками та перебрані німцями. Ці маєтки мусіли бути оброблювані дармовою та примусовою працею і майном українських селян. Вони становили разом опірні пункти німецької адміністрації і жандармерії.

Бої з німцями тривають безперервно. І так у великому бою біля Дружкополя на Горохівщині згинуло 56 німців і 140 фольксдойців, ранених було яких двісті. В бою в Пиличах на Володимирщині вбито 96 німців. В травні 1943 р. згинув від рук українських повстанців на шляху Ковель—Бересть шеф гітлерівського СА Віктор Люце разом із своїм прибічним штабом. Він їздив на Україну на перевірку своїх працівників. В німецькому офіційному комунікаті подано, що Люце згинув в автомобільній катастрофі.

Відділи УПА виконують ряд успішних нападів на поїзди, що ними везено наловлених людей з України на невільничу працю до Німеччини.

Розріст УПА йде швидким темпом. Вістка про українських повстанців-самостійників, чи як їх німці називали — «рух Бандери» (Banderabewegung), а більшовики «бандерівці» (бандеровці), розходить ся серед народу і організує до боротьби. З усіх сторін України поспішають добровольці, часто пішки по кількадесят миль, щоб вступити в ряди Української повстанської армії. Ідуть тепер на Полісся, як колись їх предки ішли на Січ...

В місяці травні повстанський рух перекидається на Правобережжя та своїми діями охоплює області: Житомирську, Вінницьку, Київську, Кам'янець-Подільську. Безлісні терени, конечність докладного вужчого добору членів повстанських відділів та малі запаси зброї не дозволили ще в тому часі розвинути широку акцію, що охоплювала б увесь терен. Повстанські відділи діють у напрямі ліквідації німецьких адміністраційних чинників та побороють німецькі й більшовицькі грабіжницькі групи й опірні пункти.

На поміч тим теренам Головна Команда УПА Волині посилає скріплені рейдуючі відділи. Один з таких відділів УПА звів, за час тритижневого рейду по Житомирщині і західній Київщині, в травні п'ятнадцять успішних боїв з німецькими поліційними частинами і більшовицькими грабіжницькими групами. Цей відділ знищив тоді м. ін. зовсім німецьку поліційну школу коло Житомира з залогою 260 поліцаїв, а недалеко села Устинівки, Потіївського району, розбив дня

Сл. п. Роман Шухевич (Волинь, листопад 1943)
Головний командир УПА від 1943 року
Генерал-хорунжий УПА «Тарас Чупринка» (1946-1951†)

25 липня більшу групу німців, що намагалися загородити йому шлях. По німецькому боці було понад сто вбитих, ранених і полонених. Тоді ж у селі Камінка, Ярунського р-ну, розбито червоних партизан, при чому вони залишили в бою 66 убитих та багато ранених.

В червні очищено цілком від німців дальші райони Волині і Полісся — Горохівщину і Деражнянщину. При кінці цього місяця українські повстанці вдерлися до містечка Любитів і Дивин на Поліссі, де ще втримувалися більші німецькі залоги та випадові німецькі бази. Залози знищено, зброю і боєприпаси забрано.

IV. УПА — ПОЛІТИЧНИЙ ТА ЗБРОЙНИЙ АВАНГАРД У БОРОТЬБИ ЗА УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВУ ТА СВОБОДУ НАРОДІВ

Організація звільненого від окупанта терену. — УПА — визвольно-революційна армія усього українського народу. — УПА — організатор збройних відділів поневолених німецьким і московським імперіалізмами народів.

В місяцях травень-червень проходить у безнастанних боях дальша реорганізація збройних відділів та координація всіх дій УПА. Майже весь терен Волині і Полісся знаходиться в руках або під контролем УПА. Навіть у тих околицях, де з тактичних і стратегічних міркувань було недоцільно революціонізувати терен, українське населення стихійно виступає до збройної боротьби, само усуває німецьку адміністрацію та перебирає охорону даних місцевостей, організуючи місцеві самооборонні відділи. Тому Команда УПА стає перед новим завданням, не тільки охоронювати населення перед нищівними німецькими акціями, але й організувати очищений від окупантів терен. Це дало початок своєрідній будові держави в державі. З одного боку, в закріпленому лісовому терені організувалася збройна сила: поставали підстаршинські, а трохи пізніше і старшинські школи, організувалися і вишколювалися окремі військові з'єднання — кавалерії, польової артилерії, польові жандармерії, розбудовано вишколи лікарів-хірургів і медсестер, зорганізовано Український Червоний Хрест. З другого боку, довелося організувати від основ ціле життя народу на всіх його ділянках. Покликано до життя нову українську адміністрацію — до округ включно, зорганізовано охорону національного майна, створено господарський сектор, що займався поділом фільварочно-держгоспного майна між селянством та допильнував правильної госпо-

дарської праці. Відновлено та урухомлено домашній, а частинно і фабричний промисел — миловарні, фарбівні, гарбарні, сушарні овочів, дистиляцію спирту-самогону на йодину, потрібну для медичних цілей. Побудовано зброєвві варстати та урухомлено власну фабрику паперу. Створено інспекторат шкільництва і освіти, що зайнявся перевишколом учителів і урухомленням шкіл, головню народних, та приготував до друку нові українські шкільні підручники. Організовано самоосвітні гуртки, призначено культурних працівників на поодинокі райони, зорганізовано театральні мандрівні групи. Розбудовано видавництво самостійницької преси. Створено Картографічний інститут у Дермані для постачання військовими картами відділів УПА.

Для розробки окремих питань із ділянки державного будівництва створено окремі комісії, як: Комісія для шкільних справ під керівництвом проф. В. Сімовича, господарсько-економічних питань, військових справ, кордонів України. Ці комісії працювали весь час німецької окупації по більших містах України і залишили ряд викінчених праць.

Не зупиняємося на окремих ділянках державницької праці УПА, подаємо тільки все в ляпідарних скороченнях, за якими криється праця, жертвенність і посвята.

На тлі цієї змальнованої роботи, що її проводила Українська повстанська армія, стає виразним сам її характер. Це єдина армія, що не тільки боролася проти ворогів, але сама мусіла класти основи під будову власного державного життя в умовах чужої окупації. В тому й окремішність УПА та її виключність не тільки в Європі, але й на всій земній кулі. УПА — це єдина в Європі збройна сила поневоленого народу, що поставлена і вдержана виключно власними силами народу. За цілий час своєї боротьби український народ не одержав ні від кого ні одного набою. Він мусів все здобувати від ворога, чи то в часі воєнних дій на українських землях і перекочування фронтів, чи то в безпосередніх боях з окупантами. Над теренами, опанованими українськими повстанцями не кружляли літаки, щоб їм скидати харчі та боеприпаси, але — щоб сіяти смерть та спустошення. Кожний набій бралось на вагу людського життя і кожний стрілець-повстанець знав і пам'ятав наказ, що стріляти має тільки тоді, коли ціляє в ворога.

Коли собі усвідомимо, що до того часу ми, як поневолений народ, ані не мали змоги себе вишколювати, ані не мали вишколеного власного адміністративного апарату, ані не диспонували запасними джерелами технічного і іншого майна та відповідно вишколеного технічного персоналу, — то зрозуміємо, з якими труднощами мусіла собі давати

УПА-Північ, повстанці в гнізді зліквідованих червоних партизанів (Суразькі ліси, Остріжчина, грудень 1943)

УПА-Північ, відділ кінноти перед акцією (район села Мости, Здолбунівщина)

раду самооборона та визвольна боротьба українського народу. Дослівно все треба було будувати від основ тими силами, що від початку добровільно стали до боротьби.

Українська повстанська армія була побудована та організована на принципі добровільності. В її ряди міг ставати не лише кожний українець чи українка, а й кожний громадянин України, без огляду на національність, що визнавав потребу збройної самооборонної та визвольної боротьби проти німців і большевиків та хотів цю потребу засвідчити ділом, тобто, активною участю в боротьбі. Вимагали також від добровольців, щоб — зголошуючись до УПА — приносили з собою власну зброю, бо запаси зброї, а зокрема амуніції вичерпувалися, і треба було її здобувати виключно на ворогові.

Завдання УПА було організувати і вести самооборонний спротив народу в обороні його прав і гідності проти терору, насильств і фізичного винищення, грабежу та ворожої експлуатації. Мета УПА була стати збройною силою визвольної боротьби українського народу за відбудову Української Соборної Держави.

Українська повстанська армія була вже від своїх початків будована і організована як надпартійна всеукраїнська військова сила і такою залишилася досьгодні. В закликах та листівках УПА проголошує свою революційно-бойову програму:

УПА бореться за Самостійну Соборну Українську Державу, а в спілці з іншими поневоленими народами за самостійні національні держави народів на їх власних землях. Ми визнаємо право кожного народу — поляків, росіян, чехів та інших — на його власну державу на його власній землі. Ми боремося лише проти імперіялістів і їхніх наймитів. УПА б'є і буде бити всіх тих, хто хоче так чи інакше поневолити Україну.

(З листівки до українців Холмщини і Підляшшя)

«В рядах Української Повстанської Армії (УПА) боряться українські селяни, робітники та інтелігенція проти гнобителів за національне і соціальне визволення, за новий державний порядок, за новий соціальний лад в Україні».

«За знищення большевицьких колгоспів і німецьких громгоспів. За землю для селян без викупу, за вільне господарство, вільне користування продуктами праці».

«За те, щоб велика промисловість була національно-державною власністю, а дрібна кооперативно-господарською».

«За участь робітника в керівництві фабриками, за фаховий, а не комісарсько-партійний принцип в керівництві»...

«За пошану до праці інтелігенції. За створення таких матеріальних

УПА-Північ, перший ліворуч — сл. п. Ростислав Волошин-Павленко в супроводі охорони (район села Будараж, Здолбунівщина, грудень 1943)

умов праці, щоб інтелігент без турботи за завтрішній день та про долю сім'ї міг спокійно віддатися культурно-творчій праці, мав потрібні умовини праці, постійно збагачував своє знання та підвищував свій розумово-культурний рівень»...

«За свободу друку, слова, думки, віри і світогляду. Проти офіційного накидування суспільності світоглядових доктрин і догм»...

«За повне право національних меншин плекати свою власну за формою і змістом національну культуру».

«За рівність усіх громадян України, без огляду на національність в державно-громадських правах та обов'язках, за рівне право на працю, заробіток та відпочинок».

«Ми проти того, щоб один народ інші народи „визволяв“, „брав в опіку“, „давав охорону“ і т. п., бо за цими лукавими словами криється гідкий зміст — поневолення, насильство, грабунок. Тому будемо боротися і проти російсько-большевицьких і німецьких загарбників, поки не очистимо України від усіх „опікунів“ і „визволителів“, поки не

УПА-Північ, кінна розвідка (зима 1943)

здобудемо народньої Української Самостійної Соборної Держави — УССД, в якій накінець селянин, робітник, інтелігент справді могутимуть вільно існувати заможно і культурно жити і розвиватись та будуть мати владу в своїх руках»...

«Боремося за те, щоб кожна нація жила вільним життям у своїй власній самостійній державі. Знищення національного поневолення та експлуатації нації нацією, система вільних народів у власних самостійних державах — це єдиний лад, який дасть справедливу розв'язку національного і соціального питання в цілому світі».

«...Переможемо тільки шляхом української національної революції, тільки шляхом всенароднього повстання і збройної боротьби. Тому ніхто не сміє стояти осторонь, приглядатися і чекати».

В ряди УПА могли ставати і дійсно стали поневолені народи СРСР. Під гаслами — «Воля народам і людині», «Хай живуть самостійні держави всіх поневолених народів», «Смерть катам народів — Гітлерові і Сталінові» — видано заклики до всіх народів поневолених сталінсько-большевицькою Росією і гітлерівською Німеччиною, щоб організувалися і приступали до боротьби за свою самостійність і соціальні права проти німецького і большевицького імперіялізмів та системи поневолення і грабегі. На заклики відгукнулися в першій черзі ті з

УПА-Північ, гранатометна чота (коло Волковиї, Дубенщина, грудень 1943)

УПА-Північ, батарея артилерії; на коні командир «Береза», перед ним «Черник», начальник Штабу воєної округи «Південь» (грудень 1943)

УПА-Північ, відділ узбеків (входив у склад Української повстанської армії)

УПА-Північ, начальник Штабу воєнної округи приймає звіт (Воєнна округа «Південь», Дубенщина)

УПА-Північ, вояки забезпечення харчової валки (зима 1943)

поневолені народів СРСР, що перебували на українських теренах, чи то кинені сюди ще в часі большевицької окупації тих теренів, чи як поневолені, зорганізовані німцями в допоміжні німецькі військові відділи. Деяких з тих відділів уживали німці з успіхом проти червоної партизанки, чи там як карних відділів при стяганні збіжжєвих контингентів, чи до ловлі людей на працю до Німеччини. Німці пробували кинути ці чужонаціональні відділи також проти українських повстанців. Однак перечислилися. УПА зуміла нав'язати з ними приязні зв'язки і отримувала від них не раз цінні інформації про пляновані німцями акції. В часі ж самих німецьких акцій проти УПА та українського населення, коли якийсь відділ був змушений брати участь у них, він звичайно з усім вирядом переходив на бік повстанців. Знані масові переходи відбулися в Оличі на Луччині, в Мізочі Здолбунівського повіту і в Острозі. Найбільший вплив цього елемента до УПА занотовано в воєнних округах: Рівне, Здолбунів, Крем'янець, Дубно.

Влітку 1943 р. було в УПА стільки чужонаціонального елемента, що Команда УПА Волині — згідно з політичними напрямними — приступила до створення з нього окремих автономних національних відділів — грузинів, татарів, азербайджанців, узбеків. Ці відділи мали своїх власних командантів, свої національні прапори і свою команду. В бойових акціях проти ворога, як проти німців, так і проти большевиків, ці відділи відзначалися великою завзятістю і навіть героїзмом. При дальших спробах німців перекинути проти УПА відділи східних народів з інших окупованих країн, Команда УПА, щоб не входити з ними в непотрібні бої, вжила супроти них сильної пропаганди в російській, а часто і в їх матірніх мовах. Авторами листівок були також члени даних народів, що вже билися в рядах УПА проти спільних ворогів. Листівки виконали своє завдання. У розмірно короткому часі вдалося ті відділи або розложити та знеутралізувати, або перетягти на свій бік до боротьби проти німців, так що німецьке командування було змушене стягнути їх у більшості з протиукраїнського фронту.

Змістом листівок була коротка історія даного східного народу, в його боротьбі за самостійність, сучасний стан поневолення гітлерівським і сталінським імперіялізмами, вказівка, що по суті обидва імперіялізми б'ються між собою за право поневолення свободолюбних народів, вяснення, за що веде боротьбу український народ, та заклик до спільної боротьби з обома імперіялізмами — поневолювачами. Крім спільних закликів-листівок «До пригноблених народів Східної Європи» — «білорусинів, молдаван, литовців, латвійців, естонців, поляків, народів Кавказу і Середньої Азії», видано ще окремі листівки до народів: росіян, поляків, білорусинів, литовців, грузинів, азербайджанців, вірменів, черкесів, кабардинів, осетинів, чеченців, адигів, лезгінів, інгушів, синів Туркменії, узбеків, казахів, туркменів, таджиків, башкирів, удмуртів, татарів, народів Уралу, Волги і Сибіру, народів Азії. Інші національні невеликі групи — білоруси, росіяни, чехи, литовці і інші — не творили окремих відділів, але боролися в спільних українських рядах УПА.

Жорстокістю і непримиримістю відзначалися тільки ті відділи, що хоча й були на німецькій службі, але не скривали свого правдивого обличчя, хвалячись, що вони є «дітьми Сталіна», і діяли по суті з його доручень.

V. ДЕРЖАВНО-ТВОРЧА ПРАЦЯ І ОБОРОНА НАСЕЛЕННЯ

Український селянин несе головний тягар визвольної боротьби. — Українське село в щоденній праці й боротьбі. — Лікарі-жиди в рядах УПА. — УПА рятує перед насильними вивозами до Німеччини. — Напади на військові транспорти. — Німці й большевики переліцтовують себе в пропагандивній кампанії проти УПА. — УПА проти грабунку українського хліба. — Жнивна кампанія. — Німецька офензива проти УПА. — Польські осадники залишають українські землі. — Державно-адміністраційна праця УПА та українського населення. — Проти проявів анархії. — Мадяри на протиукраїнському фронті. — Договір про ненапад.

Найбільший тягар визвольної боротьби спочивав на українському селянинові. Але, не зважаючи на свою жертвенність і посвяту, він не міг заповнити всіх вимог боротьби і державного будівництва. Тому від Команди Української повстанської армії ішли постійно заклики до міст, до української інтелігенції, щоб добровільно зголошувалася до праці. Заклики мали свій успіх. Багато міської інтелігенції зголошувалося добровільно, інших мобілізовано воєнним порядком, ще інші зголошувалися незабаром самі, коли німці почали нищівну акцію проти української інтелігенції на Волині і Поліссі. Знали, що УПА дасть їм працю і охорону перед німецьким терором.

Українське селянство та сільська інтелігенція несуть головний тягар боротьби. Українському селянинові належить повне признание за високу національну державницьку свідомість і беззастережну

відданість визвольній боротьбі. З одного боку, на нього спрямований головний удар німецького насильства, з другого боку, він серед тих ударів в своїй масі боровся на фронті і працював у запіллі. Німці застосували збірну відповідальність і в своєму варварстві не щадили нікого. Щоб вдовольнити свої звірячі інстинкти, вони часто мордували безпомічних жінок, старих і дітей, які не встигли на час сховатися перед наступом карних відділів, бомбардуванням та обстрілом з бортової зброї і запальними кулями. Майже засадою було, що селянин у часі несподіваного ворожого наскоку, рятуючи захованих у себе бійців чи ранених, приймав на себе перший удар. Нераз гинув він під тортурами, не зрадивши тайни. Населення Волині і Полісся жило вже від довгого часу в постійному воєнному напруженні. Це нагадувало татарські наїзди на Україну і козацькі часи, але тепер в далеко ширших розмірах. Український селянин, що йшов у поле до праці, не покидав рушницю. Вона в нього була завжди на поготівлі...

Удень і вночі довкола сіл і хуторів були розставлені стійки, вдень і вночі сторожили селяни на високих горбах чи давніх козацьких могилах, щоб вчасно прийняти повідомлення або самим повідомити найближчі околиці про небезпеку. Сигнальні вогні, дзвони, ракетні стрільна, післанець на коні чи пішки, щоденні зміни гасел від одної місцевості до другої — це зв'язкова охоронна сітка, що діяла вже постійно на цілих теренах. Майже все заховане. На випадок сполоху, заалармовані села, в залежності від звідомлень про сили та пляни ворога, або йшли на поміч найближчим загрозеним околицям і приймали бій з ворогом, або відходили до заздалегідь приготованих сховищ, бункрів та лісів. Села, до яких вдирався ворог, падали жертвою вогню і грабежу. Щойно заалармовані відділи УПА наскакували несподівано на зайняті грабунком відділи німецької карної поліції. Тоді в самій місцевості чи в часі поворотного маршу приходило звичайно до короткого жорстокого бою, що, як правило, кінчався оточенням ворога в незнаному йому терені та його ліквідацією. Пограбоване майно знову верталось до своїх власників... Люди верталися до своїх знищених осель і починали далі жити своєю щоденною працею. Коли знищення поважніше, зокрема, коли місцевості, положені при головних шляхах та важних воєнних дорогах ворога, наражені майже на щоденні напади, тоді вони переносили в підлісні околиці, і весь повіт приносив їм поміч. Здебільшого люди із знищених ворогом сіл приміщувалися на залишених німцями маєтках, лісничівках та в інших безпечніших селах. На обрібку свого поля йшли селяни всі разом під охороною відділів Української повстанської армії.

В Українській повстанській армії відчувався дошкульний брак лікарів, зокрема хірургів. Багато лікарів-українців забрали німці ще раніше до своїх лікарень у запіллі чи навіть на фронт. Ранені в боях стрільці УПА мусіли одержати поміч. Вона була в дуже скорому часі налагоджена. І хоч часто за недостатчею потрібних медикаментів доводилося проводити операції без знечулювання, стрілець мужньо видержував, бо знав сам умови нашої визвольної боротьби. Більшість лікарів УПА становили жиди, яких УПА врятувала перед нищівними гітлерівськими акціями. Лікарів-жидів трактовано як рівноправних громадян України та старшин української армії. На цьому місці треба підкреслити, що всі вони чесно виконували свій важкий обов'язок, несли поміч не тільки стрільцям, але й всьому населенню, об'їздили терени, організували польові та місцеві лікарні. Не покидали бойових рядів у важких ситуаціях, навіть тоді, коли мали нагоду перейти до червоних. Багато з них згинувло вояцькою смертю в обороні тих ідеалів, за які боровся весь український народ.

Німецька адміністрація, як і в попередніх роках, влаштовує «людоловлі» та висилає людей на примусові роботи до «прекрасної Німеччини». В задротованих і пльомбованих тягарових вагонах їдуть з цілої України валки новітніх невільників на Захід... Розвідка УПА обсервує рухи поїздів. У відповідному місці для нападу поїзди задержуються...

Треба було бачити ту безмежну радість, сполучену із сльозами щастя, треба було чути пісні звільнених сотень, а то й тисяч людей, врятованих перед німецьким насильством. Клянуться, що вже ніколи не дадуть себе зловити, і різними бічними дорогами вертаються в свої сторони, дістаючи поміч від села до села. Вони несуть розголос про УПА в найдальші закутки Східної України, там оповідають легенди про українське військо, про мільйонову українську армію та організують у себе повстанські групи. Багатьох із звільнених українців УПА затримує в себе, перевишколює і з організаційними та бойовими завданнями висилає по якомусь часі на їхні терени.

Подібним способом відбуваються напади на поїзди із зброєю та амуніцією. Не помагає хитрість ворога, не помагають написи на вагонах, ніби то в них перевозиться вугілля, цемент і запасні мостові частини. Розвідка діє справно. Часто під схил попадали поїзди з німецькими вояками. Ці виходили з вагонів з руками, піднесеними вгору, збиралися на призначене місце, складали зброю і — не знаючи, в чій руки потрапили, — кляли Гітлера, а думаючи, що мають діло з большевицькими партизанами, кричали: «Гайль Сталін» і просили

пощади. Інші зорієнтувалися, що це українські повстанці, підносили оклики «Слава Україні». Після роззброєння повідомляли їх, хто ми і за що боремося, і давали вказівки, як мають продістатись в Німеччину. Звільнені німецькі вояки читали своєю мовою наші гасла, обіцяли, що на фронт вже не повернуться, і несли пропаганду про українську національну «партизанку».

Таким способом вдалося УПА поглибити безодню між німецькими вояками і німецькими поліційними відділами та допровадити до того, що відділи німецького Вермахту деколи відмовляли послуху, коли їх кидали до нищівних акцій проти УПА та українського населення, та дезертували. Таких дезертирів намножилося з часом так багато, що головна квартира Гітлера звернулася з окремим наказом до Вермахту, щоб тих дезертирів поборювати та вилловлювати. УПА не знала пощади тільки для німецької поліції, СС-ів і адміністрації. Коли в зупинених поїздах знаходилися і вони, то самі німецькі вояки вказували на них та віддавали їх в руки УПА.

Коли німці побачили і відчули на власній шкурі, що прямим нищівним, тероризуючим ударом не можуть розбити УПА, а тим більше спинити українське повстання, вони починають видавати заклики в пресі і листівках, щоб таким способом внутрішньо розложити та морально заломати український повстанський рух. Починається пропагандивна боротьба. З одного боку, були це заклики до повороту з лісу, де поворотцям запевнювали волю і безпеку, а з другого боку, в тих же закликах до ОУН-самостійників і УПА опоганювали їх, як сталінських запродавців і ворогів українського народу.

Ця пропаганда — до речі говорячи, дуже плитка — не тільки не мала жадних успіхів, але з'єднувала в народі ще більше симпатій до ОУН і УПА, бо німці виразно признавали, що УПА перешкоджає вивозити робітників до Німеччини, стягати збіжжеві контингенти і т. д. А це ж було саме те, проти чого боровся весь народ. Коли і ці заклики не мали успіху, німці взяли за провокацію, видаючи листівки, нібито від совєтської влади, в яких українським повстанцям висказували признання за боротьбу з німцями і закликали, щоб вони з'єдналися з червоними партизанами і визнали Сталіна, а він прийме зате їх провідника Степана Бандеру (який у тому часі сидів у німецькому концтаборі — прим. *Ред.*) в члени українського совєтського уряду...

Одночасно масово розкинено листівки з погрозами, що німці вживуть усіх засобів терору, щоб зліквідувати УПА, при чому гине також багато невинного населення. Взагалі ж німецька пропаганда була

зслабка, бо не могла протиставити нічого позитивного ідейно-політичним гаслам ОУН і УПА.

Не залишалась позаду й Москва. Вона наввипередки переліцитувалася з німецькою пропагандою. Коли з початком літа 1943 р. большевики переконалися, що УПА стала поважною політичною і мілітарною силою, якої не можна легковажити, що УПА усунула червону партизанку за Прип'ять — поліські болота, вони почали кампанію подібну до німецької, стараючися в листівках доказувати, що ОУН—УПА—«бандеровці» — це вислужники Гітлера, «фашистські собаки» — і т. п. Ясно, що кожний українець, зокрема український селянин, прочитавши одні і другі листівки, тільки іронічно всміхався та глузував собі з безрадности та умовою вбогости одних і других. Бо кожний українець, що брав активну участь у визвольній боротьбі, знав, за що і проти кого бореться український народ та його революційний авангард ОУН і УПА.

Прийшло літо і жнивна кампанія. Українська повстанська армія дає накази збирати все збіжжя з полів, також з державних господарств, і забезпечити його перед ворогом. Селяни жнуть і звозять збіжжя під охороною відділів УПА або творять власні самооборонні відділи для безпеки жнив. Німці не сміють одержати цьогорічного збору! Це гасло зобов'язує на цілому терені, опанованому УПА, як безсумнівний наказ, а на дальших теренах означає він — вимолотити якнайскорше все збіжжя і якнайбільше його заховати. Водночас задалегідь побудовані за виробленим пляном сховища мають забезпечити збіжжя перед знищенням та мають творити запасні резерви на майбутнє. Де німці ще опановують терен, тобто близько головних міст і шляхів, збіжжя, що зжали німці, пропадає вночі, а коли його не можна вивезти, — іде з димом...

Політичне і мілітарне положення Німеччини погіршується з кожним днем. УПА свідома того, що німці будуть мусіти Україну покинути і на зміну німецькій прийде знову сталінсько-большевицька окупація. Тому всі дії УПА впливають з цієї свідомости та проходять під кутом підготовки до нової дійсности. Подвійний фронт та свідомість, що прогнання німців з України не є рівнозначне з її визволенням, були характеристичними для важких умов української революційно-визвольної боротьби. Такі умови в теперішній світовій війні мав тільки український народ, та, проте, він свідомо на цю боротьбу пішов.

Не зважаючи на своє катастрофальне положення, німці не хотіли здати своїх позицій. Зосереджують ще раз свої сили, щоб бодай вирвати з України якнайбільше майна та пограбувати все, що тільки можливе.

Знову доходить до зтяжних боїв. Німці кидають проти сіл Волині і Полісся відділи бомбардувального летунства, яке мало б стероризувати населення. Знищено цілий ряд сіл, були жертви в людях, які не все могли на час сховатися, та й ця німецька акція не осягнула бажаної мети. Тоді німецьке командування стягає з Білорусі генерала СС-ів фон дем Баха, вславленого спеціаліста в боротьбі з партизанкою. Фон дем Бах хоче перш усього застрашити українське населення та УПА листівками, в яких погрожує та заповідає свою широку акцію. Ось зразок такої листівки:

«Геть з ОУН... німці остерігали вас перед тими безсумлінними елементами, а тепер тому, що багато з вас помагало бунтарям та бандитам в ганебних чинах, мусить промовити зброя. Ви самі винуваті в цьому... Смерть зрадникам, смерть ОУН». Слідує підпис: «Уповноважений райхсфюрера для поборювання банд фон дем Бах, СС-обергрупенфюрер і генерал поліції».

Той самий Бах застосовує підступи і провокації. В наступній листівці він покликається на листівку, що її сам видав і що на ній підписав начальника Ген. штабу Червоної армії, маршала Советського Союзу А. Васілевського, де м. ін. подається до відома, «що в імені товариша Сталіна урочисто признано українського вожака бандита Бандеру старшим большевиком советської України»...

Бах остерігає, що великий німецький Райх і спільно з ним Европа, яка воює, така горда на свою прадавню культуру, не дозволить себе довше непокоїти кільком негідникам... Далі Бах обіцяє: «...І ми кажемо вам далі, що Німеччина і її союзники здобудуть остаточно перемогу для щастя і благословення всього людства, і самозрозуміло для щастя і добробуту України». До листівок додає Бах перепустку, в якій гарантує життя і здоров'я тим, що перейдуть із зброєю до нього, навіть як вони були діяльні при українських чи большевицьких «бандитських ватажках». Ті, що вернуться, — говориться далі в листівці, — будуть мати право вибрати собі працю в Німеччині, працю в Україні, службу в поліції, службу в адміністрації або працю в сільському господарстві.

Пропаганда Баха не має стриму. Він видає серію листівок за підписами фіктивних українців, або знаних німецьких вислужників українського походження, як Леонтій Марковський і ін. Інші листівки, писані знову іменем т. зв. козацьких частин у німецькій армії за підписом «отамана Добровольського».

Відповіддю українського населення було — приготувитися до оборони. Вкінці прийшли погрози на зразок таких: «Нашому терпцю

тепер настав кінець. Ми більше не жартуємо. Ми починаємо безоглядно діяти... Кожний, хто буде нам противитися, буде знищений. Хто допоможе вилловлювати і винищувати бандитів, той тим самим врятує своє життя. Вибірайте...».

Та український народ уже давно вибрав. Вибрав визвольну боротьбу з окупантами.

Після такої пропагандивної підготовки прийшла акція. Фон дем Бах оточує своїми дивізіями цілу Крем'янецьку округу. Шукав українських повстанців цілий тиждень, але знаходив тільки заздальгідь опущені села. Війська Баха пограбували залишки худоби і збіжжя. У ліс не запускалися. Боячись оточення українськими повстанцями, війська Баха вийшли по короткому часі з загрозливих теренів, а в часі відвороту змушені були залишити більшість своїх таборів з нагромадженим майном... Так закінчилася одна з довго підготовлюваних німецьких акцій проти УПА... Пан фон дем Бах впливає пізніше як командант при здавлюванні Варшавського повстання.

УПА не прийняла тоді відкритого бою з тієї простої причини, що дні німців в Україні були почислені, а зближався вже другий окупант, цим разом большевицька Москва. Треба було щадити людей та воєнні запаси, зброю й амуніцію.

Влітку 1943 р. Волинь майже всеціло лишається під володінням УПА. Поляки, що одержали наказ опустити терен, здебільшого добровільно той наказ виконали. Їхнє нерухоме майно перейшло на власність українського народу. Тим самим перестали існувати створені після 1920 р. польські колонії, як різного роду Сенкевичувки, Людвікувки і т. п. Справді, і тут не обійшлося без провокацій з боку як німців, так і большевиків. Щоб використати для себе польсько-український спір, а також, щоб нажитися звичайними грабунками, одні й другі підшивались під відділи УПА і виконували на поляках акти насильства, грабежів і навіть тортур. У зізнаннях одного з шефів оперативної групи большевицької розвідки, Александра Чхеїдзе-Чапаєва, що діяв на Волині, читаємо м. ін.: «Поляки давали нам помічі охорону. Робили це з патріотизму, з ненависти до німців та до українського народу. Щоб загострити ще більш польсько-українську ворожнечу, наші партизанські відділи мали виконати під фірмою "бандерівців" кілька особливих акцій проти польського населення, щоб могли після того виступити в обороні того ж населення перед "бандерівським", терором та таким способом ще більш зв'язати поляків з нами. Знаю, що того роду акції були проведені одним нашим відділом з доручення Гопкар-Сауре і

мали повний успіх, хоч відділ цей переступив дозволені інструкціями методи і знищив м. ін. поляків у церкві».

Самі ж німці поступали більш відкрито, бо на створеному ними кордоні між Волинною й Галичиною грабували поляків з цілого майна. Німці, виступаючи на українських землях в обороні польського населення, уживали до того роду пацифікаційних акцій груп, вибраних з колишніх полонених Червоної армії і, на жаль, також із втягнених на свою службу деяких українців.

В тому часі весь український народ бере участь у боротьбі. З цього погляду таких часів давно вже не було в історії українського народу. Їх можна порівняти хіба тільки до часів Хмельниччини. Немає партій, груп неутраляних. Чоловіки і жінки, старі і молоді працюють та боряться в міру своїх сил, здібностей та фахового знання, проти німецького насильства в обороні життя й майна, гідності та національної честі. Село блюкує місто, де стаціонує ворог, не доставляє харчів. Розбудовується далі й ширше власний промисел. Старші гарбарують шкіри, варять мило, шують чоботи, виправляють полотна, фарбують, шують одяги, виготовляють бандажі. Дівчата несуть санітарну поміч, організують польові шпиталі, збирають лікувальні зела, харчі, виконують стежну і зв'язкову працю. Студенти медицини під рукою відомого хірурга вишколюються на польових військових лікарів; інші ведуть культурно-освітню та пропагандивну працю, закладають самоосвітні курси. Старший віком полковник з Армії УНР вишколює фахово кінноту, інший організує польову артилерію, пристосовуючи її до повстанських вимог бойових дій. Відомий маляр мозолиться над ручно виконаними клішами до сатирично-гумористичного журналу «Український перець». Аптекарський відділ виготовляє ліки, ін'єкції; один з фармацевтів тратить при цій праці зір. Шкільний інспекторат працює над виготовленням навчального матеріялу та виданням шкільних підручників.

Земельно-господарський відділ має багато турбот і праці з розподілом землі. Селянин оре землю, молотить збіжжя, ховає його старим випробованим козацьким звичаєм у землю, забезпечує, щоб не зогнило, а вночі їде з підводою, щоб довести зброю, харчі та перевезти відділи бійців. Одні везуть харчі для відділів, інші маґазинують у запасних лісних криївках, знаних тільки господарським референтам УПА. Їдуть довгі валки в різні сторони, минають себе польовими шляхами, обмінюються здалека гаслами, гальпом перетинають головні шляхи і пропадають у нічній темряві. Це українська повстанська моторизація. Вона йде дуже справно, хоч шляхи її довгі, а

контроля ворожа пильна. Полісся доставляє рибу, гриби; Дубенщина — овочі. Матері сушать хліб, гриби, м'ясо, овочі, що можуть пролежати в землі кілька років, бо хто зна, як буде за рік-два.

Священик виконує свої душпастирські обов'язки, щасливий, що вже не мусить з наказу молитись за здоров'я Гітлера чи Сталіна. Ставленник німців і Москви митрополит Алексій, що опанував Печерську Лавру й визнав Московський патріярхат, не повертається з одної із своїх поїздок за інструкціями до гебітскомісара. Авто разом із ним вилітає на шляху в повітря. Діють, де треба, народні суди; допильновує порядку жандармерія УПА.

Залізничні шляхи знищені, шосові мости зірвані. Німці боронять уже тільки головного шляху на схід. Бункер коло бункера. Але, хто їхав у той час залізницею чи шосою, міг бачити з обох боків залізничного шляху цілі гори перевернених, спалених льокомотив та вагонів, а по ровах автостради каросерії авт. Німці їздили тільки вдень більшими валками з панцерним конвоєм.

Український повстанський рух, керований Головною Командою УПА, розгортається все ширше по українській землі. В кількох випадках постали з ініціятиви окремих одиниць повстанські загони, щоб на власну руку вести боротьбу. Спочатку ніхто їх не спинював, Україна велика і місце для боротьби з ворогами найдеться для всіх, хто з ними захоче боротися. Одначе, з другого боку, Головна Команда УПА, маючи перед очима ще не такий давній досвід невдачних повстанських рухів в Україні в рр. 1920-24, була свідома того, що головною причиною їх невдач були розпорошеність різного роду повстанських загонів, брак одного центрального керівництва всього повстанського руху, прояви отаманії та анархії. Тому завданням Головної Команди було координувати й такі самочинні виступи окремих осіб, щоб не допустити до анархізації української визвольної боротьби, що дозволило б ворогам у скорому часі розправитися з окремими повстанськими загонами. Трагічні роки 1920-24 не сміли повторитися. Отаманські виступи залишали навіть легенду по собі, але з погляду цілості визвольних змагань, як відірвані, центрально не керовані й не координовані, були безуспішні. Зокрема, в таких рухах криється небезпека анархії та зведення українських визвольних змагань на манівці.

Одним із таких рухів був загін у силі 150 до 300 вояків Тараса Бульби-Боровця, що іменував себе отаманом. Тому що довкруги його

особи і організованого ним загону заіснували різні версії, доводиться дати по змозі об'єктивне насвітлення цього питання на підставі збережених звітів і протоколів.

Тарас Бульба-Боровець з приходом німців на українські землі творить за відомом, згодою та інструкціями адміністративних властей, що діяли в той час в імені Українського Правління, в місті Олевську відділ поліції і називає його «Поліська Січ». Спочатку діє за інструкціями і напрямними Української Державної Влади, пізніше щораз більш усамостійнюється, виступаючи як отаман «Поліської Січі». В часі ліквідації німцями української адміністрації на Волині Бульба розпочинає переговори з німцями, щоб задержати свій відділ як самостійну одиницю, але розмови закінчилися безспішно.

В лютому 1942 р. Бульба з 15-20 людьми переходить у підпілля та перебуває в Сарненському і Костопільському районах. В кінці 1942 р. нав'язує знову розмови з німцями (Гестапо в Рівному) та по другій розмові їх перериває, боячись арешту. В тому ж самому часі веде розмову з представником большевицької партизанки полк. Лукіним, спеціально висланим із Москви, але і ці розмови перериває. Щоб надати своєму імені «славу», замовляє Бульба в маляра свій портрет з козацькою шаблею в руках на тлі прапорів і духів предків з вождівським виразом лиця. Відбитки портрета роздає населенню в своєму районі та розсилає листи з призначенням і покликанням адресатів до свого «уряду». Такі речі можна було ще толерувати, не зважаючи на те, що Україні не потрібні були бундючні отамани, але борці, що боролися б не для своєї слави чи своїх особистих амбіцій, а тільки для справи України. Команда УПА не протидіяла тому, коли німці і большевики, а частинно і український народ зв'язував дії УПА з іменем Бульби.

В початках 1943 р. Бульба з гуртом одностайців творить нову партію, під назвою «Українська національна демократична партія», і приступає до творення збройного відділу, що нараховує до 150 вояків. В березні-квітні 1943 р. Бульба веде переговори із Штабом УПА-Північ, однак пропозицію Штабу, включити себе в загальний український повстанський рух і ввійти до Штабу УПА, Бульба відкинув.

На початку серпня, коли дії УПА обхопили цілість терену, отаманії довше толерувати не було можна, бо дані райони не могли творити окремої «республіки»; цього вимагала безпека терену і непевність, чи Бульба не схоче відновити розмови з окупантами. Тому в серпні 1943 сотня УПА під командою Дороша оточила цілу групу Бульби і перебрала її без одного пострілу. Група складалася з трьох полковників, кількох старшин і сотні стрільців у складі 63 осіб. Це були люди, що

припадково потрапили до Бульби, ховаючись перед німецьким терором. На їх просьбу всіх прийнято в ряди УПА. Сам Бульба з групою 30-40 людей утік. На пропозицію згаданих уже трьох полковників, щоб звернутися ще раз до Бульби, командант УПА-Північ погодився і одночасно запевнив Бульбі прийняття в ряди УПА і повну безпеку, якщо він до 9. IX. 43 (реченець три тижні) зголоситься; коли ж він на те не погодиться, його потрактують як отамана-ворохобника. Висланий до Бульби його ад'ютант Крук не повернувся.

В тому часі Бульба переховується в районі Людвипіль. В часі нападу на нього большевицьких партизан згинула група його людей, між ними Іван Мітрінга, політичний керівник групи Бульби. Сам Бульба виїжджає з району і входить знову в переговори з німецьким Вермахтом. У листопаді 1943 р. Гестапо заарештувало його у Варшаві.

Треба додати, що найближча рідня Бульби була й залишилася карними членами Організації. Жінка Бульби, з походження чешка, жила, за даними очевидця, в районі Тучин (Рівне). Ніколи не була ні переслідувана, ні суджена якиминбудь чинниками Організації чи УПА.

Були спроби диверсії. Постає партійний відділ з ініціативи людей, приналежних до групи Мельника. Коли його акція почала зводитися до переловлювання зв'язків УПА й ширення анархії, він був також роззброєний. І в цьому випадку стрілецьтво в більшості залишилося в рядах УПА. Друга частина незабаром явно перейшла до німецьких допоміжних частин та створила групу, що назвала себе «Українським легіоном самооборони». Командантом цього «легіону» був німець штурмбанфюрер СД (майор) Бігельмаєр, а ад'ютантом гавптштурмфюрер СД (сотник) Вайхельт.

В Україні, по обох берегах Дніпра, діяли ще самостійні партизанські групи, зложені з українців, що формально виступали під червоною зіркою, щоб дістати від Сталіна поміч. Вони робили спроби нав'язати контакт; УПА із зрозумілих причин відмовляла, тримаючись осторонь, бо була небезпека провокацій та й населення могло ототожнювати українських повстанців з большевицькими партизанами.

Влітку німці перекидають на терени діяння УПА Угорське військо, що мало забезпечувати їм транспортні шляхи й поборювати «банди». Воно займає всі вузлові шляхи, залізниця й гостинці, мости й тунелі. Мадяри, що нерано йшли на фронт і переважно відступали перед большевицьким наступом, забажали тут себе виявити. Починають нападати на села, провадять пацифікації, грабунки. Започатковуються часи знаних мадярських акцій проти українців з Першої світової війни. Та цей мадярський розмах тривав дуже коротко. Пацифікаційні відділи

одержують належну відповідь: на шляхах переходів і ліній відділів УПА доходить до боїв і ліквідацій мадярських залог. Коли ж в одному з боїв на головній шосі загинув мадярський генерал із своїм почтом, мадяри звертаються до УПА та просять замирення. Доходить до устійнення акту ненападу. Треба признати, що від того часу мадяри поводяться льояльно на цілому терені. Перепускають відділи УПА через вузлові лінії, що їх стережуть, подають денні гасла, повідомляють про небезпеку з боку німців, перестають грабувати, знають і респектують нашу боротьбу за самостійність. Такий стан тривав до кінця німецької окупації.

VI. РОЗРІСТ УПА, ЇЇ ПОШИРЕННЯ НА ЗАХІДНЬОУКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ І ОПАНУВАННЯ КАРПАТ

Галичина в складі Генеральної Губернії.
— Навколо творення Дивізії. — УНС —
Українська народня самооборона — ли-
пень 1943. — УПА в Галичині. — Перші бої
УПА-Захід з німцями. — Опанування
життя в Галичині. — Дії ОУН і УПА під
румунською окупацією.

Що діється в той час у Галичині? Вона, відлучена від решти українських земель кордонами, входить у склад т. зв. Генеральної Губернії к. Польщі та залишається під зарядом відомого ген.-губернатора Франка і його намісників. Тут політика трохи відмінна. Коли на цілості українських земель нема найменшої можливості на прояв якогобудь організаційного життя, культурного, виховного, шкільного, церковного, господарського і т. д., то в Галичині німці дозволили на відкриття шкіл і навіть вищих інститутів, що мали вишколювати для німців технічні допоміжні сили.

На весні 1943 р. німці побачили, що їхнього вояка на східньому фронті замало, тому й почали в Галичині акцію за організування СС-стрілецьких дивізій, подібно як в інших окупованих краях Європи. Самостійницька ОУН поставилася до тієї акції вороже, а свою постанову подала на сторінках своїх підпільних видань.

У них читаємо м. ін.: «Український народ не хоче і не буде своєю кров'ю рятувати Німеччину. Якщо Німеччина стоїть сьогодні перед смертельною небезпекою із Сходу, то це наслідки диковинної політики німецького імперіялізму серед поневолених народів Сходу».

«Український народ змагає до власної держави, і тільки за неї він стане до рішального бою проти одного чи другого наїзника. В повній свідомості загроз, які приносить большевицька неволя на українські

землі, ми стаємо в одну лаву до боротьби з московським наїзником тільки з такими народами, які визнають наше право на самостійне життя».

До праці над організацією дивізій німці запрягають створений ними т. зв. «Український центральний комітет». При ньому творять т. зв. «Бойову управу».

Німці переконались, що фізичною силою самостійницького руху не зліквідують, тому й запрягли до боротьби з ним поодиноких людей з Комітету і своїх агентів. Почалася досить широка пропаганда: з одного боку — за дивізію, з другого боку — проти УПА і «молоді в лісі». Зміст цієї пропаганди був плиткий, грубий; так і видно було, що роблений на зразок і наказ Гестапо. Ясно, що він не міг переконати нікого з тих, що вже безпосередньо брали участь у боротьбі з німцями, тим більше, що, не зважаючи на пропаганду, терор не лише не застановлявся, а зростав. Для характеристики тодішнього середовища і стану на українських землях подаємо тільки уривки з документів. Промовчуємо на цьому місці прізвиська осіб, що своєю діяльністю не принесли чести українському народові. Клеймимо тільки зраду і даємо, як ілюстрацію, уривки з документів для характеристики часу. Охоче віримо, що в тих складних умовах багато людей могло помилятися.

З наради Українського допомогового комітету в Снятині, що відбулася 23 квітня 1943 р., з промови М. Б., агента Гестапо:

... Ви мусите піти до Німеччини на роботу, хоч би ви там гинули тисячами. Знаю про те, що з вами німці в деяких місцевостях погано поступають, але — як би я був німцем, я б з вами поступав ще гірше. (Впадає в патос). — Та ти, хлопе вошивий, ти брудний, від тебе так смердить гноєм, що аж гидко коло тебе стояти. Ти не вичистиш собі ніколи черевиків, з твоїх чобіт за тобою волочаться віхті, і ти хочеш, щоб такий культурний нарід тебе поважав?.. Та ти навіть уклонитися по людськи панові не вмієш. І ти ще, хлопе, берешся до політики? Ти хочеш бути мудріший, як Гітлер, як Герінг, як Мельник і Кубійович? Тобі, хлопе, від політики зась. Політикою займаються люди вчені, мудрі — еліта. І ми за твою долю відповідаємо перед історією. Не слухай тої бандерівської сволоти... От, хоч би взяти ту листівку «За що ми боремося». Це польсько-більшевицька провокація. Це пишуть приклонники «Інтелідженс сервіс» і шпигуни Англії. Це польська робота. Чому немає там мови про боротьбу проти поляків як основного ворога, але пишеться про боротьбу проти німців та, буцім то, проти большевиків? Видавайте нам тих людей, які ті листівки поширюють. Видавайте нам тих шпигунів, які кажуть не йти до Німеччини. Ці люди — зрадники... Хто це такий Рубан? Хай не ховається під псевдом. Провідники псевд не мають. Тому всі як один до Німеччини

на роботи та в ряди Української галицької армії [має на думці СС Дивізію «Галичина». — М. Л.]. Для вас, моїх земляків я зла не бажаю. (Патос). Народе мій, та я тебе люблю, але не люблю тих провокаторів, тих руйників, тої бандерівської зграї.

Далі Б. закликав присутніх, щоб у місті сліdkували за бандерівцями і тими, з ким вони ходять. Всі спостереження треба подавати до Комітету. Крім цього, Б. накинувся на присутнього Н. Н., мовляв, він бандерівець і провадить хиренну роботу. Стероризований Н. Н. дав з місця слово чести, що він з бандерівцями вже давно зірвав. Збори тривали 2 години. Присутніх було 500 осіб. Б. підтримували ще три вислужники. Проти Б. виступили два громадяни, заявляючи, що «на підлу конфідентську роботу» не підуть.

В листівці «За що нам боротися?» коротко і ядерно подана програма Організації українських націоналістів і заклик до спротиву проти грабунку Берліном і Москвою, та об'єднання всіх сил і шарів українського народу. У ній м. ін. читаємо:

... Чим різниться новітній ясир — ці ганебні людоловки му[жч]ин, жінок і дітей для невільничої праці на заводах «прекрасної» Німеччини — від ославлених вивозів на Сибір, Туркестан, в концлагери Льодового Океану? Терор, знущання й експлуатацію несуть українському народові всі окупанти. ... [Вороги] мов павук всю Україну вкрили сіткою донощиків, цих ославлених большевицьких «сексотів», «стахановців», «висуванців», «бригадирів» і других мерзенних зрадників українського народу. Зараз на їх місці маємо на наших землях агентів гештапо, секретних співробітників, дольмечерів, фольксдойчів і всяку другу наволоч, що в спілці з німцями плюндрує Україну. ... Ми в роки громадянської війни знову піднесли прапор визвольної боротьби і під керівництвом на[д]хненників Національної Революції Симона Петлюри і Євгена Коновальця відновили Українську Народню Республіку і на протязі трьох довгих років ставили завзятий опір білій і червоній Москві та Берліну. ... До бою за Українську Державу веде український нарід Організація Українських Націоналістів (ОУН) під проводом Степана Бандери. Степана Бандеру [...] німці вже два роки мучать у в'язниці. Але це не послабило боротьби українських націоналістів за УССД. Зараз вона проходить під керівництвом замісника Степана Бандери — Максима Рубана. З кожним днем виростають кадри нових борців і ані німецький, ані московський терор не знищать їх! ... Ми хочемо жити вільним і незалежним життям! Ми не дозволимо грабувати України! Ми не поїдемо на невільничу працю до німецьких заводів! Ми хочемо хліба і праці на своїй землі! ... Нас ніхто не визволить! Ми визволимо себе самі! ...

Один магістер в Калуші, в той час заступник крайсгавптмана в Золочеві, в дні 12 травня 1943 р. подає, що він вживає всіх засобів до того, щоб наші молоді люди йшли до війська, включно з тим, що він, як начальник самоврядного зв'язку в Золочеві (заступник німецького крайслейтера), накладає кари на ті села, звідки не йдуть до війська, натомість звільняє від кар тих, що йдуть.

І ще голос культурного референта, ставленика Гестапа на Станиславів, з 8. 6. 1943 р.:

Настрої в окрузі в загальному кепські. В більшості сіл відношення до творення дивізії неприхильне. Чути голоси: «Німці мають підступний плян на шкоду українців». «Ні один патріот не йде до Дивізії». Свято в Солотвині мало початися, але в год. 11 було всього 200 осіб, самі старі і жінки. Через те по Богослуженні не було дефіляди. Коли ми почали співати національний гимн, юрба мовчала. Мусіли ми кінчити самі.

2 і 3 травня почалась акція вербункових комісій. Тим, що ухилились від виїзду на роботи, наложена кара буде дарована, якщо вони до трьох днів зголосяться до СС Стрільцької Дивізії «Галичина», вірніші, до виїзду на роботи. Охотники, покарані в'язницею до п'ять років, можуть бути прийняті.

3 афіші в Бережанському повіті, з датою 16 травня 1943 р.:

...Стверджено, що в Бережанському повіті брак всякого військового духа і молодечого пориву. Бережанщина дала всього 439 осіб до Дивізії. Добра слава, а навіть честь молоді Бережанського повіту поважно загрожені...

І подібно на ту саму тему в доповіді:

Той повіт німцям непотрібний. Сам губернатор хотів з Бережанщини зрезигнувати, та не зробив того на домагання українців. Вони (німці) не кажуть, що з ним зробилять, але можна догадуватися, що вони ніколи нікого непотрібного не приймають. Треба рятуватися. — Ми прийшли до вас востаннє..., кажіть, що рішили: йти чи не йти.

Заступник Кубійовича на нараді в справі дивізії в Тернополі 23 жовтня 1943 р. подає:

Внаслідок агітації і нерозумного ставлення молодих людей до тієї справи, акція з дивізією була невдачна. На признаних 82 тисячі людей до дивізії прийнято 53 тисячі, а покликано досі 22 тисячі. З того перед двома тижнями було 16 тисяч, а тепер є всього 10 тисяч. Дезертири втікають в мундурах і зі зброєю. Також „Бавдінст” — Примусова служба праці для молоді — внаслідок безвідповідальної роботи майже розлетівся і його працю припинили.

Остаточо дивізію створили. Набір у дальшому відбувався також таким способом, що громадянин, який жив легально, діставав покликання такого змісту: «Ви зголосилися добровільно до Дивізії. В дні (дата) маєте ставитися перед комісією (подане місце). Неставлення потягає за собою кару згідно з воєнними законами».

Ось так при помочі шантажу, застрашування, пропаганди й того роду «добровільного покликання» зібрали німці близько 20 тисяч «добровольців» і створили т. зв. «Ваффен СС Дивізію Галичина». Не зважаючи на попередні обіцянки та обдурювання, що в Дивізії буде українське командування, німці перебрали команду над «добровольцями» виключно в свої руки. «Добровольців» вивезли в різні частини окупованої Європи на вишкіл. Організація тайним наказом відсилає до дивізії членів і симпатиків з метою, щоб вони у відповідний час перебрали вартісний елемент у свої руки і щоб не допустили до перекинень дивізії на неукраїнські фронтові території, а головне на боротьбу проти тих народів, що боролися з німцями за своє визволення. Треба признати, що й ті українці, які погоджувалися з формуванням дивізії, за винятком невеликого числа вислужників і шкідників, керувалися українським інтересом, думаючи, що дивізія, здобувши військове знання і зброю, зможе використати їх у відповідний час. Забували тільки, що дивізію організувала *гітлерівська* Німеччина і що політичні умови були інші, як 1914 р.

Вже в часі вишколу багато стрільців, користаючи з відпусток чи різних поїздок, утікає. За офіційними ствердженнями німецької команди дивізії, впродовж трьох місяців здезертирувало 600 кращик стрільців і підстаршин, так що всі відпустки після того були здержані. Опісля дезертують із тих частин, що були ближче українських теренів, прямо з військових таборів. Настрої серед стрільцтва такі, що німці задумують дивізію розв'язати і вислати в карний табір. Не рішаються на це тільки тому, що стан їх був уже незavidний і бракувало їм фронтового вояка.

По вишколі дивізії німці не можуть рішитися перекинути її на фронт; вишколена дивізія жде кілька місяців на призначення. Остаточо перекидають її в червні-липні 1944 р. на лінію фронту під Броди. Везуть через українські терени безпосередньо на фронт, бо бояться задержатись хоча б на короткий час в запіллі. Тут, у фронтовій полосі, старшини і стрільці дивізії нав'язують відразу контакт з оперуючими на тому терені відділами УПА і впродовж тих кільканадцятьох днів побуту доставляють УПА тайком масово зброю і військове технічне приладдя. За звітом, забезпечено тією зброєю й амуніцією яких два

курени УПА. Дивізія має доручення перейти до УПА, та сильна липнева большевицька офензива, що почалася на цьому відтинку фронту, перешкодила в тому. Впродовж трьох днів большевицька армія дивізію оточує і розбиває. Ті, що зуміли врятуватися, перейшли до УПА. Кількість їх невідома.

Москва також не хоче залишити Галичину без свого впливу. Вона, вже свідомо небезпеки УПА, її гасел і боротьби, кидає проти неї свої найкращі партизанські сили. З Лівобережжя через Полісся веде червоних партизан сам Ковпак, пізніше двічі герой Советського Союзу. Однак, коли в кількох сутичках з відділами УПА його загони розбито, він обходить терен Волині і в серпні через Кам'янець-Подільську область продірається в Галичину та постійним маршем доходить, майже не задержуваний німцями, через Тернопільську область, попри Бучач, Підгайці, Галич, у Карпати. Його загін підшивається під УПА (мазепинки, тризуби), щоб таким способом обдурити населення. Німці виявляють повну нездарність і незарадність.

Щоб не дати Ковпакові опанувати Карпати, що мали для нашої боротьби першорядне значення, окремим наказом Проводу Організації формується на терені Галичини «Українська народня самооборона» (УНС). Цю назву впроваджено з тактичних мотивів, щоб обдурити німців принаймні на початку, що це не УПА, а тим самим створити хвилево один тільки явний фронт. Впродовж двох тижнів формуються окремі відділи, що їх приспішеним маршем Команда УПА перекидає в Карпати для боротьби з червоною партизанкою.

Маневр супроти німців вдається. Поза двома невеликими боями з німцями, всі відділи переходять чи переїзять у гірський терен, де майже безпосередньо встрявають у зачіпні бої з загонами Ковпака. Він, відчуваючи, що не вдержиться в ворожому собі терені, старається перевести певний маневр, але у Ворохтянському просмику потрапляє в німецьку засідку, що розбиває остаточно його відділ. Сам Ковпак повертається на Схід, де дістав від Сталіна ступінь генерала, а потім — наркомісара військових справ УРСР. Його заступник Руднев, теж герой Советського Союзу, гине в бою з одним із наших відділів.

Зформовані відділи лишаються вже постійно в Карпатах. Очищують терен з недобитків Ковпака та з насаджених агентів, доповнюються новими силами, закладають табори і проходять правильні вишколи. Карпати стають другою стратегічною базою українських збройних сил.

УПА-Захід, відділ на вишколі

Може насуватися питання, чому Галичина не виступила одночасно з Волинню до відкритої боротьби? Причини передовсім тактичні. Галичина, найкраще зорганізована, боролася проти німецького терору іншими методами. Також німці, як уже сказано, застосували на цьому терені трохи іншу політику. Треба було якнайдовше вдержати цей терен у релятивному спокою, щоб могли мати своєрідну запільну базу для доповнюваня інших теренів провідними одиницями, зброєю, медикаментами, ширшим організаційним плануванням, виданнями. Німці не мали сил насадити своїх окупаційних частин на цілий терен, так що села, а то й повіти подальше від головних шляхів були вільними й залишалися під повними впливами Організації. До сутичок чи менших боїв охоронних відділів Організації з німцями доходило тільки з конечности. Свою основну роль терен Галичини мав виконати в дальшому розвитку визвольної боротьби, і він її виконав.

По ліквідації большевицької партизанки Ковпака, тобто по спробі штучно накиненої большевізації Галичини, зформовані відділи УНС, що становили фактично відділи УПА, доповнюються і проходять

правильні військові вишколи в різних родах зброї повстанської армії. Доки дощільно, вони в зачіпні бої з німцями не встрявають. Одночасно в терені проходить пропагандивна акція за зголошуванням добровольців в ряди УПА — УНС. Ця акція набирає в короткому часі стихійного характеру. На заклик голоситься не тільки молодь, але й батьки. Доходить до того, що батько з сином, потайки один перед одним приготівляються до вимаршу, відкопують і чистять найкращу зброю, кінчають пильні роботи, щоб нарешті зустрітися одної ночі на спільній виправі або за кілька днів у спільному відділі. І щойно там батьки мають повне вдоволення. Вони, як старі вояки з Першої світової війни, по короткому перевишколі перебирають дальший вишкіл новаків і дають прочухана синам за їх недавню перед ними конспірацію. Число добровольців таке велике, що мусить з'явитися окрема інструкція, скільки добровольців з даного терену можна прийняти. А вже найгірше тим, кого лікарська комісія на одному з етапів відіслала додому як нездібного до воєнної служби. Не один з них просився, щоб його перекинути в інший терен до праці, бо з нього будуть жартувати дівчата й друзі.

Ночами, через призначені лінії зв'язків, проїздять довгі валки, часто більш як 100 підвід. Мусять переїхати 20-30 км. на черговий зв'язковий пункт, де ждуть на поготівлі чергові підводи, які ще вночі мусять повернутися і ранком стати до звичайної своєї праці. Німці скріплюють сільські варти до 40 осіб, та, не зважаючи на те, не було за цілий час випадків зради. Самі вартівники пильнували, щоб село спало, щоб зайва людина не бачила, що в даному селі діється. Замітали сліди на постоях і, в разі запитів, що звичайно не обходилося без побоїв німецької поліції, їх відповіддю було: нікого й нічого не бачили й не чули.

А треба було доставляти не тільки стрільців. Гірський терен потребував харчової помочі, головне збіжжя, а далі шкіри, мила, полотна. І їхали валки з Поділля, ішли корови з означеним гасловим знаком (числом) кінцевого етапу, під скріпленою охороною переїжджала відкопана зброя. В терені між окремими областями, повітами, а врешті й селами почалася тайна конкуренція за першенство. Провінція Галичини, поза самим містом Львовом та частинно обласними містами, починала жити самостійним життям. Інтелігенція, поза малими винятками, в цілому солідаризувалася. Були часті випадки, що інтелігент, до якого не було довір'я, приходив сам з жалем, що його поминено при збірці, або заявляв своєму синові, який несподівано повернувся із студій, що той зневажає його, коли укриває перед ним свій відхід до УПА. З українською інтелігенцією на провінції обласні

проводили відбували окремі відправи, на яких пояснювали політику й тактику Організації, завдання УПА та вислухували їхні завваги.

Творення збройних відділів не лишається без впливу на зміну цілого відношення сил у терені. Народ, свідомий вже своєї сили, хоче якнайскоріше позбутися всякої залежності від чужої окупантської влади й саботує явно всі її накази. Щоб з тактичних оглядів не доводити ще до прямих зударів, Організація перебирає адміністрацію в свої руки і таким способом не допускає до стихійних, неплянових виступів. З другого боку, німці, натрапивши в кількох місцях на спротив, починають терен студіювати, висилаючи агентів під різним прикриттям: втікачі з робіт у Німеччині, продавці мануфактури і т. п.

Першим явним протинімецьким виступом УНС—УПА в Галичині був приготований і виконаний успішний наступ, у липні 1943 р. в Святославі коло Сколя, на карний табір української молоді з т. зв. Бавдінсту. Була це впроваджена німцями примусова служба праці для молоді від 18-21 року життя. Умови в ній дуже важкі. Брак харчів, брак гігієнічних житлових умов, мила, одежі, прикриття, а до того німецькі помічники-наставники т. зв. різного роду фюарбайтери польської національності — робили життя в таборі просто нестерпним. Молодь потрапляла за втечу з тих таборів праці чи за іншого роду спротив у карні табори, де фактично була призначена на знищення при повній виснажувачій фізичній праці. Гестапівську залогу табору зліквідовано, засуджених на каторжні роботи звільнено. Однак не всі могли повернутися додому. Багато з них були такі покалічені, попухлі від голоду, що їх довелося перевести до польових лісових шпиталів.

27 вересня німці виконують перший більший наступ на один з вишкільних таборів УПА в Долинщині. Команда, повідомлена заздалегідь, переносить майно табору в інше місце. На наступ німців відповідає вогнем. Бій триває цілий день. Стрільці видержують першу бойову пробу і здають воєнний іспит. Вночі, щоб не витрачувати дорогої амуніції, опускають цей табір і приходять у приготований заздалегідь інший. Ранком німці здобувають залишені бараки, підпалюють їх і по відпочинку вертаються під вечір вузькаторівкою в напрямі на Долину. В засідці вони потрапляють під кулеметний обстріл одної чоти і залишають у проваллі понад 200 трупів. Стрільці табору мають свято. Є нова зброя, є мундури, є перша більша перемога над ворогом, що досі тероризував населення. Німці про цей бій мовчать. Нема жадної відплатної акції. Побачили, що не доцінили сил, хочуть непомітно приготівитися до більшої ліквідаційної акції. Та це вже запізно.

Наказами Проводу Організації і Головної Команди УПА організація в цілому терені бере владу в свої руки. На першій пляні іде ліквідація т. зв. «лігеншафтів» (давні поміщицькі двори). Вони здебільшого були адміністровані поляками, німецькими вислужниками, т. зв. «фольксдойчами» або таки самими німцями. Народ їх ненавидів, бо був змушений, часто під побоями, виконувати панщизняну працю. Зліквідовані лігеншафти постачають УПА коні, худобу, збіжжя, цукор і інше майно, а селяни отримують землю на обрїбку. Боїв майже нема. Відділи, часто перебрані в німецькі уніформи, приймала адміністрація як охорону перед повстанцями. При тому польські фольксдойчерські адміністратори старалися якнайдокладніше поінформувати тих «німців», кого в селі треба арештувати чи зліквідувати. По короткій гостині та перегляді всього, часто схованого майна приходило до вияснення, при чому часто були комічні ситуації. Якщо провини згаданих панків не були тяжкі, якщо вони не були спричинниками смерті українського населення і не були винні в насиланні пацифікаційних відділів, — тоді вони діставали буки і наказ якнайскоріше опустити околицю. За таку розв'язку були вони звичайно дуже вдячні.

Друга акція пішла на очищення лісу і підлісних околиць від ворожого елемента. Так усунено або зліквідовано всю ворожу українському визвольному рухові лісову адміністрацію і службу. Лісові терени перейшли під управу УПА. Акцію проведено майже в цілому терені, не минула вона й окремого мастка губернатора Галичини Вехтера і його перегонової стайні. 16 повнокровних коней відійшли на нові перегони до УПА. Не помогли обіцянки дати за зворот кожного коня 60 тучних свиней. Спроба переговорів залишилася без відповіді.

Галичина, як і всі західньоукраїнські землі, була в часі попередньої польської окупації населена пляново накиненими польськими колоніями. Поляки, що в той час на своїх землях провадили також боротьбу з німцями, тут у великому числі пішли на вислугування німцям проти українського населення. Були, правда, здорові прояви як серед низів, так і серед керівних одиниць, та, на жаль, ті одиниці не мали послуху серед польського населення, що жило ще далі впоюваними їм раніше настроями повної негачі українського народу.

На таке положення впливало й те, що в поляків різні підпільні організації, партії і групи, кожне на свою руку, проявляли діяльність. Коли й були спроби з польської сторони знайти порозуміння, то проти даної групи зараз виступала, з конкурентційних мотивів, інша група, яка старалася відповідно впливати на польську шовіністичну ментальність і

на вуличні елементи. Щоб не доводити і тут до непотрібного третього фронту боротьби, тим більше, що Організація в своїх програмових постановках не звертається до поляків за полагодженням спору і включенням їх у спільну визвольну боротьбу, видано наказ полякам виселитися з околиць, важних для діяння УПА. Коли це не помагало — спротив був ліквідований силою. (Видані листівки поляки прийняли негативно).

Перебрати цілість життя народу на провінції в Галичині можна було легшим способом, як на Волині. На це склались: більша пляновість, недопущення до стихійних акцій, більша організованість народу та менша кількість німецького адміністраційного апарату в низах. Німецька адміністрація була тільки в повітах, а в збірних громадах і селах вона находилася у руках українців під німецькою контролею. Після ліквідації німецької контролі адміністрацію здебільшого залишено, підпорядкувавши її районним і станичним керівникам організаційно-адміністраційного та господарського рефератів. Таким самим способом узято в руки кооперацію, так що життя назверх проходило спокійно. Районова чи окружна молочарня працювала далі, тільки масло, в часі доставки до центру, було в дорозі конфісковане. Решта доповнень приходила з німецького майна, здобутого наскоками на поїзди і конфіскатою. В кінцевих місяцях 1943 р. Галичина як терен визвольної боротьби зливається з теренами Волині і Правобережжя, затримуючи свою відмінну тактику. Десять областей України на всіх 21 за советським поділом, стоять у явній і відкритій боротьбі з наїзником.

Окремо треба згадати про працю Організації і творення відділів УПА на українських теренах під румунською окупацією.

Буковина, що 1940 р. потрапила під большевицьку окупацію, в червні 1941 р. повстає разом з іншими українськими землями до відбудови української державности. Вже в перших днях встановлює зв'язок зі Львовом і діє за напрямними Українського Правління. По арештуванні німцями членів Уряду Буковина переходить знову під румунську окупацію, а самостійницький рух переходить у підпілля. В серпні 1943 р. масові арешти українських самостійників, з одночасним терором супроти українського населення, паралізують всяку національну політичну працю. Щойно в квітні 1944 р. Організація приступає до ширших підготовлених і плянових акцій. Створені невеликі числом бойові відділи почали очищувати терен від різного ворожого елемента,

а одночасно серед народу поведено сильну протирумунську і проти-большевицьку пропагандивну акцію. І так 9. IV. 1944 р. в с. Лукавець, Стороженецького повіту, спалено фільварок і знищено 13 донощиків. Ця успішна акція змобілізувала стероризоване до цього часу населення, і в скорому часі по всіх селах постають самооборонні боївки. Подібні акції проведено м.ін. і в сс.: Багна, Міліїв, Каратчів, Чорноус, Вилавче і ін. У с. Мхова створено вишкільний табір, що незабаром охопив своїми діями цілу околицю. Він прибирає тимчасову назву БУСА (Буковинська українська самооборонна армія).

В травні р. 1944 відділи об'єднуються і зливаються в УПА-Захід та переорганізуються до нових дій на підбольшевицьку окупацію.

В заміну за румунського вояка й нафту Гітлер віддав під румунську окупацію й експлуатацію нові полоси українських земель по ріку Бог (Півд. Бук.), себто область Одеську і частинно Миколаївську і Вінницьку. Цей терен названо «Трансністрією», що творила окрему адміністративну одиницю під військовою і поліційною владою румунської держави. Політика румунського уряду зводилася до повного грабежу населення та експлуатації терену і до пропаганди, що кордони Румунії властиво повинні сягати по — Кавказ.

При організації праці на цих теренах, як і на всіх українських землях, треба було брати до уваги умови і стан тих теренів. Насамперед завданням організації було опанувати портове місто Одесу. Більші акції виконали українські самостійники в р. 1943 проти переселенчої акції й проти ожебрачування та виголоджування села. Обидві ці акції закінчилися успішно. Румуни, плянуючи насадити на ці терени своїх колоністів і зрумунізованих білогвардійців, мусіли цю акцію припинити і офіційно відкликати в пресі. Друга акція, за збереження хліба, довела до явних кількадечних страйків, напр., у Томашпільському районі, і закінчилася успішно. Населення одержало більший приділ хліба.

14 жовтня 1943 р. румунська поліція, т. зв. Сігуранца, арештувала в Одесі і в терені кількох членів Організації й кільканадцятьох невинних людей. По двох тижнях звільнено всіх, пропонуючи одночасно офіційні розмови між представниками тодішнього румунського уряду й українськими представниками самостійницького руху. Розпочаті розмови були перервані українською стороною тому, що не можна було погодитися щодо державної приналежності українських теренів Буковини й Басарабії, і тому, що румунський уряд не хотів рішитися вести самостійну від німецького диктату політику.

З кінцем 1943 р. створено на цьому терені перші малі відділи УПА з окремих, самооборонних боївок, що діяли до того часу. Відділи

організувалися в ярках і балках Дністра. З румунськими військами прийшло до кількох малих сутичок в околиці Жмеринки в обороні населення перед грабежем і щоб здобути потрібну зброю. Завданням відділів було творити третю стратегічну базу для УПА-Південь на час большевицької окупації.

VII. РЕЙДИ УПА НА ОСЕРЕДНІ УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ФРОНТУ БОРОТЬБИ ПОНЕВОЛЕНИХ НАРОДІВ

Лівобережна Україна під терором німців і НКВД — Дії і рейди УПА на Правобережжі.
— I конференція Поневолених народів Східньої Європи й Азії.

Лівобережжя України зайняте наново большевицькими військами. Україна вже знову в подвійній окупації. Вже в перших днях потрапляє вона під знаний терор НКВД.

З Лівобережжя приходять перші вістки. Терор, реєстрація всіх мешканців з одночасним поділом на більш і менш винуватих (невинуватих немає), поголовна мобілізація, 5-14-денний вишкіл — і в першу лінію. «Доволі наїлися німецького сала» — так вітають енкаведисти мучений німцями народ.

Не припинюється, а навпаки, кріпшає заразом терор німців. Вони перестають над собою панувати, шукають винувника, хочуть мати спокійне заплля. Бої з німцями на порядку дня.

Вони нищать і вивозять усе, що лиш потрапить під руки. Села, цілі полоси при шляхах своїх відворотів палять, а населення насильно гонять за собою в ясир. Пішком, без харчів, сотні кілометрів. Добровільно відходять з ними лиш ті, що працювали в адміністрації і помічних поліційних відділах. Більшість з них переходить по дорозі самостійно в ліс. Голосяться до УПА. Частина лишається. Становище Команди ясне. Український народ емігрувати не має куди. Мусить лишитися на рідній землі і боронити своїх прав.

Правобережжя в боях з німцями. Клич: «Не дати німцеві грабувати української землі» мобілізує далі і в часі, коли ясным було кожному, що жде український народ у найближчому майбутньому. Від

сталінського «визволення» ніхто не сподівався нічого доброго. Методи його «найдемократичнішої» системи знані українському народові дуже добре.

Самооборонні відділи, творені за ініціативою УПА, переходять до наступу. Ось витяги з деяких коротких звітів:

3 жовтня 1943 р. Самооборонна група українських самостійників опановує станиці німецької поліції в Литині (Вінничина), визволяє в'язнів, забирає 300 рушниць. Пулинський р-н звітує: «Завдяки діям УПА майже все збіжжя лишилося в руках місцевого населення. Німцям, всупереч їхнім спробам, не вдалося нічого вивезти. Їхні транспорти йшли з вогнем. Колгоспне і совхозне майно переходить знову в руки населення».

Команда УПА скріплює ще раз безлісний терен Правобережжя. В другій половині жовтня в терені Житомирщини рейдує група УПА в силі шістьох сотень. Завдання їх — прикоротити терор німців і червоних партизан, а разом підготувати народ до нової окупації. 15. X. 1943 зводять вони великий бій з німцями біля села Могилівки, на шляху Зв'ягель—Коростень, а 17. X. 1943 — в містечку Бараші. 20. X. 1943 нищать в цілості велике фольксдойчерське село В'язовець, Пулинського району. Під кінець жовтня і в кінці листопада рушили на схід нові сотні УПА. Їх дії поширюються на Житомирщину, Київщину, Кам'янець-Подільщину. Своїми успішними боями-рейдами вславились командири Дубовий і Верещака.

Від 5. XII. 1943 — 13. I. 1944 рейдує по Кам'янець-Подільщині, під командою Бистрого, курінь УПА особливих доручень. Зводить ряд боїв. Біля с. Лисогірки розбиває каральний загін німецької поліції. Здобуває автомашини і більшу кількість зброї й амуніції, що її везли німці для інших своїх відділів. Народ вітає і приймає їх усюди як українських самостійників, як частину української армії. Розвівається наявно вся большевицька пропаганда про «советський народ», про «дітей Сталіна», про «назадницько-контрреволюційні самостійницькі мрії». Народ свідомий свого хотіння та разом свідомий реальних можливостей і завтрішнього дня. Ненавидить докраю німця, що приніс тільки неволю, садизм, руїну і тепер послідовно сам у ній топиться. Пощади нема. Народ також бачить наявну силу сьогоднішнього походу Сталіна, що наново виріс на безглуздій політиці Гітлера. Народ свідомий також того, що протиставитися йому в сучасний момент повністю ще неможливо.

У вересні і жовтні 1943 вплив членів союзних народів до УПА зріс

ще більше. Крім впливу малих гуртків, перейшов до УПА повний курінь азербайджанців. В боях з червоною партизанкою і німцями виявили вони не тільки одчайдушну відвагу, але й моральний гарт, бо, не зважаючи на спроби ворога, не перейшли на його бік і відкинули всякі обіцянки як з одного, так і з другого боку. В рядах цих відділів є також люди з національним політичним виробленням. І тому вони радо повітали ініціативу Команди УПА та приступили до праці над політично-програмовим оформленням Союзної визвольної боротьби поневоленних народів.

Штаб УПА передав цю справу окремій комісії. У висліді її підготовчої праці відбулася I конференція поневоленних народів у дні 21-22 листопада 1943 р. На день раніше на околицю, що в ній мала відбутися конференція, був напад німецького поліційного батальйону. В боях взяли участь також учасники конференції.

В конференції взяло участь 39 делегатів від 13 народів: азербайджанського — 4, башкирського — 1, білоруського — 2, вірменського — 4, грузинського — 6, кабардинського — 1, казахського — 1, осетинського — 2, татарського — 4, узбекського — 5, українського — 5, черкеського — 1, чуваського — 1. Крім того, було присутніх 10 почесних гостей різних національностей, що також взяли участь у працях конференції. Вислідом праць конференції є «Постанови Першої конференції поневоленних народів Східної Європи й Азії» і заклик «До поневоленних народів».

Подаємо винятки з постанов:

Обидва воюючі імперіялізми заперечують право народів на їх вільний політичний і культурний розвиток у самостійних національних державах та несуть усім народам політичне, соціальне й культурне поневолення в формі гітлерівської «Нової Європи» чи большевицького СССР.

Тільки національні революції поневоленних народів припинять безглузду воєнну різню і принесуть світові тривкий мир. Новий міжнародний лад, опертий на пошануванні політичних прав кожного народу, дасть кожному народові повні можливості культурного й економічного розвитку. В системі вільних національних держав забезпечується повна воля людині, давленій й експлуатованій досі казармовою системою імперіялізму.

Для швидкої і певної перемоги національної революції потрібний один спільний фронт поневоленних народів. Тому Конференція вважає необхідним створити спільний Комітет Народів Східної Європи й Азії, який буде координувати всі національні сили тих народів, виробить єдину лінію боротьби зі спільним ворогом, єдину тактику боротьби та у

відповідний момент дасть гасло до одночасного повстання всіх поневолених народів.

3 окремих постанов:

I-ша Конференція поневолених народів Східньої Європи й Азії вітає героїчну визвольну боротьбу народів Західньої і Середньої Європи проти німецького імперіялізму та заявляє свою повну політичну солідарність у цій боротьбі.

3 заклику:

Новостворений лад на Сході Європи й Азії виключить всякий імперіялізм і гарантуватиме повну волю розвитку кожного народу. Цей лад мусить бути побудований на системі незалежних держав кожної нації на своїй етнографічній території. Для перемоги національної революції потрібний підйом мільйонових мас.

VIII. УПА В БОРОТЬБІ ПРОТИ НІМЕЦЬКИХ І БОЛЬШЕВИЦЬКИХ ПРОВОКАЦІЙ

Роззброювання німецьких відділів і магазинування зброї та амуніції. — УПА та бійці Червоної армії. — Розпочлива німецька пропаганда проти УПА — зима 1943 року. — Большевицька пропагандивна кампанія проти УПА.

Зима 1943-44 позначається щораз більшим пересуванням фронту на захід. Червона армія переходить Дніпро й давній кордон на Збручі. Німці у відвороті стають ще жорстокіші. Палять цілі села, нищать усе народне майно, забирають насильно кого тільки можуть зловити при шляхах відвороту, і женуть на захід до праці при окопах або в Німеччину.

Одначе у відвороті бракує їм обезпеченого запілля і транспортних засобів. Вони перестають панувати над положенням у запіллі. Тепер уже часто й більші німецькі відділи складають майже без бою зброю розставленим при шляхах українським відділам самооборони, що мають завдання боронити населення перед відступаючим вояцтвом, збирати всякого роду зброю, сортувати її і частину заховувати, а решту передавати відділам УПА. Найбільше зброї дістається тоді в руки українського народу на полях боїв; безпосередньо після бою визбирували зброю часто й малі діти.

УПА вирішує, як їй ставитися до нового окупанта — большевицької Москви, так добре знаної українському народові. Приймаючи в основі, що бійці Червоної армії є мобілізовані на фронт насильно і що вони не відповідають за терор, насильства й політику партії, що їх гонить сьогодні Сталін на фронт за здійснення виключно завдань комуністично-большевицької кліки, що вони є так само тероризовані, як і весь народ, УПА звертається до них у закликах і листівках, у яких

вияснює, за що Сталін провадить сьогодні цю криваву різню, хто їх ворог і які їх завдання. УПА, згідно з своєю політикою і тактичною постановою, не встраєє в бої з ЧА, тільки з відділами НКВД і його адміністраційним апаратом. Проти наступів ЧА лиш боронитись, вияснюючи червоноармійцям, за що й проти кого бореться та хто наш спільний ворог. Листівки й заклики видає УПА українською і російською мовами. Подаємо тут тільки короткі витяги з них для ілюстрації.

З листівки російською мовою, зверненій до червоноармійців:

Війну почали берлінська й московська кліки. В союзі із Сталіном Гітлер пішов проти народів Західної Європи і затопив у крові Бельгію, Голляндію, Францію. Подібно як Гітлер, Сталін почав бандитський напад на Фінляндію. Нема на світі дурня, який повірив би, що Фінляндія могла чимнебудь загрожувати Советському Союзу. За що згнули тоді найкращі дивізії Червоної армії? — Склавши розбійницький союз з гітлерівцями, кремлівські імперіялісти забезпечили німецьку армію хлібом, вугіллям, нафтою й іншою сировиною. В 41 р. проти народів СРСР рушила німецька армія, забезпечена хлібом, що його кремлівські кати вирвали з уст свого народу. — Боротьбу українського народу організує й веде УПА. В УПА ведуть боротьбу національні відділи поневолених народів Азії й Європи за знищення німецького й большевицького рабства, за новий справедливий лад, за самостійні держави вільних народів. УПА родилася і виросла в затяжній боротьбі з німецьким наїзником. Вона буде продовжувати свою священну боротьбу й проти большевицьких підпалювачів. — Красноармійці! Не йдіть проти нарбду! Не помагайте кремлівським тиранам подавляти революцію. Єднайтеся з народом. — Смерть воєнним підпалювачам Берліну й Москви. Воля народам і людині! (жовтень 1943)

В дальших листівках читаємо:

« — Ми, українські повстанці, признаємо Ваш героїзм у боротьбі з німецьким окупантом. УПА в окупованих частинах України також вела жорстокі бої з німецькими бандами, відстоювала право України на самостійне життя». — «Український народ ніколи не продався і ніколи не падав на коліна перед ворогом. Український народ боровся за свою незалежність з білими царями, з польською шляхтою, з німецькими імперіялістами і буде боротись з большевицькими окупантами. Бо всі вони приносять українцям смерть, голод, Сибір, тюрми і страшний грабіж». «Українські повстанці, бандерівці, не воюють проти синів трудового народу — насильно мобілізованих красноармійців і командирів. Українські повстанці ліквідують большевицький терористичний

апарат — НКВД, партійних заправил, червоних губернаторів, городоначальників і інших сталінських мерзотників».

Ці звернення мали досить значний успіх. Большевики скоро зорієнтувалися в вислідах пропаганди і старалися по змозі вилучити Червону армію з участі в поборюванні відділів УПА. Запрягли до цього відділи НКВД, НКГБ, червоних партизан і т.зв. «істребительніе отряди».

Німці в тому часі вже ствердили, що їм УПА не розбити самою зброєю, тому й починають вони масову пропагандивну акцію, що своїм змістом вказує на їх слабкість. Свої заклики і листівки адресують німці до українського народу й до людей у лісі. Одночасно провадять подвійну пропаганду. З одного боку, звертаються до народу, щоб протиставився УПА, — з другого, і то одночасно, звертаються до УПА, щоб вийшла з лісу й приступила до спільної боротьби з большевиками. Ось вирізки з 16 листівок. Коментарі вважаємо зайвими:

«Українські Націоналісти! Схаменіться! Покиньте безглузду боротьбу. Ми врятували вас від червоної зарази! Ми не хочемо вас поневолити! Ми хочемо тільки вашої співпраці. Тільки сприяння в боротьбі проти нашого спільного ворога! Ваша доля лежить у ваших руках». — «Українці й Українки!.. німецька влада повернула вам церкви, пограбоване большевиками майно, повернула присадиби і землі. Вашим дітям дозволяється поїхати в Німеччину і займати місця на виробництві. Це повинно бути для ваших дітей щастям і честю. Ви і ваші діти за свободу своєї батьківщини інших жертв не повинні давати, крім зразкової праці». (Ціле речення розстрілене) — «Ви не йдете на поля, не слухаєте колгоспних керівників і старост, тому що цього від вас вимагають ваші кати, партизани. Ви замовчуєте перед нами ті місця, де ми можемо знайти ваших ворогів, партизан і бандитів. Ви ставитесь до диявольських післанців як до своїх братів і сестер. — Ви все краще й добре, що Німеччина вам принесла, забули. Ви — найневдячніші люди, яких я стрічав у світі. — Ви обов'язані неодмінно виконувати всі розпорядження моїх крайсландвєртів і штітпунктляйтерів. — Від нас, німців, іде свобода і щасливе майбуттє. Від нас також іде будівництво вашої країни (підписав: окружний комісар Шондра)». — «В українському народі є такі люди, які все наново захоплюються гаслами визволення. Це так звані національні організації і групи, які одним оком дивляться на Москву, а другим на Лондон. Хто ще надіється на Англію і на советів, той копає собі власну могилу».

А в листівках «До людей у лісі» німці пишуть:

Брати Українці! Як відомо, нині провадяться суворі контрзаходи

німецьких військ, скеровані проти членів і симпатиків ОУН і УПА, в тих теренах, де вони зробили напад на німецькі війська. Засліплені проводирі тих організацій змальовують справу так, ніби німці намагаються тут винищити всіх українців, які люблять свій народ. — А до чого сходить діяльність УПА сьогодні на ділі? Повстанці сидять по лісах, терплять холод і голод. Нападають на німецьких вояків, думаючи в своєму засліпленні, що вони допомагають порятункові Батьківщини. Але цим допомагають тільки червоної Москві. Єдиною реальною силою, що може розгромити Москву, є Німеччина. Українському народу, який знає, що його по большевицькій перемозі чекає повна загибель, не залишається ніщо інше, як закликати всю ідейну молодь, щоб вийшла з лісу і стала нарешті до відкритої боротьби й чесного бою проти большевиків разом з німецькою армією. Це становище може зрозуміти і вшанувати весь світ, що вшанує кожну чесну боротьбу. — Хто ховається в лісі, той втікає, як дезертир. Поки Німеччина б'є нашого смертельного ворога — большевиків — вона ваш природний союзник... Треба вкінці зліквідувати «ліс» і тайні, ніби військові, організації, бо вони ніякої військової користі не приносять.

СС і поліцайфюрер на Люблінський дистрикт видає ось таку листівку за своїм підписом:

Польську терористичну банду під проводом Басая, яка від довшого часу непокоїла й тероризувала українське населення Грубешівського повіту, знищено німецькими збройними силами.

(Ця банда, як і інші т. зв. дивізії з Люблінських лісів, під назвами: «Єще Польська не згінела», «Емілія Плятер», «Травгут», були до того часу толеровані, а навіть під охороною тих же поліцайфюрерів — М. Л.).

Закликаємо українські збройні відділи з Галичини й Волині опустити ці терени... Їхнє поле до попису по тамтїм боці Буга на теренах, де тимчасово вдерлись большевики та де панує терор НКВД.

(Ця відозва зверталася до одного рейдуючого відділу УПА — Гамалія, який перекинено на Холмщину, щоб охоронити населення перед терором польських боївків, що одночасно були під впливами большевицької Москви).

Коли підписи різних СС-фюрерів не приносили жадного для них успіху, то відозви почали ще підписувати іменами українських національних героїв. Появилися листівки з підписом «Іван Богун». У них читаємо:

Численні німецькі дивізії боряться знову на Вашій рідній землі проти нахабного наїзника. Німецький вояк кривавиться і вмирає також за Вас, за

Вашу Рідню, за Вашу землю... Де ж Ви є? — Зведена на манівці українська молоде! Люди в лісі! Заверніть, доки ще не пізно!

В другій листівці п. н. «Тарас Бульба» читаємо:

Тарас Бульба бився з ворогами українського народу в відкритому бою. Тарас Бульба виступив із зброєю проти узбросних, бився аж до загину проти ворожої переваги і згинув як герой. — Тарас Бульба гідний за те пошани й вічної слави. Він герой. Світ шанує націю, що має таких героїв.

А даліше:

Кожний свідомий і боєздатний українець повинен стати на бій з тим ворогом (большевиком) поруч з німецьким союзником-вояком, що вже три роки ставить чоло большевицькій навалі». Підписаний: «Іван Богун».

Не бракує і віршових закликів та відповідних ілюстрацій-рисуноків. На листівках, виданих т. зв. «Українським визвольним військом» (так звали німці допоміжні відділи, створені з українців — колишніх полонених ЧА) є вже тризуб та ілюстрації, що хочуть представити безцільне борсання УПА між німцями і большевиками.

Не троци чоло даремно,
Батьківщину не ганьби!
Бач, радіють з того Сталін,
Плютократи і жида!

Як ти будеш між двома,
Зроблять з тебе киселя!
Ось як треба воювати,
Батьківщину визволяти!

(Ілюстрація: Спільно з німцями проти большевиків)

Краще нам побратись,
Із німцями об'єднатись.

Як приємно мундур мати,
Скоростріли і гармати.

І заклик: «Приходь до нас і за допомогою німців проженем большевицького диявола з української землі».

Листівка під н. «Вірний шлях» — «Як українські націоналісти боряться в німецькій армії», німець подає, як то при кінці жовтня в руки німецького офіцера та теперішнього опікуна і «любимця легіону», потрапив зв'язковий одної партизанської групи на Волині:

Переговори вдалися. Бойова група дістала підтримку зброєю 19 грудня переїхати з лісу автами до Луцька, а в січні дістала однострої.

Далі німець вихвалює героїство українських вояків, що в боях, щоб не здатися в руки червоних і поляків, самі стрілялися. Кінчить:

Я серед своїх молодих солдатів із задоволенням і гордістю дивлюся у

вічі молодим українцям, які найшли єдино правильний шлях: вони допомагають своїй батьківщині тим, що пліч-о-пліч з німецькими з'єднаннями в рамках німецьких збройних сил боряться проти Сталіна.

(Пояснення: ця група — це «Український легіон самооборони», що, як попередньо подано, перейшов під німецьку команду).

Коли ж усі цього роду заходи не дали жадного успіху, німці, також під натиском большевицького фронту, пробують ще тактики підшиватися під УПА і видають заклики до червоноармійців, напр.:

«Українці! — Чому боретесь на боці большевиків? Большевики — це вороги українського народу. Опускайте ряди ваших гнобителів. Ідіть додому і долучуйтеся до українських повстанців. Слава Україні! Український Визвольний Рух». — Або: «...Вас примусили вступити до Червоної Армії. Ідіть до лісу, до Ваших братів, які ведуть боротьбу проти большевизму, та візьміть, як це можливо, Вашу зброю. Українці! Ви народилися вільними. — Смерть большевикам!»

В наступних листівках уже автор не ховається. Німці пишуть:

...Ми не хочемо стріляти в українців, ми хочемо волі для української землі. Ви добре знаєте, що ми не людоїди... Сотні тисяч з Ваших людей добровільно тепер працюють в Європі в порядних та чесних умовах... Беріть приклад з численних національних груп, що містяться в лісах та ведуть героїчну боротьбу в запіллі проти червоних насильників. Ідіть до лісів! Єднайтесь з групами вільних українців! — Найкраще переходить до нас.

Не залишаються позаду й большевики. Видають листівки проти УПА, закликаючи народ до боротьби з «прихвоснями Гітлера» та до переходу на бік червоних партизан. Завершує цю пропаганду в той час офіційна листівка т. зв. уряду УРСР «До населення тимчасово окупованих районів України». У ній, між іншим, читаємо:

Дорогі товариші селяни, робітники й інтелігенти! Ваш ворог не тільки німецькі розбійники. Ваш ворог — згряя німецько-українських націоналістів. Всілякі оці бандерівці, що, запродавшись Гітлеру, допомагають йому уярмлювати наш народ, нашу Україну. Їх руки в крові наших дітей, матерей, сестер. Українсько-німецькі націоналісти, зрадники й гітлерівські прихвосні, допомагають німцям грабувати український народ. Ці запроданці прикидаються, начебто й вони боряться проти німців. Змовились з Гітлером, вони підлабузнюються до народу, вдаючи, начебто й вони — проти гітлерівців. Вони створюють уже партизанські озброєні загони, заманюючи до них людей тим, що ці загони, мовляв, будуть боротися проти німців. Не вірте їм! Спитайте, що вони зробили для загальної справи визволення українського народу з-під німецького

ярма? Чи вбили вони хоч одного німця, чи пустили в укіс хоч один німецький ешелон? Не вірте їм! — До своїх загонів вони втягнули людей, які чесно хотіли боротися з лютим ворогом народу — гітлеризмом. Таким чином українсько-німецькі націоналісти хотіли послабити наш народ у боротьбі, роз'єднати наші сили, нацькувати брата на брата. — Українсько-німецькі націоналісти насправді є спільниками Гітлера. Вони хочуть розірвати братні кровні зв'язки українського народу з російським, вирвати Радянську Україну з сім'ї радянських народів... [Підкр. — М. Л.].

12 січня 1944

Підписано:

Київ

Голова Президії Верховної Ради УРСР М. Гречуха
Голова Ради Народніх Комісарів УРСР О. Корнієць
Секретар ЦК КП(б)У М. Хрущов

Одну тільки правду, болючу для советських людей, стверджує ця листівка, а саме, що український народ хоче вирвати т. зв. Радянську Україну з сім'ї «радянських народів». Це правда, і через те така лють большевицьких запроданців і агентів, губернаторів Кремля. І через те така вбогість отих «офіційних звернень» «уряду», отої брудної аргументації, що свідомі її й ті, що підписували, коли мусли ствердити правду.

Український народ не потребували питати, що зробила УПА для його визволення з-під німецького терору, бо український народ був не тільки свідком, але й живим учасником цієї боротьби. Натомість український народ має повне право запитати: *яке «визволення» приніс для України т. зв. уряд УРСР?*

ІХ. ЗИМОВІ ДІЇ УПА 1943-1944 РР.

Німецький терор в Галичині. — Зачіпно-оборонні бої УПА в Галичині. — Большевицько-німецька співпраця в боротьбі проти УПА. — Оборона населення перед відступаючими німецькими відділами і бандами. — УПА по двох боках німецько-большевицького фронту. — Німецький і большевицький терор по обох боках фронту. — Оборонний протипольський фронт. — Польські групи в спільному большевицько-німецькому протиукраїнському фронті.

В тому часі в Галичині німецький терор зростає. 10. X. 1943 р. проголошено офіційно за підписом губернатора Франка винятковий стан і введено в дію наглі суди поліції безпеки. З того дня почалася кривава серія прилюдних розстрілів і шибениць. Ця масакра українського населення тривала аж до останнього остаточного відступу німців з українських земель. Прилюдні розстріли проводили німці в цілому терені Галичини, в обласних і повітових містах, як також і по селах, щоб застрашити і стероризувати населення. За неповними тільки списками, що їх вдалося зберегти, від жовтня 43 р. до червня 44 р. німці розстріляли й повісили прилюдно 1541 українця. Тисячі в той час німці вимордували потайком ніччю й їх тіла спалили, щоб не залишити сліду.

Оголошення з прізвищами призначених на розстріл чи вже розстріляних були в трьох мовах: німецькій, українській та польській. Розстрілювали спільно українців і поляків. Крім розстрілів, щоб ще більше стероризувати населення, вішали людей прилюдно на шибеницях і часто вішалників не знімали по два-три дні. Розстріляні були здебільшого невинні люди, забрані як закладники. Вину їхню, як причину¹ розстрілів, подавали різну: «За переховування укритих

Гестапівці знущаються над в'язнем, що намагався втекти від розстрілу; під муrom стоять три особи, призначені до розстрілу; на землі — вже розстріляні вояки УПА (Дрогобич, Ринок коло Касна, жовтень 1943)

бандитів», «За посідання зброї», «За сприяння бандитам», «За невказання місця бандитів», «За переховування жидів», «За приналежність до терористичних організацій»: «до УПА», «до ОУН», «до Руху спротиву» (Відерштандт Беvegунг — ВВ) — і т. д. Як причини розстрілів подавали теж убивство німця чи німецького агента.

Що і варварські методи не принесли німцям бажаних успіхів, бачимо найкраще з того, що того роду розстріли тривали до кінця їх перебування на українських землях.

Організація українських націоналістів і УПА (УНС) опановують терен низу. Правда, з тактичних мотивів, поки збройні відділи тільки що організувалися, зачіпних бойових акцій з німцями в терені не було, але після того, як узято в руки контролю над адміністрацією теренів в низах, здержано доставки контингентів, здержано зовсім доставки робітників до Німеччини чи до подібних виснажливих невідільничих робіт при окопах, шосах і т. д. Мета Команди УПА — в забезпеченому

Вулицями Дрогобича провадять, м. ін., вояків УПА і членів та симпатиків ОУН на публічну страту; спереду шеф СД і Криміналрату — штурмбанфюрер Бльок (Block), зліва від нього — Морльох (Morloch), референт українських справ (грудень 1943; див. стор. 108-109)

від ворога терені вишколювати, по змозі правильно, збройні повстанські відділи, забезпечити їх харчами, зброєю й вирядом, зорганізувати підстаршинські школи, доповнити інструкторський склад фахівців до Старшинської школи й надати їй якнайвищий рівень, при цьому використати все дотогочасне, впродовж одного року безпосередньої боротьби набуте, знання. В терені залишаються тільки малі бойові охоронні відділи, що змінюють постійно місця постойів і провадять заскакувальні наступи на ворога в часі, коли він робить випадки в терені, переважно в грабункових цілях. Тоді доходить до короткого зудару, часто між одною і другою місцевістю, на краю лісу чи в замаскованому терені, щоб не стягати на дану місцевість безпосередньої відповідальности. Після бою відділ знову пропадає в лісовому терені.

Німці відновлюють свої спроби удару на Карпати. І так, 5 жовтня 1943 р. доходить до частинного бою з німцями одного з вишкільних

Десять українців, призначених нацистами на страту (від ліва): *Гаврило Жентичка* (?), *Михайло Петрів*, *Степан Копач* (лісничий), *Гриць Макар* (зв'язковий), (?), *Василь Якимів* (стрілець УНС з відділу імени Кривоноса), *Михайло Дмитришин* (стрілець УНС з відділу імени Кривоноса), (?), *Іван Хом'як-«Лис»* (повітовий провідник бойвки ОУН) — взятий у полон, разом із Якимовим і Дмитришином, у бою під Недільною (30. IX. 1943), під час якого забито підстаршину Лявфманна (Laufmann, працівник Гестапа в Дрогобичі); незіденфіковані — *Василь Цимбалак*, *Осип Фім'як*, *Дмитро Брик* (див. «Оголошення», 2. XII. 1943, стор. 182, 183)

Нацисти ведуть наступного на страту — десять публічно повішених українців (на Ринку в Дрогобичі, 2. XII. 1943, див. «Оголошення», стор. 182-183)

таборів на полонинах: Поляниця, Кутарів, Явірник, Мочарки — околиця Космача. В 8-годинному бою німці відступають, залишаючи 20 убитих, в тому числі команданта відділу, гавпштурмфюрера СС і оберштурмфюрера СС. 27 листопада 1943 р. німці заатакували двома куренями табір між Посічем і Завоєм, недалеко Станиславова. В затяжному бою ворожий перстень розірвано. Втрати німців — коло 60 вбитих і ранених. Втрати відділу — 3 вбиті і 11 ранених. — 30 листопада 1943 р. два німецькі полки вдарили несподівано з усіх сторін на вишкільний табір у лісі біля с. Недільна, пов. Самбір. Ворог поховав на місці коло 160 трупів.

Менші сутички в терені в тому часі були в с. Голігради, пов. Заліщики; під с. Миколаївкою, пов. Заліщики; Яблонів, пов. Копичинці 25.XI.1943; під Комарівкою, пов. Бучач 18.XII.1943; Ясенів, пов. Броди 8.I.1944; під Тодором, пов. Радеків 20.I.1944.

Москва не полишає УПА в спокою. Вона також переконалася, що простим ударом червоних партизан, насиланих з півночі через Білорусь, не зможе знищити українського повстанського руху. Що більше, червона партизанка мусіла опустити терени, залишаючись тільки у вузькій лісовій смузі між Горинню і Крем'янцем, яка їм була потрібна, як потім стверджено, для суто розвідувальних цілей проти німців. Тоді Москва пробує іншого способу. Вона дає наказ своїй оперативній розвідчій групі, що діяла на Волині від місяця травня 1943 р. проти німців, перекинутися майже вцілості на протиукраїнський відтинок УПА. В грудні потрапило в руки української Служби безпеки кілька головних большевицьких розвідників: згаданий уже Олександр Чехідзе-Чапаєв, доктор Мавсія, фельдшерка Клявдія і інші. На підставі їх широких зізнань стверджено м. ін. таке: інструкції в справі роботи в рядах УПА почали приходити з Москви в серпні 43 р. В них говорилося, що приходить час, коли німці не будуть такі страшні, як українці своєю підривною роботою внутрі Червоної армії. Нас, подали розвідники, попереджено про те, що маємо діяти обережно й не рахуватися з часом. Основні завдання були: а) підготовка на прихід советів, б) широке використання прихильних до советської влади шарів населення, в) відправа українських відділів в сторону червоних партизан, навіть якщо загальна маса відділу не знає, куди вона йде, г) розвідка, г) озброєння, бойовий вишкіл, забезпечення харчами відділів і т. д.

Інші агенти діставали ще інші доручення, напр.: розвідувати, де є магазини УПА (збіжжя, одяг, зброя), де знаходяться зв'язки і т. д. Згодом один з них дістав доручення вбити команданта УПА. Йому обіцяли за це орден Леніна і 11000 РМарок від німців. (Співпраця

Курінь УПА «Льви» на будові землянок (Миколаївські ліси під Львовом)

УПА-Захід; о. Іван Гриньох промовляє до вояків сотні куреня УПА «Льви» (Миколаївські ліси, під Львовом, березень 1944)

большевицької розвідки з німецькою через т. зв. козаків у нім. армії). Вбивство визначений розвідник не виконав, бо потрапив під вплив пропаганди УПА, тобто переконався особисто, що УПА б'є німців, тоді як Москва твердила, що це німецькі вислужники. Не вдалося також перепроваджувати відділи УПА до червоних. Доручення в цьому напрямі виконав один сотенний УПА Садиба з Клеванщини, що зумисне заночував в одному селі близько червоних і не розставив стійок; вночі сотню оточили червоні, розв'язалася стрілянина, більшість стрільців сотні перебилася. Садибу червоні роздягнули доната і пустили. Після того воєнний суд УПА присудив Садибу на розстріл. Присуд виконано. По невдачах оперативний відділ большевицької розвідки рішився післати до УПА кількох головних розвідників, та за три дні побуту розвідники були викриті. Один з них кінчив свої зізнання словами: «Ми не доцінили сили вашої Служби безпеки. Ми думали, що буде легше працювати серед вас, ніж серед дурних німців, і помилилися. Наших розвідників ви розкладали також вашими гаслами та ідеєю».

Особливе світло на тодішні умови боротьби українського народу подає ще той же розвідник. В Рівному большевицька розвідка виконала низку атентатів на німців: підкинули пекельну машину в ждальні на станції в Рівному, вбили двох достойників т. зв. Райхскомісаріату Коха, схопили одного німецького генерала. Негайно після двох перших атентатів большевики пустили по Рівному поголоску, що це робота української організації. Згідно з їх намірами, німці розстріляли майже поголовно всю українську інтелігенцію в Рівному. Ті самі методи застосували червоні партизани в терені, щоб тероризувати українське населення. Вони вбивали, грабували, обстрілювали поїзди і самі швидко зникали в лісі. Після того німці жорстоко розправлялися з цивільним українським населенням. Це мало діяти на моральний стан українського населення.

Ці факти подаємо ще й тому, щоб вказати, серед яких умов жив тоді український народ і які тяжкі завдання мусів побороти визвольний самостійницький рух, щоб вдержатися й оборонити власну, незалежну лінію боротьби. Часи були такі жорстокі, що тільки виразна, зовсім незалежна чистота політичної лінії і велика ідейність та мораль при одночасній власній силі могли протиставитися нищівній і розкладовій системі двох наїзників-імперіялістів, що спряглися в одному супрязі, щоб панувати над українською землею.

Східний фронт посувається далі на захід. Німецька армія в щораз то більшому занепаді духа й віри в перемогу. Вояк, правда, стоїть на лінії фронту, але б'ється з почуття вродженої німецької карности й

Сл. п. Іван Клим
Розстріляний німцями 9 березня 1944 р. на Ринку в Дрогобичі

дисципліни, а не з почуття віри в ідею чи хоча б доцільність цієї боротьби. На тилах, у фронтовому запіллі шириться розгардіяш, свавільство, послаблення дисципліни. Вояк, голодний, брудний, завошивлений, шукає розради в горілці, грабунку й насильствах. Творяться вже банди дезертирів, що в поході на захід допускаються різних бешкетів. Проти них оборона можлива тільки безпосередньо і зі

зброєю в руках, тому, що вони, грабуючи, переходили в ще раз дальший терен на захід бічними шляхами маршів німецької армії. Крім них та крім червоної партизанки, діють ще різного роду грабіжницькі банди, зорганізовані з полонених, з колишніх червоноармійців, жидів та тих, що поховалися перед вивозом у Німеччину, або й таких, що організували ніби партизанські відділи, щоб могли завтра дістати ласку Сталіна. Окрему роллю в той час відіграють ще поляки прокомуністичних орієнтацій, що виконували для большевиків різні розвідчі й диверсійні акції.

В тому часі УПА вже переставилася на нові засоби зв'язку, діяння та нові місця постою. Щоб не створювати для розлючених німців у відвороті причин до збірної відповідальності на приголовних шляхах, повстанські відділи перенеслися в підлісні околиці на залишені хутори, подержавні мастки і до зимівок-бункерів.

Німці за цілий час боротьби з УПА ніколи не відважувалися ввійти глибше в ліс. Коли остаточно й пробували більшими силами оточити й прочистити меншу лісову смугу, то відділи УПА знали про це вже щонайменше тиждень наперед. Це давало змогу відділам залишити в міжчасі дану частину лісу або так маневрувати, щоб опинитися поза перстеном. Для оборони населення й для особистих доручень діяли в УПА відділи кінноти й піхоти на санках. Такі ударні, невеликі числом, але добре озброєні відділи могли в досить короткому часі переноситися з місця на місце і виконувати протиудари, що просто заскакували ворога.

З початком 1944 УПА вже розділена на два фронти; одна її частина переходить у нову стадію дій. У виданій листівці до українського народу з січня 1944 р. читаємо: «УПА постала з метою, щоб доказати, що український народ не дозволить себе безкарно винищувати, що він не стане знаряддям у ворожих руках імперіялістів, що він не дасть добровільно своєї праці і крові для загарбницьких цілей Москви й Берліну, а перед їхнім терором буде себе боронити. УПА від ряду місяців веде успішну оборону життя й майна українського населення. І хоч нашу самооборону намагався не раз окупант зломити терором, то проте він мусів дуже скоро переконатися, що не вдасться вже йому вести добровільно рекрута на фронт, що минули вже безповоротно часи, коли він наказував вивозити останнє зерно з України й приневолював наш народ голодувати. Наш рятунок тільки в організованих рядах усього народу. Тільки національні відступники можуть рятувати свої голови, лишаючи народні маси на поталу ворогові».

З датою 12. II. 1944 р. з'явилося вперше офіційне звернення т. зв. уряду УРСР «до учасників УПА — УНРА». Цей заклик розкинено і розплякатовано по цілому українському терені обабіч фронту. У ньому т. зв. уряд УРСР звертається до учасників УПА і УНРА (назва, яку вжив Тарас Бульба в одній із своїх листівок 1943 р.), щоб не слухали своїх верховодів, які запродалися Гітлерові, і щоб переходили до червоних партизан або складали зброю советській армії. Цей заклик подібний до попередніх листівок і не різниться стилем від звичайної большевицької лайки. Ясно, що вона не могла мати жадного впливу на населення, коли в ній читаємо, напр., такі ствердження: «Чи хоч одного гітлерівського ката вбила ця ОУН-івська згряя? Чи вчинили загони УПА хоч один збройний виступ проти гітлерівців?..» і т. д. І не могли послухати бійці УПА таких закликів як: «переходьте на бік чесних, самовідданих борців за Радянський Союз, на бік радянських партизан...». Бійці УПА мали змогу пізнати їх «чесність» і «самовідданість» не менше, як це мало змогу пізнати українське населення тих теренів, де вони гуляли. Не могли послухати дальших закликів, як і не послухали таких самих німецьких закликів. «Виходьте з лісів! Здавайте червоній армії свою зброю! Вертайтеся до рідних осель! До чесної мирної праці... Здобудете всі права вільного громадянина Радянського Союзу... Іменем Уряду УРСР ми гарантуємо тим, що піддадуться, цілковите прощення їхньої тяжкої помилки, їхніх минулих провин перед Батьківщиною». І на закінчення, як водиться: «Слава великому другові українського народу — Маршалу Радянського Союзу, товаришу Сталіну». Підписано: Раднарком УРСР М. Хрущов.

Про опанування українських теренів відділами УПА з початком 1944 р. докладно свідчать також документи.

Один з них — це власноручний лист ген. В. фон Зайдліца, що був тоді в большевицькому полоні, до командира тодішнього південно-східнього німецького фронту фельдмаршала Манштайна. Цього листа переносив сотник німецької армії, що потрапив під Кременчуком у советський полон. Сотника переловив один з відділів УПА-Захід. Лист датований з 11. I. 1944 р. від президента Союзу німецьких офіцерів в советському полоні. На 4 сторінках машинопису Зайдліц пригадує Манштайнові, як то він зложив протест проти наказу фюрера боронити Сталінград і радив виконати негайно пролом, беручи відповідальність на себе перед німецьким народом. Зайдліц переконує Манштайна, що сьогодні не йде вже про рятунок одної армії, як це було під Сталінградом, але про рятунок німецького народу. Питання вже не в

тому, чи німці війну програли, але в тому, коли і як її програють. Зайдліц «безсторонньо» стверджує, що не існує жадна большевицька небезпека для Німеччини і Європи, і що большевицька небезпека — це тільки гітлерівська пропаганда. Вкінці пригадує слова Манштайна, сказані під Сталінградом: «З автократами не можна переговорювати». Ці слова вважає Зайдліц за вияв готовності до боротьби проти Гітлера і тому закликає Манштайна прилучитися до них і налагодити зв'язок через подану йому дорогу. Підписує власноручно: Ваш Ф. фон Зайдліц, ген. артилерії, формально командуючий генерал армійського корпусу, президент Союзу німецьких офіцерів, віцепрезидент Національного комітету «Вільна Німеччина».

Другий документ — це короткий протокол з березня 1944 р. з району Верба (Волинь), в якому Команда УПА-Північ повідомляє, що дня 2. III. 1944 р. в четвер о год. 12-ій в лісі Вербівського р-ну переловлено трьох червоних шпигунів, що підпорядковувались ген. майору НКВД «Ф», а то:

1. Пух (псевдо), начальник групи. Мав фальшиві документи оберлейтенанта родом з Кенігсбергу,

2. Камінський Вл., поляк,

3. Козак «власівець», на ім'я Іван, псевдо Зельов, шофер.

Всі вони мали фальшиві документи, мапи, німецькі і польські часописи та звіт своєї праці, писаний російською мовою.

Витяг з їхнього звіту: коли вони прибули до Львова, відбувалося там зібрання представників німецького уряду Галичини. На це зібрання вдалося протиснутися тільки самому Пухові. Кілька днів пізніше Пух і його товариш виконали атентат на віцегубернатора Галичини д-ра Бауера і його генерального секретаря Шнайдера. Бауер дістав п'ять затрусних куль з «Вальтера» в шлунок. Після атентату вони втекли автом і курсували в околицях Золочева, Ківерця та Луцька. По дорозі Гестапо задержало їх, та в часі перегляду документів вони постріляли гестапівців знову затрусними кулями і втекли. Другу подібну пригоду мали в околиці Ківерця, на шляху, де зустрілися з військовою колоною. І тут у суматосі обосторонніх стрілів, вдалося їм втекти. В терені долучилися до свого невеличкого відділу і мали кілька сутичок із відділами УПА. Приймали бої, з яких вийшли ціло, а двох повстанців УПА полягло. В звіті подають, що провокація у Львові вдалася, бо німці постріляли дві тисячі населення та повісили кілька сот в'язнів. При тому подають: «Подібно, як це ми провели в Рівному». Звіт цей несли вони на другий бік фронту. Документи передано військовій жандармерії УПА.

Третій документ — це коротке повідомлення до Головної Команди УПА від Команди УПА-Північ: В околиці Крем'янця, на початку лютого 1944 р. в зустрічному бою з відділом УПА на шосе тяжко ранено маршала Советського Союзу Ватутіна, командира т.зв. Першого українського фронту. При тому згнуло кілька його штабовців. Захоплено підручний архів. Важко раненого Ватутіна забрали з собою, втіваючи, большевики. Як відомо за пізнішими советськими офіційними звідомленнями, Ватутін помер від ран у Києві.

Советська офензива проломлює остаточно лінію Дніпра і до березня осягає лінію Ковель, Броди, Підгайці, Галич, Станиславів, Косів. Німецькі війська прощають Україну частушками в роді: «Нема хлеба, нема віна, досвідання Україна». Оточені на постоях, у більшості випадків не бороняться, але здають зброю і просять тільки, щоб залишити їм частину зброї для власної оборони по дорозі до «фатерлянду».

В той час німецькі верховні чинники пробують застосувати ще одну тактику з УПА. Поодинокі штаби армій, корпусів чи дивізій звертаються до УПА й Організації за посередництвом дольмечерів, місцевої адміністрації, людей з Комітету або зловлених у полон бійців УПА з пропозицією перемир'я і співпраці проти спільного смертельного ворога большевизму, що несе загалу цілій культурній Європі. «Що було в минулому, хай забудеться». Їхні пропозиції ішли в напрямі вільного переходу через українські землі, вірніш, через якийсь терен та спільних акцій проти большевиків чи червоної партизанки. За те вони обіцяли не поборювати відділів УПА й Організації, доставити зброю, охоронити українське населення перед самовільними реквізиціями німецького вояцтва. Свідомі того, що Провід Організації УН чи Команда УПА не піде з ними на переговори, вони зверталися до окремих командантів теренових відділів. Для характеристики тих часів подаємо два документи з останніх місяців перебування німців на українській території.

Відпис з оригіналу

(Заввага: мову і правопис залишаємо без змін)

До Провідника Національного Українського Руху
в Дивинському Районі

Від 1941 р. німецька збройна сила, начала рішучу боротьбу з відвічним ворогом всеї Європи жидо-большевиством. Не находжу тут потрібним виминати те, що жидо-большевицька згряя зробила за 25 років з Української

землі, її народу, та багатства, бо кожному Українцеві від пацана до пожилої людини це відомим.

Ми, німці, нічого не маємо до теперішнього Українського Національного почуття та руху, за відбудову незалежної Української Держави. Ми 100% вірим в те, що ніколи це Ваше бажання не сповниться і сповнитись не може, оскільки не підуть Українські Націоналісти, до спільної праці, з нами, німцями. Тільки в спільній боротьбі зможемо Вам дати поміч для відбудови Вашої Батьківщини.

Ми пораз останній закликаємо Вас, до спільної праці — боротьби проти нашого спільного ворога жидо-більшевизма. До цієї цілі раджу Вам якнайскоріше дати відповідь, та визначити одно із сіл Дивинського району, яке місце для переговорів.

Напоминаю, що тільки таким шляхом можете спасти своє життя, долю батьківщини і Українського народу. Не треба Вам думати: якби то я хочу вивабити Вас з Ваших становищ, та на доказ висилаю цей лист, ціллю показання свого доброго, до Вас відношення, та правдивого, приятельського об'єднання.

Кобрин, дня 22. 5. 44.

Шеф СД в Кобрині — Рідігер
(Відпис з копії)

Шефові СД в Кобрині.

Ми, Українські Націоналісти, вояки Української Повстанської Армії, дуже добре знаємо блага совєтського «раю». Ми його відчули на власній шкірі. Боротьбу з більшевизмом ми вели завжди й вести будемо аж до останньої перемоги.

Наша ціль: Самостійна Соборна Українська Держава. Сучасна війна створює нам пригожу кон'юнктуру і ми її використаємо власними силами, на допомогу ж котроїнебудь з воюючих сторін не числимо. Наші союзники — це всі поневолені народи Європи й Азії.

Стверджуємо, що німецька збройна сила має в своєму запллі тільки маленький кусник української землі.

Останні минулі роки викопали між нами й німцями непрохідну безодню. Ми вели боротьбу з московським більшевизмом, але життя й інтереси Українського Народу, якого ми є вірними синами, нас приневолити воювати і з німцями. Говорити з Вами ми не можемо, бо і так до нічого не договоримося. На це ми не маємо ані офіційного, ані морального права. Нашою політикою керує наш політичний Провід, а військовими справами — Головний Командант УПА. До них прошу ласкаво звернутися. Зрештою, наш провідник С. Бандера є у Ваших руках.

Про спільну працю й боротьбу ми не можемо нічого сказати. Зробимо все, що нам накаже наше Командування.

За життя своє ми не боїмося. Для Матері-України ми готові його віддати в кожній хвилині, однак життя своє ми дорого продаємо.

Ми знаємо, як нас трактували німці досі: нарід має перед очима картини щирих німецько-українських відносин 1941, 1942, 1943 рр., які будуть вірними свідками на суді історії.

Ваш лист, П. Шефе, датований в Кобрині 22. 5. 44, може є нав'язний новітньою щирістю, однак Ваших пропозицій прийняти не можемо, бо в тих справах є компетентне наше Командування.

С л а в а У к р а ї н і !
Загін «Пімсти Полісся»

(Заввага: Дивинський район належить, як і Кобрин, до Берестя-Литовської області і за большевицьким поділом входив і входить до Білоруської РСР).

Таких німецьких звернень-листів було десятки на окупованих ще німцями українських теренах. Команда УПА видала була строгий наказ, що за всякі розмови чи переговори з німцями буде карати польовим судом. Застосовано суд у двох випадках. Дня 7. III. 1944, наказом Команди УПА-Північ, Військовий польовий суд засудив на кару смерти за переговори з німцями курінного Антонюка-Сосенка-Кліща. Присуд виконано.

Відпис з акту обвинувачення і присуду

Справа Курія Групи УПА-Північ.

Антонюк-Сосенка-Кліщ.

За зговорення з німецьким окупантом.

Знімок з акту обвинувачення.

Антонюк Порфір, псевда: Сосенка, Кліщ, ур. 19. IX. 1909 р. в селі Вискуличі, район Володимир-Волинський, українець, православний, женатий, освіта неповна середня, соц. походження селянин, Курінний УПА групи Північ.

Антонюка-Сосенка-Кліща обвинувачується в тому:

— Наказом Головної Команди УПА були строго заборонені всякого роду переговори з окупантами. Наказ цей був доведений до відома всім військовим і запільним клітинам УПА. Антонюк-Сосенка-Кліщ, проти наказу, переговорював з німецьким окупантом, чим виступив проти генеральної політичної лінії УПА.

На підставі проступків під ч. 1. домагається для Антонюка-Сосенка-Кліща найвищого виміру кари, кари смерти через розстріл.

Постій, дня 6 березня 1944 р.

В. Р. Каруспун

Присуд.

Покликаний від дня 7. II. 44 р. наказом Команди УПА-Північ Військовий Польовий Суд в складі: Голова — К-дир Омелько, Члени Суду: сусп. Золотаренко, сот. Летун, розглянувши справу гром. Антонюка-Сосенка-Кліща, ур. 19. IX. 1909 р. в Вискуличах, Володимирського

району, виконуючого обов'язки командира Загону ім. Богуна, ствердив вину підсудного Антонюка-Сосенка-Кліща і засудив його до найвищого виміру кари — кари смерти через розстріл.

Підсудному прислуговує право апеляції до 24 годин після відчитання присуду.

Дня 7.III. 1944

Голова Суду: (—) К-дир Омелько
Члени Суду: (—) сусп. Золотаренко
(—) сотен. Летун

Присуд затверджую

Командир УПА Групи Північ (—) в.с. Панас Мосур

У Великодню суботу цього ж року, з наказу Головної Команди УПА був розстріляний перед збіраною до наказу сотнею її сотенний Орел (псевдо) в терені Кам'янки Струмілової, Львівської області, за зговорення з крайсгавпманом Нерінгом і перепровадження за його згодою протипольських акцій.

Тим часом по обох боках фронтової лінії почалася масова евакуація населення, палення й нищення цілих сіл і районів, мобілізація всіх чоловіків в армії двох воюючих сторін. Коли большевики мобілізували всіх, як своїх громадян, то німці робили це під плащиком очищення фронтової полоси, праці при окопах і т.п. Мета була та сама: кинути перед себе на фронт боротьби за чужі інтереси український народ, розділений хвилево зупинкою фронтів.

УПА, поза акціями забезпечення себе в зброю і перегрупування своїх сил в зв'язку з новим положенням, обороняє народ перед насильною мобілізацією, грабунковими акціями большевицьких і німецьких військ, і веде очищувальні бої з перекинутими в запілля червоними партизанами, які своїми акціями стягали на населення невідклично німецьку збірну відплату. Не враховуючи малих сутичок в цілому терені, приходить у тому часі до кількох більших боїв у Карпатах та в лісах недалеко Львова, а з червоними партизанами в Чорному Лісі коло Станиславова.

В тому часі працює вже фонічна короткохвильна радіостанція УПА «Самостійна Україна», на хвилі 43 м., яка надає щоденно дванадцять чвертьгодинних авдицій в чотирьох мовах — українській, російській, французькій і англійській.

Німецький терор невгавас. Німці, або не хочуть повірити в те, що війну на Сході остаточно програли, або, не послаблюючи терору,

Село Бабин Зарічний (Станиславівщина), спалене німцями (березень 1944)

Фрагмент спаленого польсько-більшовицькими бандами села Ощєва (квітень 1944)

хочуть, щоб народ вірив, що їх сили непереможні. До пацифікаційних акцій німці вживають відділів, зложених з колишніх полонених советської армії (калмики, узбеки й інші), які вславилися своїми жорстокостями і грабунками, а зокрема масовим насилуванням жінок. Делегатам Українських Комітетів, які шукали в німців охорони українського населення перед надужиттями тих східних відділів, компетентні німецькі чинники відповідали — маєте тих, яких ждете.

На Підкарпатті, від Стрия до Кутів, поставили німці мадярську армію. На початку доходить з мадярами до місцевих конфліктів на тлі грабунку, відбувається кілька менших боїв, в тому кількадевні бої біля Калуша, в селі Копанки.

В половині квітня в Мізуні і Богородчанах конфлікт ліквідується. Мадяри признають свої помилки, визнають господарем тих земель український народ і його національну армію УПА, і вже до кінця свого перебування на українських землях поведуться якнайльояльніше.

На переломі 43-44 рр. і на весні 1944 р. доходить на західніх землях Галичини ще до третього побічного фронту оборони — протипольського фронту.

Відношення до Польщі і польського народу Організація УН з'ясовувала ясно в своїх постановах. Подаємо витяги з постанов і видань:

[II конференція ОУН, т. 26:] «Стоїмо за злагіднення польсько-українських відносин в сучасний момент міжнародньо[ї] ситуації і війни на платформі самостійних держав і визнання та шанування права українського народу до Західньо-Українських Земель. Одночасно продовжуємо боротьбу проти шовіністичних настроїв поляків та апетитів щодо Західньо-Українських Земель, проти антиукраїнських інтриг та спроб поляків опанувати важливі ділянки господарсько-адміністративного апарату Західньо-Українських Земель коштом відсторонення українців».

В листівці до поляків, виданій у польській мові з липня 1943 р. читаємо:

«Український нарід був завжди переконаний у тому, що передумовою тривалого і незалежного державного існування обох народів — українського й польського — є обосторонне порозуміння на плятформі

Фрагмент спаленого поляками села Губинок (між Равщиною і Холмщиною, 2.IV. 1944)

Фрагмент спаленого поляками села Губинок (квітень 1944)

взаємної пошани. Бо Москва і Берлін завжди знаходили і в майбутньому знайдуть спільну мову, якщо йде про повалення української або польської держави та про поневолення обох народів. Дивним і незрозумілим є факт, що сьогодні, коли польський нарід стогне в ярмі німецького наїзника і коли також Росія планує нову окупацію Польщі, польські імперіялістичні проводирі оголошують безшадну боротьбу українському народові, відмовляючи йому права на власне державне існування... Спільна доля, яка лучить нас сьогодні і наша спільна боротьба проти загарбників Берліна і Москви за власні держави, вимагають порозуміння обох народів. Український нарід завжди готовий до такого порозуміння. Ми не маємо ворожих намірів супроти польського народу і не хочемо ні одної п'яди польської землі... Поляки! Пам'ятайте, що ви живете серед української більшості, і тому всяка спроба боротися проти українського народу буде безуспішна. Український нарід з усією рішучістю буде боронити свого права на самовизначення і власну державу. За спільний фронт боротьби всіх поневолених народів! Хай живуть вільні національні держави українського й польського народів на їх етнографічних землях!»

В жовтні 1943 р. з'явився Комунікат Організації УН, в якому з'ясовано тло українсько-польської ворожнечі. Причиною ворожнечі були й є поляки, що не тільки в часі існування польської держави, але й тепер поширюють свої видання з ідеями погромництва і негачії, висувають претенсії навіть до основних українських земель та трактують українські визвольні змагання як небезпечну загрозу для створення незалежної Польщі.

Комунікат стверджує, що по одному й другому боці знайшлися елементи, «що дали себе впрягти свідомо чи несвідомо до чужого воза і виконували роботу, що крім шкоди для національних інтересів власних народів, нічого іншого принести не може. ... Польсько-українська різня лежить сьогодні в інтересі Німеччини, а в першу чергу — в інтересі большевицької Москви, яка шляхом взаємного фізичного винищення українців і поляків змагає до тим легшого поневолення обох народів та заволодіння їхніми землями. Провід ОУН самостійників-державників осуджує акти взаємних масових убивств, звідки вони не походили б, і взиває все українське громадянство бути чутким на ворожу інспірацію та дотриматись постави, яку диктує інтерес національно-визвольних змагань українського народу. Заразом Провід ОУН самостійників-державників апелює до польського населення здержатися від усяких форм протиукраїнських виступів та чинно їм протиставитися. Всі самочинні акти терору, звідки вони не походили б, Провід ОУН самостійників-державників уважатиме чужою агентурною роботою і буде їх рішучо побороювати».

Фрагмент з німецької окупації. Німці пограбували коні і худобу. Селяни запрягаються до плуга й орють землю (район Надвірна, 1944)

Годиться ще навести тут витяги з листівки «До Українських Поліцистів» з лютого 1944 р.:

Коли в березні 1943 р. на терені Волині й Полісся українська поліція пішла в повстанчі загани, щоб боротися з німецькими грабіжниками, німці запропонували полякам створити, замість української, польську поліцію. Серед польської суспільности Волині знайшлося багато людей, засліплених історичною ненавистю до українського народу, які пішли на вилуги німцям. Зорганізована на терені Полісся і Волині польська поліція підтримала захитаний німецький режим і в спілці з німецькою жандармерією проводила ганебні діла погромів українських революційних сил. Довідусьмося, що в останньому часі німці намагаються втягнути поліцистів українців до подавлявання польського революційного руху на польських етнографічних землях. Поліцисти Українці! Підносимо на цьому місці твердий і рішучий голос перестороги. Не дайте втягнути себе в ганебне діло німецьких погромщиків. Не шукайте теж відплати в Польщі за боротьбу польської поліції на Волині чи за

вислужницьку роботу німцям поодиноких поляків на терені Західньої України. Ми не промовчуємо того, що польсько-українські відносини ще досі не впорядковані і не виключаємо того, що при будові української держави нам доведеться зударитись з польськими імперіялістами. Але ми не сміємо допустити до того, щоб в українсько-польський конфлікт втручались німецькі чи большевицькі імперіялісти й використовували його для поневолення українського й польського народів.

Злочинна робота поодиноких громадян польської національності чи вороже наставлення до української державности поодиноких польських угруповань не може перерішити нашого наставлення до польського народу. Здійснення бажань вільного народу й вільної людини хотіли б ми бачити також на польській етнографічній території.

Однак поляки вели цілий час політику по суті третього окупанта, тобто старалися на кожному кроці, при допомозі як німців, так і большевицької партизанки, винищувати й тероризувати український народ. Поляки повели терористичну акцію проти українського населення на окраїнах українських етнографічних земель, а головне в Грубешівському, Холмському, Володавському і інших повітах лівого берега Бугу й Сяну. Цю акцію почали ще в 1942 р. нападами на села, вбивствами української інтелігенції, а в дальшому поголовним нищенням, паленням і мордуванням по українських селах. Жертвою їхніх акцій впало в 1942 і 1943 рр. понад 2.000 осіб. В 1944 р. поляки перенесли свій терор також на цілість українських західніх земель Галичини, а головне на міста. Протиукраїнські акції виконували всі поляки без огляду на партійну чи ідейну приналежність. Коли з частиною поляків вдалося нав'язати деякий контакт і знайти бодай мінімальну площину до розмов, то неможливо було її знайти чи то з прокомуністичними організаціями, як ППР (Польська партія робітничая), відділи якої вели майже чистий грабіж і розбій, чи то з т. зв. тоді НСЗ (Народове сілі збройне), відламок ендеків, що в той час не визнавали навіть свого Еміграційного Уряду в Лондоні. Але крім них, діяли ще десятки різного роду й різних назв групи, як: «Чарни ожел», «Бяли ожел», «Польська партія терористичная», «Зожа», «Батальйон смерці» і інші, про існування яких ледве чи знали і тодішні польські підпільні провідні кола. Більшість членів згаданих організацій влаштуувались так, що служили одночасно в Гестапо агентами і так були безпечні. Їхні терористичні акції в Галичині мали характер більш провокативний, як плянний, напр.: вбивство в вечірніх годинах проф. Ластовецького, що не належав до ніякої української політичної партії чи угруповання, маг. Капустя і часті погрози д-рі Панчишинові, що стали причиною його смерті. Знову

ж польське населення, годоване за Польщі шовіністичним вихованням і т. зв. «україножерством», жило ним ще й до того часу. Зрештою, його підтримувала підпільна література різних угруповань, що їх основним змістом була протиукраїнська вулична лайка, погрози й наклепи, а з другого боку, не обіцянки, а ствердження понад усякий сумнів, що Англія відбудує Польщу щонайменше в старих східніх кордонах, що Сталін має дійти тільки до Збруча, а в той час прилетять з Англії та Італії польські літаки з військом і... «розправляться з русінами». Треба тільки списати всіх українців, що боряться за самостійність, і підготовити терен для осідку літаків. Щоб тим скорше можна було цю акцію перевести, були в Станіславівщині організації, які платили своїм «члонкам» по 5.000 зл. за кожного винайденого ними українського націоналіста. Ця їхня забава була б нешкідлива так довго, доки не почали діяти окремі боївки, що їх завданням було опанувати терени Галичини і з приходом советів проголосити Польщу. Такі ідейні патріоти ладили, очевидно, великі списки, т. зв. «чорні листи» з прізвищами переважно культурних і церковних діячів міста і села. Тому з конечности прийшла з боку українського народу, Організації (ОУН) і УПА протиакція, що, як до польського терору, була посилювана або здержувана. ОУН і УПА не допустили за цілий час до стихійних виступів і карали тих, хто допустився поракунків на власну руку.

Яка була реакція польських офіційних чинників, як і польського населення на українські звернення — про те просто прикро писати. Поляки дослівно не здобулися на найменшу постанову українсько-польського питання. Одиноким хіба виявом була «Відозва до українського народу», видана за підписом «Крайова репрезентація політична» 30. VII. 1943 р., змістом якої були різного роду обжалування і перестороги для «громадян Річи Посполитої», і заява, що: «Розуміємо і доцінюємо змагання українського народу створити Самостійну Українську Державу», а побіч дальше: «Заявляємо, що не зречемося східніх земель Річи Посполитої».

Тема польсько-українських відносин вимагає окремого опрацювання, тому тут обмежуємося тільки до з'ясування загального гл., наскільки воно в'яжеться з цілістю нашої боротьби в тому часі.

Щоб краще зрозуміти той стан, подаємо факти. Із збережених списків і даних сотень замордованих поляками українців в 1942 р. до травня 1943 р. на Холмщині й Підляшші, подаємо на цьому місці лиш деякі прізвища.

1. Адам Микитюк в Стрільцях, пов. Грубешів, згинув 29. I. 42.
2. Трохим Костюк в Которові, пов. Грубешів, згинув 2. IV. 42.
3. о. Степан Малеша в Дратові, пов. Люблин, згинув у серпні 42.
4. Ольга Малеша, дочка, в Дратові, пов. Люблин, згинув у серпні 42.
5. Антін Шавалья, учитель в Кільці, пов. Тарногород, згинув у серпні 42.
6. Дмитро Дмитрук, учитель в Головнім, пов. Біла Підляшська, згинув 4. VIII. 42.
7. Д-р Микола Струтинський, в Грубешові, згинув 19. VIII. 43.
8. полк. Яків Войнаровський в Грубешові, згинув 1. III. 43.
9. о. Сергій Захарчук в Наброжі, пов. Залісся, згинув 7. V. 43.
10. Іван Гриник, селянин в Наброжі, пов. Залісся, згинув 30. V. 43.
11. Федір Гриник, син в Наброжі, пов. Залісся, згинув 30. V. 43.
12. Анна Гриник, дочка в Наброжі, пов. Залісся, згинув 30. V. 43.
13. сен. Іван Пастернак в Білій Підляшській, згинув 20. V. 43.

За час від травня 1943 до травня 1944 знищено на Холмщині 52 українські села. В днях від 11 до 14 березня 1944 польські банди виконали погроми на такі села Забужжя:

Сагринь, спалено 260 господарств, вбито бл. 700 українців (чоловіків, жінок та дітей).

Турковичі, спалено 150 господарств, вбито 80 українців.

Модринь, спалено 36 господарств, вбито 75 українців.

М'ягке, спалено 160 господарств, вбито 105 українців.

Лидриївка, спалено 30 господарств, вбито (брак даних).

Бориничі, спалено 36 господарств, вбито (брак даних).

Маличі, спалено в цілості господарства, вбито (брак даних).

Ласків, спалено 98 господарств, вбито бл. 250 українців.

Миховичі, спалено 150 господарств, вбито бл. 140 українців.

Березів, спалено 23 господарства, вбито бл. 17 українців.

Теребінь, спалено в цілості, вбито (брак даних).

Стрижівець, спалено в цілості, вбито (брак даних).

Як виглядала співпраця польсько-німецька проти українського населення, може показати такий факт: 11. II. 1944 німці зробили облаву в селах Ляшки Долішні й Горішні, пов. Львів. Арештовано 19 українців, вбито одного, двох ранено. Облаву й арешти спровокували поляки з села Гранки-Кути. Місцевий поляк Збишек Собеський, перебраний у мундур німецького жандарма, служив німцям під час облави за провідника й інформатора. На його домагання німці відпускали

придержаних поляків. Коли німці хотіли звільнити одного 50-літнього українця, Собеський запротестував, кажучи, що сини старого є в українській партизанці.

І ще один приклад із співпраці польсько-большевицької: 2 жовтня 43 р. об'єднані банди большевиків і поляків напали на село Омелько, Колківського району й нещадно його погромили. Бандити замордували 10 селян, забрали коло 300 гол. худоби, 10 підвод із кіньми й з усяким хатнім майном та відійшли до польської колонії Пшебраже.

Тому відповідь українського народу могла бути тільки одна. Очистити терен від ворожого польського населення, щоб могли вдержатися в боротьбі з основними ворогами й не мати постійної провокації. І тому нікого нехай не дивує, що боротьба ця прийняла в деяких місцевостях спонтанні, гострі форми.

Проти напору польської і польсько-комуністичної партизанки з люблінських лісів, що почали робити випадки в Равщину, УПА творить на весні фронт на відтинку Любачів, Рава Руська, Грубешів, і не тільки обороняє терен, але відсуває польські групи назад у білгорайські ліси.

Простягнувши руку до порозуміння і співпраці проти німців і советів поляки відкинули, вважаючи, що матимуть незабаром Польщу й будуть могли погуляти. Коли ж їхні сподівання розвіялися, пішли на співпрацю з большевиками проти українців. Щойно коли побачили й відчули, що большевики їх тільки використовують, щоб у короткому часі так само по них вдарити, почався і серед них деякий відрух протверезіння, але це вже належить до підбольшевицької окупації.

Х. МЕТОДИ ПОНЕВОЛЕННЯ, СТОСОВАНІ ГІТЛЕРІВСЬКОЮ НІМЕЧЧИНОЮ І БОЛЬШЕВИЦЬКОЮ МОСКВОЮ

Гітлерівська і большевицька нищівна політика в Україні. — Картини тортур Гестапо і НКВД.

Грабіж, розбій, насильство. Ці три слова, такі важкі змістом, повторяються в усіх звітах протифронтової полоси взимі 44 р. Німці грабують дослівно все, що потрапляє під руки, і як тільки мають змогу, завантажують на поїзди. Решту вивозять автами, а то й літаками; напр., 17. I. 44 впав під Львовом 6-моторовий літак, що віз з України 100 безрог. Щоб рятуватися перед розбоями, виселенням, а жінок — перед насильством, всі залишають хати (господарства) і переходять по полях чи лісах. Тоді все полишене майно стає жертвою грабежу.

А по другім боці? — Насильство, грабіж, поголовна мобілізація всіх чоловіків від 17 до 55 літ на фронт, а жінок до окопів, фабрик та копалень. На зміну одного «визволителя» вертався знаний вже другий. На зміну гітлерівсько-німецького імперіялізму з його теорією расизму, «надлюдини», з його ославленими есесами і Гестапом — приходив сталінсько-большевицький імперіялізм з його комуністичною партійною системою «вищих людей», ославленим НКВД, НКГБ і іншими різного роду їхніми прибудівлями для поневолення народів. На зміну райхскомісарів, генералкомісарів та інших ляйтерів колоніяльної системи, Кохів, Франків, Вехтерів, Міллерів і інших присланих і керованих з Берліну — приходили подібні наркоми й комісари з Москви в особах Хрущових, Коротченків, Гречух, Мануїльських і Рясних.

Один грабив і нищив народів ім'я панівної германської раси й робив це відкрито з пруським садизмом і німецькою технікою, а другий проводить це хитрішими східними методами під гаслами «пролетарської революції», «визволення з-під фашистського», «плутократи-

чного» гніту і створення «совєтської вільної людини», себто безвільної, бездушної маси рабів, без нації, імени, родини. Бо яка сутня різниця між нацистськими й большевицькими режимами партій, що свої утопійні програми здійснюють з допомогою дібраних, вихованих і піднесених до культу вищих людей дегенератів, садистів і злочинців з Гестапо чи НКВД, що «визволяють» уярмлені народи газовою коморою чи тюремним пострілом у потилицю?

Бо яка сутня різниця між політикою Сталіна і Гітлера — диктаторів, піднесених до культу «божків», що їх українські селяни називали «молочними братами»? Ось для ілюстрації їхньої політики «визволення» витяг із «12 заповідей поведінки німців на Сході та трактування руських».

т. 2. «Не лякайтеся прийняти рішення, які могли б виявитися помилковими. Одна чи друга помилка менше важна, важне те, щоб ви діяли. Хто з вас із страху перед відповідальністю нічого не зробить, той непотріб».

т. 6. «Тому, що новоздобуті простори мусять бути назавжди задержані при Німеччині й Європі, рішальне значення матиме ваша постанова. Тому ви мусите з гідністю користуватися навіть найсуворішими і найбезогляднішими заходами, подиктованими державними konieczностями».

т. 8. «...Вдержуйте відстань супроти руських, вони ж не німці, тільки слов'яни...».

т. 9. «...Ми не хочемо наvertати руських до націоналізму, тільки хочемо зробити їх нашим зняряддям...».

т. 11. «Біду, голод і злидні терпить руський чоловік уже від століт. Його шлунок розтягливий, тому й зайве всяке фальшиве спочуття».

(Заввага: Заповіді ці дістали в 1941 р. німці, які відходили на адміністрацію теренів СССР. Як їх виконували, знаємо).

Витяг з тайної інструкції німецької поліції на Україні в листопаді 1942 р.:

1. Наші вороги: комуністи, бандерівці, партизани. Потенціально найнебезпечніші бандерівці. За всяку ціну знищити.
2. Школи тільки 4-класові. На другий рік (1943) закрити.
3. «Просвіти» обсервувати. Там діють Б. (бандерівці).
4. Відібрати культурно-освітні установи: театри, кіна.
5. Якнайменше наукових інституцій типу лябораторій і т. п. Тільки такі, що необхідні для війська.
6. В Церкві не допустити до згоди.
7. Не поборювати сухіт, тифу. Закрити лікарні для населення. Здержати продукцію дальших місцевих лікарів.

8. Суди лише німецькі. Кожний німець — суддя. Для населення суди передбачені на 10 літ.

9. Хуліганство каральне тільки тоді, коли шкодить німцям.

10. Ширити аморальність, не карати за аборти.

11. Все, що має хребет, зламати. Хочемо виховати «кнехтенфольк».

12. Партизанів і націоналістів не допустити до згоди.

13. Контроля поїздів.

14. Секоти в заводах, цехах, церквах, підприємствах, бюрах і т. д. Слідкувати за ворогами Німеччини. Попи на послуги.

15. Не говорити німцям із населенням.

16. Не говорити про непорозуміння в партії.

(Заввага: Інструкції ці не були поширювані, вони служили тільки як довірочний матеріал для працівників поліції. Здобуті в Дніпропетровську).

3 «Інструкції райхскомісара України Еріха Коха до генерал- і гебітскомісарів України. Липень 1943»:

Думка про те, що здача контингентів зобов'язує забезпечити харчами також місцеве населення, помилкова і свідчить про цілковите незрозуміння політичного, господарського і військового положення. І якщо ми будемо поставлені перед дилемою, чи мають голодувати німці, чи українці, то ми повинні знати наше завдання. І це рішення виконати є обов'язком гебітскомісарів і провідників господарства... Для праці в Україні є тільки одна точка погляду. Все, що служить вищезгаданим вимогам (видобути контингент) є правильне, все інше фальшиве. Краще привезти в Україну дешеві прикраси, тандиту й нашійники, ніж політичні дискусії... В цьому просторі мусить бути проваджена німецька поселенча політика. Що тоді буде з українцями, коли, напр., мешканці знищеного міста Карльсруге перейдуть жити в Україну? Ясно, що українці мусять на таку саму віддаль пересунутися на схід... Знесення хлібної картки (в Німеччині) — це мое найвище стремління, моя найвища мета і прекрасна порада проти летунських бомбардувань... Ми були б останніми дурнями, якщо б ми щонебудь зробили, щоб піднести українську освіту або рівень української інтелігенції. Післявоєнні вимоги: 10 год. праці, 8 год. для фюрера і 2 год. для самого себе. Українець не може мати ніяких домагань на підставі 8-год. праці. Тільки на підставі результатів останніх двох годин. Фюрер зарядив, що тимчасом має вистачити школи з чотирма класами. Там навчиться українець читати, писати й рахувати. Ми не можемо собі дозволити на ніяку конкуренцію з боку української інтелігенції. А тимчасом це вже тепер трапляється в багатьох випадках. Церква незалежна і тільки одно нещастя, що вона веде політику... Відповідно до воєнного завдання України, пропаганда мусить подібно, як це є в Райху в Кат. Церкві, обіцяти всякі добра на небі, а ніколи в дочасному

житті. Не може бути приязні між слов'янами і германами, є тільки переможці й переможені. Аграрна ординація повинна прямувати до того, щоб тут створити «спадкові двори». Для цього й вмирає нім. воєн, щоб ми йому створили спадкові двори з трохи більшими правами, ніж у Німеччині. Український селянин одержить тепер у посідання 20-30 моргів, але в посідання, а не на власність. На Україні мусить бути створений великий колонізаційний простір для німців, чого м. ін. не досягнуто в Женеві в 1918 р. Ми не можемо дозволити розвинути промисловості України, що може стати конкурентом для промисловості Райху. Завдання господарської розбудови в Україні схоплюється в одному: створити європейську сировинну базу, найбільше виготовляти півфабрикати, все під німецьким керівництвом... Націоналістичними бандами керують студенти зі Львова в Галичині, яким сниться Україна. Теза про те, що українцям треба щось дати, щоб вони мали що боронити, фальшива. Мільйони німців втрачають на заході своє майно, а тут ми мали б його роздавати? Українське самоуправління — це питання не на теперішній час. І аж до ляндратів вони його мати не повинні.

Україну вважав і вважає большевизм за свою колонію. Без України існування Советського Союзу не можливе, а вже зовсім виключена яканебудь експансія на захід. В Україні, за час свого попереднього панування, большевизм зумів винищити майже всю довоєнну інтелігенцію, а з новітньої — кожного, що найменшим словом зрадився із свого самостійницького думання чи хоча б найменшої критики влади, або що на ньому просто тяжіло його попереднє суспільне тавро: син куркуля, інтелігента. Селян, найздоровішу силу народу, большевизм зумів винищити штучним голодом та мільйоновими висилками на Далекий Схід або в концлагери. Робітництво перекинуто на територію Москви чи до інших советських республік або вимішано з присланими в Україну «братніми» робітниками і запряг у формі стахановщини й партійної агітки так, що не лишив йому взагалі часу на думання. Український народ мусить стати «советським чоловіком», мусить зрівнятися до рівня бездушної маси, що вміє тільки «радісно» працювати в найвиснажливішій системі, кричати на всіх щоденних мітингах «Осанна» нашому «дорогому батькові» Сталінові і вмирати за «советську родину». Поза ті норми советському громадянину вийти не вільно, хоча б він був найбільш відданим і ідейним прихильником комуністичної ідеї і старим дореволюційним большевиком. За найменшу тіль підозріння, що хтось веде мінімальну іншу від опрацьованої і наказаної з Кремля українську політику, чекає кожного смерть.

Це не випадки, а певна закономірність, що навіть з т. зв. уряду

УРСР, установлено Сталіном з Москви, в короткому розмірно часі гинули всі, і то не тільки українці з походження, але й москалі. І так гинули: Яловий, Хвильовий, Волох, Бадан, Скрипник, Шумський, Гринько, Сологуб, Турянський, Річицький, Шахрай, Блакитний, Порайко, Любченко, Федько, Чубар, Затонський, Волобуєв. Залишилися в живих тільки ті, що не спроневірилися Йосипу Віссаріоновичу Сталінові-Джугашвілі ні одним словом, ні думкою, що звеличували й звеличують його ім'я на віки вічні. До них належить м. ін. поети Тичина і Рильський. Як виглядають ці «люди», ці «герої советської родини» хай послужить уривок одного з найновіших «поетичних» віршів Рильського п. з. «Свята»:

...Робота стелиться жива,
Мов килим перед нами,
І називає нас Москва
Братами й синами.

...І кожний колос на землі
Хвалу співає нині
Людині мудрій у Кремлі,
На цілий світ людині.

Сталін давав і дає широкі можливості науки в рамках, очевидно, комуністичної ідеї, большевицьких досягнень і «братньої опіки» над Україною російського народу й держави. Йому потрібні технічні сили. Тим способом він виховував і виховує людей-фахівців, людей-робітників. І байдуже, на якому щаблі фахової освіти й функцій праці вони опинилися, до них Сталін доставляє невідлучну тіль своєї влади — агента чи сексота НКВД, що не покидає дану людину ніколи. Це Сталінова і його партії заслуга, що він підніс терор до наукового оформлення, обґрунтував його й поставив в «началі» свого правління. Людина стала його невільниким. Страх став невідкличною тінню цілого життя кожного дослівно громадянина СССР. Страх став законним, посвяченим, морально-виховним чинником людського «я». Немає людини в СССР від самого Сталіна до пастуха колгоспних стад, що був би вільний від страху, що бодай на одну хвилину міг би від нього звільнитися. Тіль НКВД, ця персоніфікація страху, розбила в Советському Союзі родину, відділила батьків від дітей, брата від брата, друга від друга. Вірити не можна нікому. Це допроваджує людину до майже цілковитого отупіння, до пасивізму; людина стає бездушною машиною, що наставлена тіль на одну й ту саму «правду», цілими роками законно голошену: рішає в усьому наказ партії, геніяльність «вождя народів». Душа людини замикається поступінно, ховається перед власним, підданим страхом, тілом. Доцентка Київського університету, вирвана з-під контролю й терору НКВД, оповідає, що батько її, вмираючи в часі німецької окупації, признався, що був

петлюрівським старшиною. Коли запитала батька, чому не сказав їй цього перше, хоч знав її переконання, відповів, що боявся.

Чи повірить, напр., громадянин Заходу, що «вільні громадяни» Советського Союзу мусять у кожній порі дня і ночі відчинити двері свого мешкання дверникові даного будинку, що є разом агентом НКВД, і піддатися повній його перевірці? Контролі й перевірці підлягають не тільки особи, але й все їхнє майно, цілість їх родинного чи товариського життя. Дверник не тільки має право одночасно перевірити бюро, шафу, ліжку, але й те, про що в дану хвилину особи в даному мешканні розмовляють.

Чи легко погодився б не один сьогоднішній прихильник комуністичної ідеї з тим, що в ново-«визволених» країнах (Румунія, Угорщина) населення має мати вдень і вночі свої мешкання відкриті і мусить без найменшого спротиву дозволяти «доблесним» військам Червоної армії грабувати своє майно та приглядатися, як його дружину чи дочку насилують «Герої Советського Союзу»?

А ось приклад, як було вже в самих початках визволення з-під германського «іга». Здобувши Харків, більшовики дали всім громадянам наказ зголоситися до реєстрації. Все населення поділено на чотири категорії. Перша категорія охоплювала всіх, кого німці запрягли були в часі окупації до якоїнебудь праці. Їх розстрілювано відразу. Друга категорія охоплювала всіх т. зв. фольксдойчів. Їх також розстрілювали разом з усією ріднею. В третій категорії опинилися всі приналежні до інтелігенції: професори, лікарі, інженери і т. д. Їх вислали на фронт у карні відділи. Четверта категорія діставала на посвідках штамп: «Залишився на зайнятій фашистами території». Їх покищо не чіпають. Отже, людина, що залишилася покищо в живих, одержала штамп на ціле своє життя. Що воно значить, знають тільки ті, що їм доводиться жити в тій «найдемократичнішій» системі світу.

А ось приклади з явного терору. Із звідомлення:

Дня 14. 7. 1943 р. в селі Малиші, Острожецького району, Дубенської округи, німецька поліція загнала людей до дерев'яної місцевої церкви, підпалила церкву й спалила в ній людей живцем. Тих, що не вмістилися в церкві, загнано до приміщення давньої громади та до клунь і також спалено. Разом спалено приблизно 850 людей. Помагали німцям узбеки й поляки. Крик людей, що конали в огні, було чути на п'ять кілометрів.

Відомості подає священник Н. Н. з сусідньої місцевости. Подібна подія сталася в с. Губкові, Людвипільського району, Костопільської

округи, де замучено священника Корницького і псаломщика Петрова, та разом з іншими трупами замучених людей кинено до місцевої церкви й спалено. Так само спалено людей у Великих Селищах того ж району.

Більшовики, уступаючи з українських земель, у перших місяцях війни 41 р., залишили по тюрмах жахливо помордовані десятки тисяч неповинних жертв. І так у Львові — 10.000, в Луцьку — 3.000, в Дубні — 1000, в Вінниці — 10.000. Це тільки ті, що їх не встигли поховати, що залишилися по пивницях тюрем та по шляхах советського відвороту.

Для прикладу два зразки слідства:

(За переданою на світ запискою — грипсом).

Я. С. ловлять восени 42 р. на вулицях Львова та впроваджують до кімнати при вул. Пелчинській, де містилася централь Гестапо.

Спец від українських справ оберштурмфюрер Вірзінг вітає на порозі ударом засушеної бичиці через голову. А С...! Вітаємо! І падають удари. В голові шумить. Числити більш годі. — Списують генералії. Роздягайся! Два помічники закочують руки. Вибирають два середньої грубости дручки. Молотьба триває довго. Так довго, що один з опричників змучився й передає закривавлений дручок третьому. Другий — Мюллер зіпрів, обтирає піт, але дручка не покидає. Удари дручків перехресчуються від шиї до ніг по цілих плечах. На бюрковім годиннику минуло пів години. Секретарка при машині нудиться. На початку це її цікавило, тепер чистить нігті. Серце! Чому не хочеш зомліти? Рахубу часу трачу, але притомність зберігаю до кінця. Відпочинок. Можу тільки стояти, опертий об стіну. Знову питання. І знову брак задовільної відповіді. Стояти більше не можу, кладуть на табурет і молотьба починається наново. Не видержую, кричу. На крик збігаються гештаповці з інших кімнат. Я перешкодив їм у праці. Кидаються всі ногами, місять, гнетуть, копають. Перетворююся в мішок соломи, але цілковитої притомности не трачу. Тверде серце зомліти не хоче. Може кричу, бо чоботи танцюють даліше.

Досить! Здається, що хтось це слово викрикнув. Підносять, витягають на коридор, обливають водою. По якомусь часі впроваджують і ведуть на вулицю Сапіги — Лонцького. Надворі темно. Значить би́ли чотири години. — Келія. Ніч. Гарячка. Хочеться пити. Врешті ранок. Дають каву. Яка, байдуже, лише, щоб пити. Кличуть. Виводять. Кожний рух справляє колочий біль. Надворі сонце, люди. Втікати! Все одно, хай стріляють, бо за хвилину почнеться вчорашнє. Відбігаю 10-20

кроків. Не стріляють. Ловлять і прикладами по голові. Я знову в знаній кімнаті. Довгі мінати очікування. Врешті прийшли. Де заховані друкарні? Де ховається шеф? Не знаю. Ще кілька питань і починається наново. Вибирають найгрубший кіл. Називають його «самостійна Україна». Дають понюхати, і умебльовання кімнати починає в очах танцювати якийсь несамовитий танець. В часі обідової перерви випроваджують на коридор і ставлять в кут стіни-муру. Кожний, що сходить з горішніх поверхів на обід б'є для загострення собі апетиту. По обіді те саме.

На Лонцького, ввечері, вже тягнуть, іти неможливо. І знову ніч і знову ранок. Знову тягнуть, поволі тягнуть по сходах. Перший, другий, третій поверх, а там, наліво, кімната. Спираюся об поруччя, гостра свідомість думки, перехилиюся і падаю на цемент сходової клітки. Смерть. Ні, не дають навіть зомліти. Побої тяжкі, повні гніву, волочать аж до кімнати. Що діялося в цьому дні, мало пам'ятаю. Думка відмовляла всякої контролі. Дручок працював напереміну з чоботом. Вечір, ніч, ранок. Рука зломана в двох місцях, пальці обох рук поломані, вихитуються в усі сторони. В грудях страшний біль. Ребра. За кожним віддихом ріже вогнем, а легені працюють ковальським міхом, здається, розсаджають грудну клітку. Ой ти, серце, чому не лопнеш?! Кличуть, тягнуть. О Боже! Та сама обстановка, ті самі кати. Лиця інших затьмарені, невиразні. Де захована зброя? Не мовчу, говорю. Подаю навмання місцевості, описую докладно невідомі мені місця, подаю докладну кількість за родами зброї, подаю на гасла. Незабаром мапа Галичини покривається рисунками червоного олівця. Поки пойдуть і перевірять, мине час. Що тоді буде, не думаю. Знаю одне, а саме, що дійсно не знаю ні одного місця, де захована зброя. Може вдовольняться тим разом? Та ні. Ти написав історію України? Дручок при праці. Б'є сам Вірзінг. «Це за історію. Захотілось тобі самостійної! України не було, нет і не будет!» Так дослівно в російській мові. Невже ж НКВД в гештапівським мундурі? Вияснення не помагають. Вірзінг осатанів. А дальше, — де шеф? Де друкарні? Хто в проводі? Що дальше, не пам'ятаю. Пам'ятаю, що вночі тягнули за ноги по вулицях на Лонцького, бо голова оббивалася об виступи хідника. За кілька днів оповідав мені тюремний лікар — жид, що другого дня ранком знайшов на підвір'ї тюрми купу людського лахміття, що з нього прозирали шматки синього людського м'яса. Порушив, щоб ствердити смерть і переконався, що серце билосся. Взяв нагору і лікує. Ось рука й пальці вже пов'язані. Ой, як страшно хочеться пити, як нестерпно пече мене всередині вогнем! А потім родилася думка, що може доведеться жити

і... знову слідство. Коротка, кошлява записка на світ, — ще в гарячці, ще прохання прислати... цитрини, кислого молока. «І пришліть отруту, бо не знаю, чи зможу витримати нове слідство». І знову за кілька днів... «Одержав, дякую. Тепер уже спокійний. Хай беруть. Не заведе тим разом, хоч... хочеться жити».

За оповіданням в'язня. 1940 р., советська тюрма, Бригідки у Львові. П'ятниця, одна з багатьох, що вже пройшли і одна з тих, що ще неодмінно придуть. Їх не можна переставити, скоротити, вимазати з часу; чергова п'ятниця прийде неодмінно, як прийшла й ця. Щойно ранок, а вже все тіло напняте дугою, нерви стягнені вскорч, щоб не дрижали, не ламали змученого, знівченого тіла, щоб не радів кат. Брак віддиху, простору. Немає віддиху в забитий ущерб людськими тілами келії, щоб набрати в груди повітря і мандрувати від стіни до стіни в невпинному марші вперед, на перегони з думкою. Забити час, не дати місця на думку про те, що неодмінно прийде! Та виконати це не легко. Ще не загоєні, тільки присохлі рани з попередньої п'ятниці. Відірватися від настирливої думки, які нові тортури підготував кат, не перестати жити. Перестати жити — це занехати боротьбу. Ні, цього зробити не можна. «Ми у вічі сміємося смерті, а умерти прийдеться лиш раз». Уривок з пісні, що тому три місяці співав з іншими на волі. Як це ж давно! Чи співають тепер її? Ось, недавно, тому ж кілька днів, почув її уривок крізь двері келії. Скоро вмовкла. Так, я не сам тут. А чи знаєте ви, друзі, що я оце вмираю вже шостий раз і вмерти не можу? Чи знаєте, що сьогодні вже шостий раз з черги мене ведуть... Годі, знову те саме. Пригадаймо інші пісні, за чергою, щоб обдурити час. Як забракне, є ще вивчені колись напам'ять вірші. І ці скінчилися. Оксана, що робить вона тепер? Ні, не це. Краще бути тепер на волі й плянувати нові бої, нові походи, нові завдання. Ах, там ждуть мене. Зорганізував, підготував і сказав, що неодмінно прийду. Чи знають уже, що не можу, чи може огірчені. Якби переказати друзям, щоб докінчили! А жалко так!

В келії тихий спів, в'язні чужі, незнані. Співають йому, стараються ще уважніше, ніж іншими днями, нічим не докучити, говорять між собою шепотом. Це ж п'ятниця. В'язень з ними не говорить, за цілий час не звірився ні одним словом, але співв'язні шанують його мовчанку, бо хіба ж, не можна мати довір'я до того змученого тіла? Не жалувався. Лиш ті уривані слова, що їх виповідав півголосом, доходили до них.

— «Обід. А все таки поборов час. Ще лиш дві години очікування. Дві години. А може сьогодні не придуть? Знову ця тема. Помийна юшка не смакує. Встати й ходити... Ходити там і назад до змучення.

Заснути, снувати мрії снів... Ну, і що, як доведеться умерти! Я ж не перший і не останній. Усі келії забиті. Ідеї не зломлять. Чи ж не могутніє рух з кожним днем? Чи ж оскаженілість опричників НКВД не найкращий доказ на це? «Здобудеш українську Державу, або згинеш у боротьбі за неї». Здобували й гинули. Не гірше за мене... Байда на гаку, Данилишин... Ех, щоб новітнього лука дістати! Он вже вп'ялене око в засуві (візирка). Час наближається. Слідкує чубарик, щоб насолодитися мукою вижидання. Пожди. Руки назад, напняти м'язи! Нерви, мовчїть, дрижати не вільно. Це зумисне в'язничні сторожі подають собі під келією хвилини. Ще п'ять. Слава Богу! Вже не довго.

В'язень вже спокійний. Ще раз поборов тіло, ще раз програє кат. Дзвонять ключі. Ах, так, вже йдуть. Спроба усмішки співв'язнів, що напружено ждуть. Двері відчиняються. Єхидна усмішка на лицах. — На букву «Я». — Вихаді!

Пішли. Напруга в келії уступає. В'язні зітхнули, в багатьох піт на лиці, а в пізню годину до келії вкинули знівечене, почорніле тіло, що не здалося й тим разом. Поволі треба було віддирати шматки одержі від сціпенілої крові ран, мастити відібраними собі від уст кришками товщу. Гоїти рани, із свідомістю, що наступна п'ятниця неодмінно прийде, і знову все повториться з ударом третьої години».

Такою вирафінованою методою тортували опричники НКВД через повних три місяці боевика української революції, друга Ярему. Щоп'ятниці, з ударом третьої години брали Ярему на щораз то іншого роду тортури. За оповіданням одного в'язня з тієї келії, що врятувався, Ярема був цілий чорний від побоїв, рани вже не гоїлися і одної п'ятниці його вже на келію не принесли. Мовчав цілий час. Про методи й роди тортур не говорив нікому.

ХІ. УКРАЇНСЬКИЙ НАРОД В ЄДИНОМУ ФРОНТІ БОРОТЬБИ

Створення Української Головної Визвольної Ради. — Доцільність збройної боротьби. — Повстанці — не партизани. — Бій за Українську Державу триває.

В листівці п. н. «Український Народі!», з датою червень 44 р., УПА ще раз звертається до народу, де з'ясовує своє становище до ворогів. У ній читаємо:

...Боротьбою відповідаємо на нову хвилю окупантського терору. Сьогодні, як і вчора, ніхто не дасть себе арештувати ані стріляти, ніхто не йде до ворожих нам армій, ніхто не дає себе вивезти на роботу, кожний ховає своє майно перед грабунком. Кожен повинен боронитися перед ворогом чим може й як вміє.

Боронитися перед большевиками й німецькими бандами мусить кожний українець й кожна українка, кожний селянин та робітник, кожний інтелігент, молодий і старий.

Боронитися перед насильною мобілізацією мусить кожний військово-воздїбний, бо на передових лініях німецько-большевицького фронту жде неминуха смерть за інтереси наших найбільших ворогів.

Боронитися мусить кожний українець, в якого німецький або большевицький грабівник забирає майно й прирікає таким чином на холодну й голодну смерть. Боронитися мусить кожна українка перед насильством большевицьких і німецьких дегенератів. Якщо будемо боротися відважно, твердо — нічого не вдіють нам вороги.

Добуваймо зброю від ворогів! Організуймо самооборонні відділи! На удар відповідаймо ударом!

Вже восени 1943 р. Команда УПА свідомо, що український народ у цілості жде поворотна большевицька окупація і що боротьба і в дальшому буде проводитися виключно власними силами народу. в часі

УПА-Захід, командир «Різуна» звітує поручникові «Гуцулові», командирові IV воєнної округи (в Чорному Лісі, коло села Завій, Станиславівщина, травень 1944)

найбільшого зросту большевицького імперіялізму. Свідома також того, що нема й не буде жадної можливості вияву волі українського народу в якихнебудь легальних формах, що єдино активний збройний спротив усього народу скріпить його політичні й соціальні змагання. Що на час большевицької окупації відпаде (заразом усе кон'юктурне, хвилеве, штучне.

Головна Команда УПА свідома того, які завдання стоять перед нею в майбутньому. УПА свідома, що вона є виявом збірної волі народу до самооборони, його стихійної і свідомої боротьби за Самостійну й Незалежну Державу. Завдання, що стоять перед Головною Командою, переростають її сили й компетенції. Український народ рішився також збройною боротьбою обороняти свої права на життя й розвиток своїх національних поривів та права на вияв власної волі й прямувань. На спроби окупантів знівечити його права, заперечити його національно-визвольні намагання, на спроби терору, грабежу й насильств рішений український народ відповісти й в

УПА-Захід, інспекція у відділах «Різуна», «Черника» і «Гамалії» під час облоги червоних партизанів у Чорному Лісі (коло села Грабівки, Станиславівщина, травень 1944)

УПА-Захід, відділи в Чорному Лісі під час інспекції (травень 1944)

дальшому оборонною боротьбою, хоча б і довелося потерпіти в ній ще більші жертви. Іншого виходу не було.

Постанову залишитися в краю з народом прийняла поза УПА Револуційна ОУН, себто самостійницький рух Бандери, що був до того часу єдиним політичним революційним рухом українського народу. Правда, ініціативу створити УПА дала Організація УН, але УПА за час одnorічної боротьби стала загальноукраїнською збройною силою, власністю й добром українського народу, і Організація не хотіла накидати їй свого політичного керівництва. Тому перед Командою УПА стали завдання політичної надбудови сьогоднішньої й завтрашньої боротьби народу. Ця konieczність була зумовлена так внутрішньоукраїнською, як і зовнішньою потребою. Український народ потребував зверхнього органу, що завершував би й керував його визвольною боротьбою вцілості, що був би уповноважений (компетентний) затвердити дотеперішні й на майбутнє спроби порозуміння, договори ненападу, а то й співпраці з народами — сусідами, як і з поневоленими народами ССРСР, та репрезентувати, боронити й спомагати його в боротьбі назовні. Виходячи заразом з заложення, що УПА є власністю всього народу, що стрільці й старшини УПА рекрутуються на добровільному доборі з усіх шарів народу, без огляду на їх попередню партійну чи групову приналежність, Головна Команда дає восени 1943 р. ініціативу створити Верховний керівний орган українського народу і його збройної сили на основі Всеукраїнського об'єднання і визнання революційного шляху боротьби за УССД. Уповноважені члени УПА звертаються до ряду одиниць з українського політичного громадсько-суспільного світу, і в березні 1944 р. доходить до створення Ініціативного комітету з тих же одиниць, що випрацьовує тимчасову платформу та на її базі переговорює з рядом членів української суспільності в краю і на еміграції. Ініціативний комітет скликає в червні Збори, що створюють Українську Головну Визвольну Раду та опрацьовують її платформу.

УГВР оформлюється як Тимчасовий державний орган до часу скликання Установчих зборів, і за своїм устроєм творить постійну Президію з президентом на чолі, та Генеральний Секретаріат — підпільний національний уряд — з головою Генерального Секретаріату та генеральними секретарями.

Рішенням того ж Збору постановлено, що члени УГВРад

залишаються на землях України разом із народом, а за кордон! Президія УГВР висилає своє Закордонне представництво.

Створенням УГВР український народ дав вияв своєї національної зрілості, оформив і політично та устроєво завершив свою боротьбу за існування і за власну незалежну державу та став справді Єдиним Всеукраїнським Фронтом Боротьби на українських землях.

По ліквідації червоної партизанки в Чорному Лісі частина відділів переходить у перших днях липня в різні околиці Сколе-Турка. По дорозі, в с. Кам'янка коло Сколя, потрапляють ці відділи дня 9. VII в бій із німцями, що силами двох дивізій намагалися захопити для себе лісові просмики для відвороту і зліквідувати «республіку» в Долинщині і Скільщині. Відділи УПА приймають бій. Ворог, зазнавши втрат, під охороною своїх панцерних військ, відступив на доли. Семиденні бої не дали йому жадного успіху.

Липнева советська офензива, що почалася 16. VII. 1944 остаточно зайняла цілість теренів України, з винятком вузького пасма верхів Карпат. В тому часі Старшинська школа УПА кінчає вишкіл другого набору.

В серпні 1944 УПА вступила в нову дію під советською окупацією. УПА за час свого існування й боротьби з німецьким окупантом стала збройною силою українського народу в його визвольній боротьбі, себто черговою ланкою у доточасній підпільній боротьбі за відбудову української держави. В часі свого постання й розросту була УПА чинником організуючим і мобілізуючим, активним виявом народу до самооборони проти всякого ворожого насилля, об'єднуючим і скріплюючим наростанням національно-революційних сил власного народу, прикладом і рушійною силою для інших поневолених народів ССРСР.

Побудована в основі виключно на власні сили народу, УПА стала виявом його стихійного свідомого національного прагнення, його власністю і добром. Питання в той час, як і тепер, стояли такі: Чинарод, приречений окупантами до ролі раба, до голодового, фізичного знищення, має дати себе безслідно винищувати невірливою працею на чужині, голодом у таборах полонених, газовими коморами, концлагерами й засланнями на далекий Сибір, щоденним пострілом у потилицю, і має бути зведений большевицькою клікою до ролі бездушного твору т. зв. «советської людини», чи має ще стати в обороні своєї національної окремішності й гідності, своєї волі й права на самостійне, незалежне життя, своїх національних, політичних, соція-

Стрілець УПА «Микола», уродженець Наддніпрянщини, кухар із сотні «Благого», замордований разом із двома іншими більшовицькою бандою в Чорному Лісі (коло села Грабівка, 2. VI. 1944, див. стор. 146, 148)

4. VI. 44. дві дівчини зі с. Грабівки, що йшли до своїх родичів у село Глибоке випадково натрапили в лісі на 3 замордовані трупи, в числі яких знайшли особисто знайомого їм Маслія Василя зі с. Глибокого. В результаті переведеного огляду устійнено:

В гущавині десятої секції лісу, горілиць зі слідами тортур на обличчі та зв'язаними назад руками лежали трупи Маслія, невідомого кур'єра, що виїхав з ним зі с. Глибокого і стрільця Миколи. Обидва для буди босі /взуття з них взяли більшовики/. Маслій мав рвані черевки. Одна комора з них була залита кров'ю.

Стрільця Микола мав чотири рани від кулі, дві в праву ногу, одна в живіт і жодна розривна в г. долу. Невідомий кур'єр мав поломаний важким тупим знаряддям череп і дві наскрізьні рани в груді й голову. Маслій був застрілений кулею в голову. В невідомого кур'єра були знайдені дві фотографії однієї особи /Іванишин Степан "Богун"/ та дві аґафети до Роберта і до М. алпа, які залучаються до протоколу. Трупи були привезені до с. Глибокого де в таких положенні, в якім знаходилися в лісі, лише з розв'язаними руками були фотографовані й поховані.

Справа кр. ведені: Залізничі,

Псевні, дня 4. VI. 1944.

Невідомий кур'єр це Іванишин Степан, псевдо Богун ур. 1923 р. - заступник окружного провідника мандата в Коломиї. Був знайдений в хаматорі інформатора про етап відновки в Коломиї. - Окр. Пров. Ви.

Н. 2. VI. 44.

Роберт.

ВИТЯГИ З «ПРОТОКОЛУ» «ЗАЛІЗНОГО» ТА «РОБЕРТА» (4 і 9 VI. 1944):

[...] 4. VI. [19]44 дві дівчини зі с[ела] Грабівки, що йшли до своїх родичів у село Глибоке[,] випадково натрапили в лісі на 3 замордовані трупи, в числі яких особисто знайомого їм Маслія Василя зі с[ела] Глибокого. В результаті переведеного огляду устійнено:

В гущавині десятої секції лісу, горілиць зі слідами тортур на обличчі та зв'язаними назад руками лежали трупи Маслія, невідомого кур'єра, що виїхав з ним зі с[ела] Глибокого і стрільця [«]Миколи[»]. Останні два були босі (взуття з них взяли більшовики). Маслій мав рвані черевки. Одежа кожного з них була заплямлена кров[']ю.

Стрільця [«]Микола[»] м[а]в чотири рани від кулі, дві в праву ногу, одна в живіт і [] одна розривна в го[л]ову. Невідомий кур'єр мав поломаний важким тупим знаряддям череп і дві наскрізьні рани в груді й голову.

Маслій був застрілений кулею в голову. [...] Трупи були привезені до с[ела] Глибокого[,] де в таких полож[е]нні, в якім знаходилися в лісі, лише з розв'язаними руками бул[и] зфотографовані й поховані. [...] Невідомий кур'єр це Іванишин Степан, псевдо[нім] [«]Богун[»], ур. 1923 р. [...]

УПА-Захід. Польова Служба Божа на святі запрягнення вояків Старшинської школи «Олені» (Карпати, Скільщина, 21 вересня 1944)

льних і культурних надбань та фізичне існування. Питання стояло — чи виявом прагнень народу і його боротьби, хоча б тільки за фізичне існування, — але народу державного, не раба, мали бути наставлені окупантським поліційним режимом комітети, байдуже, зрештою, під якою назвою й формою, що служили б знаряддям для всестороннього ожебрачання народу і повної експлуатації його матеріальних та духових сил, чи тим виявом мала бути така форма й методи боротьби,

що єдино промовляли ворогові в його мові і проти його брутальної й нищівної сили ставили збройну силу народу. Чи мав український народ послухати, і то вже восени 43 р., таких «політичних» і «ідейних» закликів вислужників Гестапо, що в листівці написали:

...Усюди німці в заплілі опановують ситуацію. Всюди німецька армія лише з тактичних міркувань відступає в порядку. Німецький фронт не заломився. Саме навпаки... Зелена кадра це загибель, а не рятунок української нації. Ні французька, ні бельгійська, ні чеська, ні данська, ні норвезька нації таких кадр у лісі не творять, навпаки, намагаються злагодити свої потреби з потребами німецької влади...

(З листівки ч. 3: «Ми переможемо»)

Чи може вияв боротьби українського народу з німецьким наїзником мав виявлятися в писанні ряду меморіалів до Гітлера, Гімmlера, Розенберга, Коха чи Кайтля з зажаленням і проєктами, як ще більше винищити український народ? Зрештою, хай говорять слова з одного меморіалу. Читаємо там:

...Український народ міг би показатися в боротьбі проти Москви повновартісним союзником Німеччини та її спільників... Здається, що це вже остання пора включити Україну в протибольшевицький фронт... Українці готові все дати для боротьби з Москвою, якщо наберуть переконання, що їм буде признане право на національно-державне існування та що Україна займе в сім'ї вільних народів Нової Європи належне їй місце... Неминучим є радикальний зворот дотеперішнього політичного курсу на Україні, щоб можна було зформувати боєздатне українське військо...

(Письмо кінчиться заявою, що «українські відповідальні кола, а головне військові, є готові... віддати себе в тій цілі до диспозиції Начальної Команди Збройних Сил»).

Для багатьох українців, також і тих, що перебували в тому часі в Україні, але не жили життям українського народу, — УПА є партизанським рухом. Тим часом УПА не мала ані в своєму засновку, ані тепер не має партизанського характеру. Кожна партизанка в своєму постанові спирається або на свою правильну (регулярну) збройну силу, що діє на дальшому терені, або на чужу, що їй допомагає, або, по ліквідації тих сил, є її кінцевим етапом.

У сьогоднішніх системах імперіялістичних загарбницьких воєн, коли ворожі намагання йшли й йдуть на повне винищення народів, коли з недостачі активного спротиву гітлерівська Німеччина зуміла вирізати

УПА-Захід, на святі запрягнення вояків Старшинської школи «Олені» (21. IX. 1944)

УПА-Захід, Старшинська школа в Карпатах, польова Служба Божа (21 вересня 1944)

й видушити кілька мільйонів жидів, коли, не шукаючи навіть претексту, послідовно нищила український і інші народи як нижчі від германської раси, коли большевики кидали на фронті масово народ без жадного вишколу й озброєння, і то в першу лінію, — можливостей якогось зговорення, якоїсь політичної гри, концесій — не було. Не було й нема також місця на партійні спори, групові амбіції, отаманські республіки, партизанські загони. Український народ під тотальним большевицьким режимом не може дозволити собі на жаден поділ ні зсередини, ні ззовні. Участь у самооборонній акції мусить брати весь народ, якщо не хоче бути знищеним різними випробуваними методами гітлерівсько-німецького чи сталінсько-большевицького садизму в ім'я утопійних ідей расизму, творення «совєтської людини», бездомного пролетаріату світу. Участь у визвольній боротьбі мусить взяти весь народ, якщо не хоче здати добровільно всіх своїх національних, культурних, духових і матеріальних надбань століть, якщо не хоче перекреслити свої державницькі ідеї, якщо, вкінці, не хоче гинути пасивно і стати, може на сотні літ, народом без імені й прізвища. Народ мусить боротися, хоча б ця боротьба коштувала й життя.

УПА не ставила собі за мету власними силами розбити Німеччину, як також не допустити на українські землі поворотного походу большевизму. Навпаки, УПА включала поворотну большевицьку окупацію вже в самому засновку і заразом свідомо була, що боротьба з нею буде неминуча. Не ставила також на безпосередній новий зовнішній зудар з большевизмом, хоч не виключала його. Не брала в руки влади, не викликала повстання, хоча б типу польського повстання у Варшаві. Вже у самому початку свого існування виясняла всьому народові, що німці війну програють і що всяка співпраця з ними, також і в військовій ділянці, принесе не тільки повне політичне розчарування, але й криваві жертви за чужу справу.

Тому й УПА протиставилася рішуче творенню СС Дивізії «Галичина» і методам її організаторів та амбітних «вождів», що, мовляв, це новітні їусусуси та... що дивізія здержить большевиків у поході на... Галичину. Бій дивізії під Бродами коштував за три дні щонайменше 6.000 жертв. (Із складу дивізії на фронті 14.000 повернулося назад тільки 2.000). Смерть тих тисяч не приносить, на жаль, національної чести їх організаторам і керівникам, це не свідчить про їхню політичну зрілість та не може бути символом української визвольної боротьби.

Правда, поза кар'єровичами, політичними спекулянтами чи просто агентами були також старші віком лицарі романтичної майбутньої ідеї

УПА-Захід, на святі запряжнення вояків Старшинської школи «Олені» (21. IX. 1944)

«Червоної Калини», що не рахувалися з реалізмом сьогоднішніх днів і підтягали гітлерівську Німеччину під Австрію Франца-Йосифа. Вони здебільшого впади, вірні ідеї Української Держави, ступивши на шлях, який уважали за її здійснення. Ці члени української нації зуміли згинуті гідно. Але коли б ті, що вигривали теплі посади, що розікрали зложені народом мільйонові жертви, у критичний момент були опинилися під Бродами — Білим Каменем, суд над ними був би тоді короткий.

Боротьба, що її УПА провадила, належить до найтяжчих, які взагалі досі український народ провадив. Основне у ній те, що УПА правильно оцінювала в даному часі дійсність і розвиток подій на майбутнє. Що так було, те потвердив не тільки час, але й факт, що рух цей став загальноукраїнським, що ріс у стихію, що своєю ідеєю захопив інші поневолені народи. УПА не рахувалася із скорою й легкою перемогою: вона здержувала стихію, не давала їй розвинутися в загальноукраїнське повстання, бо правильно оцінювала положення й розвиток подій у дальшому.

УПА бачила й бачить можливості національного зриву і відбудови Української Самостійної Соборної Держави щойно після розвалу всякого загарбницького імперіялізму і такий розвал зв'язує з наростанням національних революцій усіх народів Європи і Азії. Щойно після розвалу СРСР силами всіх народів, що входять у його склад, включно з російським народом, постає можливість відбудови УРСР. Всяка інтервенція ззовні в боротьбі з більшовизмом може бути тільки помічним фактором та черговим політичним етапом національних революцій в СРСР, що єдино можуть принести відбудову, вдержання та закріплення нової самостійності. Повалення більшовицької тоталітарної імперіялістичної системи гноблення народів і панування партійної кліки та терору НКВД чи НКГБ може пройти тільки на створенні, підготовці й остаточному зриві великої революції поневоленних народів, як у політично-державницьких змаганнях, так і соціальних, господарських, устроєвих, виховних, суспільних і інших. Без повалення й цілковитої ліквідації комуністично-більшовицької системи ідеї, принаймні в рамках сьогоднішнього СРСР, нема можливості на відбудову й вдержання національних самостійних держав, а зокрема на УССД. Ці засновки були прийняті й затверджені в протоколах відбутих конференцій, нарад і наказів ще в перших початках творення УПА та в часі її діяння.

Без виразної концепції політичної й соціальної перебудови сходу Європи, чи інакше більшовицького твору т. зв. СРСР і його васальних держав, — боротьба з більшовизмом буде тільки ферментом, бунтом

проти насилля, і як такий буде скоріше чи пізніше здавлений. Протиставитися сьогоднішньому походові і системі панування та впливів більшовизму можна тільки цілостевим протиставленням в ідейній, світоглядній, політичній, соціальній, культурній площині, а далі в зрушенні солдатських, робітничих і селянських мас у активній боротьбі на всіх ділянках життя більшовицької системи визиску й гноблення народів і людини, на всіх теренах як у нутрі цієї найбільшої тюрми народів СРСР, так і назовні, всюди, де тільки діють більшовицькі впливи. Протиставитися мусимо суцільно, єдиним фронтом народу, загроженого у своїм існуванні, у спільнім з'єднанім фронті всіх поневоленних і загрожених народів і держав.

Через повалення СРСР, через знищення більшовицької правлячої кліки насильства й терору — до відбудови світу (сходу Європи), побудови його на твердих основах християнської моралі, національної рівноваги, соціальної справедливості і пошанування прав народів і людини.

На місце більшовицького світу, на місце завтрішнього всесвітнього колгоспного стада стероризованих мас, ставимо союз вільних народів у вільних державах і з чітко означеними державними кордонами.

Дорого довелось платити українському народові за деякі проницькі орієнтації та впливи серед частини старшого покоління політичної еміграції. Та дорого також заплатили німці, які може й вирішили, що їм вдасться підпорядкувати собі український самостійницький рух, так, як це зробили були в ряді інших державних народів.

Сьогодні боротьбу українського народу з Німеччиною використовує, інтерпретує і капіталізує на зовнішньому ринку Сталін. Сьогодні т. зв. представники України, висилані Кремлем на конференції миру, світової безпеки, устійнення кордонів даних держав, звороту воєнних відшкодувань, щоб віддати, не волею українського народу, ще один голос більше за «найбільш прогресивну і найдемократичнішу систему світу» — сталінського більшовизму. І може обдурювати більшовицька партія Леніна-Сталіна світ, може знайти вірних, та не обдурити її вже українського народу, як не обдурює вона себе, свідомо загрози, що її несе своїми гаслами й боротьбою український визвольний рух, який мобілізує сьогодні всі поневолені народи СРСР, що прагнуть самостійно й незалежно жити. Сьогодні більшовицька Росія вживає всіх засобів терору, щоб перемогти самостійницький рух УПА, і пробує

вже другий рік цю проблему розв'язати по-своєму. І наче на глум історії сьогоднішніх днів існує частина української «політичної» еміграції, що також жде на знищення УПА, і що властиво вже проголосила її знищення.

Бій ще триває. Бій народу, що не розпоряджає технічними засобами, що не має змоги продукувати в обороні своїх прав на самостійне життя ні літаків, ні танків, ні атомових бомб. Це давлений і нищений століттями народ, що не затратив, а розвинув найцінніші здобутки людини й збірноти: ідею самостійного життя, почуття гідності й окремішності, високу культуру, волю й натугу боротьби, щоб досягнути своєю мету.

Світ сьогодні мовчить про боротьбу українського народу. Чи знайде український народ силу, щоб протиставитися наступові большевизму і врятувати високі ідеали людини й народів — покаже майбутність.

ДОКУМЕНТАЦІЙНИЙ МАТЕРІЯЛ

Українці!

Чи знаєте ви, чому ОУН противиться виїзду робітників до Німеччини?

Чи ви знаєте, в якою метою вони проповідують всякі небилиці; що нібито в Німеччині робітники зі сходу гинуть, голодують, що з ними жорстоко поводяться?

ОУНовцям добре відомо, що ці всі слухи не відповідають дійсності, бо насправді в Німеччині робітники зі сходу не голодують, не гинуть і поводження в них чемне і пристойне.

В чому ж причина?

А в тому, що ваші селяни, працюючи в Німеччині, бачуть, яка справді вона сильна. ОУНовці не хочуть, щоб ви про це знали.

В тому, що робітники, працюючи в Німеччині, збагачують себе знанням. ОУНовці цього не хочуть. Це мішатиме їхній обманливій політиці, вони отратять те покірне знаряддя, яке вони потребують — темну масу.

В тому, що робітники й селяни, працюючи в Німеччині, допомагають кувати зброю для перемоги над большевизмом. І це головна причина, бо ОУН бореться за большевизм!

и 11/4/3218.

Слухай, український народе!

Москва дає накази ОУН!

З тайних наказів і вказівок, що походять від Москви, видно, що кремльські жиди стоять у зв'язку з ОУН, щоб підбити маси проти большевизму.

В пролозі ОУН свідать, що Москва, що організує і веде доцурь накази українського Сталина й його жидівських соратників. В тій тайній записці, що скоро будуть розкриті, ОУН озвучується як національно-визвольна боротьба українського народу. Вона має завдання підбурювати український народ проти німецького правління й творити хаос в Україні.

ОУН є знаряддя жидівського большевизму. Нам є відомо, чому стовпці і підступні тих ворожих елементів ОУН. Ми знаємо провідників тих банд, вони на утриманні Москви.

Український народе!

Чи хочеш Ти, щоб Тебе згубили ці большевики і національно-революційні розбійники? Чи хочеш Ти бути гарматним м'ясом Твого власного народу?

Чи хочеш Ти там зустріти закинути Твого народу на волю?

Жидо-большевики, що бачить свій кінець, пробує на раз відступити свою загубелу Твою великою поміччю і Твоїм народом.

Чи Ти хочеш бути залаченим? Чи хочеш, щоб Твої діти, діти Твоєї жінки і старі стали жертвою озвірилих людей?

Згадай страждання й муки, які Твій народ мусів терпіти понад 20 літ. Згадай помордованих батьків і синів!

Пригадай мільони громадян і громадинок, вивезених в сибірські степи! Згадай згнаних і помордованих священників!

Згадай знищені церковні маєтки і культурні цінності! Вирешуй від своїх ворогів! ОУН не може ніколи заслугити національні інтереси українського народу.

ОУН і большевики — це одне, тому мусить вони бути знищені!

Німецьке управління.

48/1/3218.

074

540711

Додано рукою згори: Цю листівку розкинув нім[ецький] літак в північному терені Тернопільського повіту.

Українці в лісах!

Тут говорить Німецький Райх в імені Європи та її великої і старої культури!

Того, що висилають постійно московські радіостанції в ефір, щоб брехню вас нацькувати і вводити на манівці, ви не чуєте, бо не маєте радіоприймачів.

Про це довідалися у Москві, і тому використовують такий рідний генерал ССР папір для того, щоб тим папером, який задрюкований українцями вогнем брехні і підбурювань, сховати перед вами правду.

Недавно серед ночі розвинули червоної вологости відозву шефа штабу совєтської армії маршала Василевського, де в імені масового вбивці в Вінниці Катина, червоного товариша Сталіна, урочисто признано українського вождя бандитів Бандеру старшим більшовицьким совєтської України, який видав із своїми бандитами в лісах та багах боротьбу проти Європи.

Бажаємо Бандері та його компанії в лісах і багах Волині тільки щастя! У відповідному часі він і його саботажники будуть в днях перемоги Європи покарані, спільно з комуністичними бандитами.

Великий Німецький Райх і спільно з ним, Європа, яка воює, така горда на свою прадавню культуру, не дозволяє собі довгий час непокоїти кімком негідникам.

Маршал червоної Василевський у своїй відозві висловився ясно й вразно, що їм бути навіть для найдуришого із вас зрозуміло, що Азія вступила до бою, щоб знищити Європу. Це значить: степ, некультурність: варварство середньої Азії вступив до бою, щоб знищити вівучі сади, церкви, собори та тисячолітні пам'ятники старої культури Європи.

Але червоний вождь на службі Сталіна не сказав того, що хоробрий японський народ та культурний народ китайців оголосив війну американцям і вгайїнам, якими правлять жиди, щоб зробити Східню Азію сильною проти некультурних інстинктів Сталіна та його жидівських приятелів у всьому світі.

Не говоримо вам ні німці. І ми кажемо вам далі, що Німеччина та її союзники здобудуть остаточно перемогу для щастя і благословення всього людства!

І ти самий також, самозрозуміло, для щастя і добробуту України!

Величезна війна Великого, Доброго і Святого проти варварства і «орутівства» більшовицькому та союзних із ним жидівських народів у цілому світі вимагає жертв. Ба, навіть дуже великих жертв! Німецький Райх і його союзники жертвують більше крові, грошей, хліба, м'яса і картоплі, як будького на цій землі було пожертвовано.

Тобі такий великий шред завдань і жертв, шлітка Бандері і його компанії — це вже божевільа.

Багато мільонів українців і українки зрозуміли глибоке значення цієї,

найбільшої в усіх дотеперішніх, воєн. Вони допомагають у перемозі Європи на полях і фабриках Німеччини й України, в копалях і конторах, при поліції і в адміністрації вранки. Вони отримують подяку Фірера

Адольфа Гітлера

відповідно до своїх жертв і своєї праці у найбільшій мірі після повалення більшовицькому.

А Україна квітнине в об'єднаній Європі і буде мати щасливіх людей. Тому вертайся в ліси і болота! Твої дотеперішні вчинки будуть тобі прощені, якщо ти в подальшому матимеш перепусткою і в твоєму зброєному зголошенні в німецькій поліційній установі

Фон дем Бах

СС-Обергруппенфірер і Генерал Поліції

Перепустка

Посідача цієї перепустки заручувати і добре в ним поводитися. Своім підписом під цією перепусткою він зобов'язується в майбутньому більше не боротися проти Німецького Райху та його союзників.

Пред'явник просить про одну із таких праць у визвольній війні проти більшовицькому:

- Працю в Німеччині,
- працю в Україні,
- службу кри-поліції,
- службу в адміністрації,
- працю на власній ділянці

Дод _____

Підпис пред'явника

Кількісне місце зазначення

Пред'явникові цієї перепустки, — однаково чи він був діяльним при українських, чи при більшовицьких бандитських ватажках, — загартовано мою життя і здоров'я.

Фон дем Бах

СС-Обергруппенфірер і Генерал Поліції

Passierschein! Der Inhaber dieses Passierscheines ist zu verpflichten und gut zu behandeln. Er verpflichtet sich, in Zukunft nicht mehr gegen das Deutsche Reich und seine Verbündeten zu kämpfen durch seine Unterschrift unter diesen Passierschein. Der Überbringer bittet um einen der folgenden Einsatz im Befreiungskrieg gegen den Bolschewismus: a) Arbeit in der Ukraine, b) Arbeit in Deutschland, c) Dienst bei der Polizei, d) Dienst in der Verwaltung, e) Arbeit auf eigenem Acker

Wof

Unterschrift d. Überbringers

früherer Wohnort

Dem Überbringer dieses Passierscheines — gleich, ob er bei den ukrainischen oder bolschewistischen Banditenhäftlingen tätig war. — wird durch mich das Leben und die Gesundheit garantiert.

Von dem Bach, H-Obergruppenführer und General der Polizei

п2-2

А/210

2-8.

Звонили
410202

**УЗБЕКИ, КАЗАХИ, ТУРКМЕНЫ, ТАДЖИКИ, БАШКИРЫ,
ТАТАРЫ, НАРОДЫ УРАЛА, ВОЛГИ И СИБИРУ,
НАРОДЫ АЗИИ!**

Война, в которую вовлекла Вас Москва ведется за империалистические интересы. Москва и Берлин спорят между собой об этом, кому из них Вас грабить. Империалистическая Москва целыми веками грабила у Вас Ваш хлеб, Ваше железо, Ваш уголь, Ваш скот, Ваш хлопок, и во время войны брала с Вас — подать крови: Ваших сыновей и отцов на фронт.

Вам же за это присылала своих пинковиков, которые издевались над народом, презирали Вашу культуру, насмехались над Вашим языком.

Сегодня хочет заменить империалистическую Москву — Берлин. Два хищника сцепились и кроваво дерутся между собой за добычу. В этой ожесточенной борьбе они уже падают из сил. Уж виден их конец. Фронт разваливается, наступает период национальных революций!

Это время должны использовать народы Европы и Азии для изгнания империалистов из своих территорий и восстановления национальных самостоятельных государств.

На территории Украины, борьбу за это дело уже подняла Украинская Повстанческая Армия (УПА). УПА ведет борьбу под лозунгом: «Свобода народам, свобода человеку!» «За самостоятельные государства народов Европы и Азии»!

Порабощенные народы Восточной Европы и Азии!

Входите в связь с УПА!

Переходите с оружием на сторону повстанцев!

Поднимайте общую борьбу с империалистами!

Да здравствуют самостоятельные государства порабощенных народов!

Да здравствует Самостоятельная Украина!

**ГЛАВНАЯ КОМАНДА
УКРАИНСКОЙ ПОВСТАНЧЕСКОЙ АРМИИ**

Ставка, июль 1943 г.

п2-4

А/210

п. 5.

410204

Армяне и другие народы Кавказа!

Поднимайтесь из берды с Вашими поработителями — империалистами Берлина и Москвы! Кровавожидные империалисты, ослаблены взаимной борьбой, стою у своего гроба! Для полного их провала нужен еще только один удар со стороны революционных масс! Этот удар будет на чаше порабощенных и народов Европы и Азии.

Сегодня все народы стоят перед задачей перестройки мира на национальных началах. В основании его будет наличие существование самостоятельных национальных государств народов Европы и Азии.

Империализм будет уничтожен! Народы Кавказа! В настоящий момент: Вы должны поднять свою борьбу на самостоятельные государства. Осуществить эту цель можно только, ведя борьбу против империалистов Берлина и Москвы. Борьба должна продолжаться по всей территории поработенной империализмом. Поэтому каждый должен вести борьбу там, где он находится и в согласии с тем народом, среди которого находится.

Украинцы уже ведут борьбу с империализмом. На территории Украины действует Украинская Повстанческая Армия. Она ведет борьбу под лозунгом: «Свобода народам, свобода человеку!» «За самостоятельные национальные государства народов Европы и Азии!»

Народы Кавказа! Входите в связь с УПА!

Прогоняйте свои национальные поработителей и в согласии с УПА. Общину сил на подлинной революционной борьбе империалистических хищников!

За самостоятельные государства Кавказских народов!

За самостоятельную Украину!

За самостоятельные государства поработенных народов!

Ставка,
июль 1943 г.

**ГЛАВНАЯ КОМАНДА
УКРАИНСКОЙ ПОВСТАНЧЕСКОЙ АРМИИ**

2 #

За Самостоятельное Собрание Советов Грузии
вот в 1918 году...
мы свои права...

ГРУЗИНЫ

Мы знаем о Вашем...
Грузинский народ...
вот в 1918 году...

Вот в 1918 году...
Грузинский народ...
вот в 1918 году...

На 26 мая 1918 года...
Грузинский народ...
вот в 1918 году...

Государство большевиков...
Грузинский народ...
вот в 1918 году...

На Ваши надежды...
Грузинский народ...
вот в 1918 году...

Против нас...
Грузинский народ...
вот в 1918 году...

Вот в 1918 году...
Грузинский народ...
вот в 1918 году...

УПА

1/7

Итак...
Германскому империалисту...
идет империализм московский...

ИДНЕНУЧІ

Война продолжается...
Истекшая кровь...
Германскому империалисту...

Мы знаем...
Грузинский народ...
вот в 1918 году...

САВА СВОБОДОЛЮБИВ...
Грузинскому народу...
вот в 1918 году...

Вот в 1918 году...
Грузинский народ...
вот в 1918 году...

На 26 мая 1918 года...
Грузинский народ...
вот в 1918 году...

Государство большевиков...
Грузинский народ...
вот в 1918 году...

На Ваши надежды...
Грузинский народ...
вот в 1918 году...

Против нас...
Грузинский народ...
вот в 1918 году...

Вот в 1918 году...
Грузинский народ...
вот в 1918 году...

Ан

1/7

A/2/8

410102 201011

Текст, частично скрытый, упоминает "Соборы" и "народы".

Татары Поволжья. Вы попали в ужасы голодной и холодной зимы крымского зноя. Спасаясь, Вы бежали в Поволжье. У Вас также пылала ненависть к большевистской Москве. Вы мечтали о возрождении своего народа, которого Москва сделала своим подданным.

Испомните, кто Вы были в прошлом? Ведь не всегда Вы были невольниками Москвы. Ведь были иные, счастливые времена татарского народа. Дрожала Москва пред величием Казанского, Астраханского и Касимовского ханств. Властелином Поволжья была держава рыбных богатств, цитрусовых, промышленных товаров.

Гранулы тяжелые годы 1552—54 гг. В последний раз раздался призыв муэдзина с минарета Казанской мечети. Он призвал защищать Казань от полчищ московских стрельцов. Васильев! Не забыл Ваш народ предсмертные стоны Касимовского хана Ахмета, замученного 1679 г. в стенах московского сыскаго приказа за попытку возродить былую волю татарского народа. Пытались Ваши предки добиться освобождения в ватагах Разина и Пугачева. Тяжело они поплавились. Наполнилась Волга от Казаньши до Астрахани вассидами с трупами Ваших борцов. Так расплачивались московские запячленные мастера: Суворовы, Панины и Михальсоны с Вашими предками.

Не улучшилась Ваша доля и с грифом советом, которые начали продвигать политику белой Москвы. Вольшевки привнесли Вам ужасы голода 1921—22 гг. Жива в Вашей памяти пресловутая коллективизация 1929—31 гг., лишившая Вас земли, пастбищ и стад. Вынуждены Вы были рассеяться по всей стране в догоне за куском хлеба насущного.

В этой войне Вы желали смерти красной Москве. Поэтому часть из Вас пошла против большевиков вместе с германскими войсками. Но Германия не несет свободы, это такой же самый империалист как и большевистская Россия. В этом хорошо убедились украинский народ, который поднял вооруженную борьбу против московских и немецких захватчиков. Отряды Украинской Повстанческой Армии уже много месяцев борются за свободу Украины.

Если Вам дорога личная свобода, если Вам дорого дело возрождения своего народа — подымайтесь на борьбу с Вашими угнетателями — Москвой и Берлином.

С оружием в руках переходите в свои национальные партизанские отряды при Украинской Повстанческой Армии. На украинской земле собирайте силы для победоносной борьбы за самостоятельную Украину. Наша борьба единична, в ней верна свобода. В этой войне победит московский поработитель. Этому залог — единый освободительный фронт народов Ближнего и Дальнего Востока.

ДА ЗДРАВСТВУЕТ ВОЗРОЖДЕННОЕ ГОСУДАРСТВО ТАТАР ПОВОЛЖЬЯ

ДА ЗДРАВСТВУЮТ ОСВОБОЖДЕННЫЕ НАРОДЫ ВОСТОКА И АЗИИ

ДА ЗДРАВСТВУЕТ САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ УКРАИНА!

410102 201011

В1:2

Текст, частично скрытый, упоминает "личная свобода" и "дело возрождения".

С оружием в руках переходите в свои национальные партизанские отряды при Украинской Повстанческой Армии. На украинской земле собирайте силы для победоносной борьбы за самостоятельную Украину. Наша борьба единична, в ней верна свобода. В этой войне победит московский поработитель. Этому залог — единый освободительный фронт народов Ближнего и Дальнего Востока.

ДА ЗДРАВСТВУЕТ ВОЗРОЖДЕННОЕ ГОСУДАРСТВО ТАТАР ПОВОЛЖЬЯ
ДА ЗДРАВСТВУЮТ ОСВОБОЖДЕННЫЕ НАРОДЫ ВОСТОКА И АЗИИ
ДА ЗДРАВСТВУЕТ САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ УКРАИНА!

Главный Помощник Украинской Повстанческой Армии

Свобода Народам! Зав. 48-43

ТИПОГРАФИЯ УКРАИНСКОЙ ПОВСТАТЕЦЬКОЇ АРМІЇ
„СВОБОДА НАРОДАМ“ Зав. 48-43

За Самостоятельное Соборное
Украинское Государство!

Свобода народам!
Свобода человеку!

ДОБРОВОЛЬЦЫ

ПРИ НЕМЕЦКИХ ВОЕННЫХ ЧАСТЯХ

Немецкие порабощатели терпят под ногами пачку. Их бросают все европейские союзники. Все оккупированные народы Европы поднимают священную борьбу за свои национальные самостоятельные государства. Чтобы защитить себя от народной мести, гитлеровцы на восточном фронте оттягивают свои войска на Запад. Сталинские империалисты используют это положение и с помощью германских пропагандистов вступают в Украину. Большеванские эмиссары кричат, что они идут "освобождать" нашу землю. Но весь украинский народ хорошо знает, что московские порабощатели ничем не отличаются от немецких.

Украинский народ, который начал борьбу против гитлеровского зверя, будет продолжать ее и против московских тиранов, пока не добьется своего Самостоятельного Государства.

ДОБРОВОЛЬЦЫ! Вы пошли вместе с немцами войска на фронт. Вы хотели уничтожения империалистической Москвы, большевистских хищников. Вы шли на борьбу с московскими империалистами, надеясь в этой борьбе добиться свободы, национального государства и для своего родного народа. Но Ваши надежды не осуществились. Гитлеровским тиранам нужна была лишь Ваша кровь. А каждая капля крови за государственную независимость они беспощадно искоренили, как и сталинские изверги.

Теперь немцы отступают. Какая ж Ваша судьба? Должны ли и Вы отступать с немцами? Пойдете в Германию—Вас бросят в концентрационные лагеря, изморят голодом, как это было с тысячами Ваших товарищей-пленных. Когда перейдете к большевикам—Вас ожидает неизбежный расстрел. Известно, что московские тираны убивали даже идейных своих коммунистов. Известно, что всех пленных красных бойцов, которые вернулись в Финляндию в 1940 году—большевики расстреляли.

ДОБРОВОЛЬЦЫ! В этой тяжелой ситуации для Вас есть один выход—продолжить вооруженную борьбу против большевистских палачей. По всех украинских землях ведут теперь борьбу против московских банд отряды Украинской Повстанческой Армии. УПА уже 10 месяцев героически сражается с немцами и большевистскими тиранами. В УПА также есть национальные отряды из восточных народов. Таким образом растет мощный противобольшевистский фронт.

ДОБРОВОЛЬЦЫ! Переходите с оружием в руках к украинским повстанцам. На нашей родной земле, вместе со всем украинским народом будем бороться с большевистскими порабощателями. Будем бороться за Украинское Самостоятельное Государство и за самостоятельные государства всех народов, которые порабощены большевистскими головорезами.

В этой борьбе победа будет за нами. Красные тираны, продаваясь на Запад, все больше исходят кровью и обесснажаются. Все порабощенные Москвой народы не хотят воевать за интересы империалистической Москвы.

Народы Европы не хотят гитлеризма, ни большевизма. Ось Берлин—Рим разлетелась. Большевики все больше гниют со своими союзниками. Продолжение войны, новые неполадки между империалистами и освободительная борьба всех порабощенных народов—все это поможет нам выдержать свяшенную борьбу и победить.

У нас солидаризуются все европейские народы, которые освобождутся от гитлеровской тирании. Нам помогают бороться с большевистскими империалистами грузины, армяне, азербайджанцы, казахи, узбеки, туркмены, татары, русский трудящийся народ и все другие народы Кавказа и Азии. Поднимается новый боевой фронт народов, которые становятся на беспощадный бой за свое освобождение, за свою государственную независимость.

**СЛАВА ВОЙНАМ ЗА СВОБОДУ НАРОДОВ!
СМЕРТЬ СТАЛИНСКИМ И ГИТЛЕРОВСКИМ ИМПЕРИАЛИСТАМ!**

**ДА ЗДРАВСТВУЮТ САМОСТОЯТЕЛЬНЫЕ НАЦИОНАЛЬНЫЕ ГОСУДАРСТВА ВСЕХ НАРОДОВ ЕВРОПЫ И АЗИИ!
ДА ЗДРАВСТВУЕТ УКРАИНСКОЕ САМОСТОЯТЕЛЬНОЕ ГОСУДАРСТВО!**

СЛАВА УКРАИНСКИМ ПОВСТАНЦАМ — МСТИТЕЛЯМ И ВОЙНАМ ЗА ВОЛЮ УКРАИНЫ!

**Главная Команда
Украинской Повстанческой Армии**

Ставка, сентябрь 1943 г.

**ТИПОГРАФИЯ УКРАИНСКОЙ ПОВСТАНЧЕСКОЙ АРМИИ
"СВОБОДА НАРОДАМ". Зак. 97—43.**

Комунікат

В зв'язку з подіями, які впродовж останніх місяців бiжучого року проходять на українських землях, передовсім на їх західних і північно-західних частинах, Провід Організації Українських Націоналістів самостійників-державників стверджує:

I. Стан напруження, що характеризував відношення між українським населенням і польською меншиною на згаданих теренах, був наслідком тієї екстермінаційної політики, що П проводило польське правління впродовж двадцятих років існування Польщі у відношенні до українського населення. Польське правління завжди використовувало польську меншину проти українського населення та його змагань до незалежного політично-національного, культурного та соціально-економічного розвитку, в наслідок чого різним польським елементам було дозволено на українських землях, що входили в склад Польщі, ширити і підсичувати шовіністичні настрої і національну нетерпимість та ворожечу.

II. Той стан настроїв не змінився і в час, коли наслідком мілітарної поразки Польщі, а потім німецько-більшевицької війни українські землі опинилися під німецькою окупацією.

Коли в деяких політичних польських колах ширення польсько-української ненависти не те що не припинилося, а, навпаки, зросло на силі, бо стали проповідуватися в багатьох польських підлітних виданнях куди інтенсивніше, як досі, ідеї погромництва і негачії, ідеї захватництва навіть основних українських земель та трактування українських національно-визвольних змагань як першої і найважливішої загрози для створення незалежної Польщі, — польська меншина займала по відношенню до українського населення і його визвольної боротьби постану, яка прямо таки нашоувувала українців до безпосередньої реакції.

Коли на прикордонних польсько-українських теренах німці приступили до виселювання місцевого населення і колонізування тих теренів німецьким елементом, частина польського елемента пішла по лінії найменшого опору і вістрі своєї боротьби спрямувала не проти німців, а проти українців. Так прийшло до відомих мордувань українського населення на Холмищині і Грубешівщині.

Крім того деяка частина польського елемента (Волинь) стала прямо до послуг німецького окупанта та большевицьких агентурних груп у нищенні українців і їх культурного та матеріального дорічку. Перехід допоміжної української поліції із зброєю в підпілля для оборони українського народу від німецького терору використало польське населення на Волині для того, щоб, сформувавши польські відділи допоміжної поліції, повести систематичний погром українського населення, що досі триває з неослабнуою силою.

Це і становило основне підґрунтя, на якому зродились події, що своїми формами і розмірами викликали страхіття, що потрясли до глибини народом українським і польським. Віджили історичні палі і сокири.

III. Той стан використовували і використовують ті всі зовнішні чинники (Москва, Берлін), які, будучи зацікавлені в подавленні і поеноленні українського і польського народів, кинули їх взаємну різню, щоб відвернути їх увагу від їх основних цілей і завдань і від їх спільних ворогів, Москви і Берліна.

Як по одному, так і по другому, польському й українському, боці, знайшлися елементи, що дали себе впрягти свідомо чи не свідомо до чужого воза і виконували роботу, що, крім шкоди для національних інтересів власних народів, нічого іншого принести не може.

Провід ОУН самостійників-державників заявляє:

1. ОУН самостійників-державників неодноразово в своїх офіційних публікаціях займала становище до польського населення на українських землях та до українсько-польських відносин взагалі і своє негативне становище до тих форм боротьби, що їх згадані події виявляють.

2. Ні український народ, ні Організація нічого спільного з тими масовими убивствами не мають.

3. Польсько-українська різня лежить сьогодні в інтересі Німеччини, а в першу чергу — в інтересі большевицької Москви, яка шляхом взаємного фізичного винищування українців і поляків змагає до тим легшого поневолення обох народів та заволодіння їхніми землями.

Провід ОУН самостійників-державників осуджує акти взаємних масових убивств, звідки вони не походили б, і визнає все українське громадянство бути чутким на ворожу інспірацію та дотриматись постави, яку диктує інтерес національно-визвольних змагань українського народу.

Заразом Провід ОУН самостійників-державників апелює до польського населення здержатись від усяких форм протукраїнських виступів та чинно їм протиставитися. Всі самочинні акти терору, звідки вони не походили б, Провід ОУН самостійників-державників уважатиме чужою агентурною роботою і буде їх рішучо поборювати.

Постій, жовтень, 1943 р.

ПРОВІД
Організації Українських Націоналістів
самостійників-державників

Брати Червоноармійці!

Ви прийшли до своїх українських сіл і міст. Але ніхто-ніхтою не хотів (і не хоче) цим бути Вас як свій рідний народ. Вони заборонили Вам говорити з своїми "братями й сестрами" Вони застерігали: "Вас стурбують своїй рідних-святих" дозволі!

У гітлерівців і сталінів охочих ніби, Вони хочуть загубити українські робітничі і селянські, а недобитих перетворити у своїх рабів.

В у д'т н! Не служіть нікому крім Свободи! Не служіть нікому крім українців (України), крім України!

Український народ ніколи не програвся і ніколи не падав на коліна нікому нікому! Український народ бореться за свою незалежність з більшими силами, з більшими силами, з більшими силами імперіалістами і буде боротися з більшими силами імперіалістами! Бо ці вони приносять Українцям смерть, голод, Сибір, терор і страшний гніб.

СМЕРТЬ ОКУПАНТАМ УКРАЇНСЬКОЇ ЗЕМЛІ!

ХАЙ ЖИВЕ ВОРОТЬБА ЗА САМОСТІЙНУ УКРАЇНУ!

1943 р.

УКРАЇНСЬКІ ПОВСТАТЦІ.

ПІ-13

A1215

410113

За Самостоятельное Соборное
Украинское Государство!

Свобода народам!
Свобода человеку!

ТОВАРИЩИ РУССКИЕ КРАСНОАРМЕЙЦЫ И КОМАНДИРЫ!

Мы, украинские повстанцы, призываем Ваш героизм в борьбе с немецкими оккупантами. Украинская Повстанческая Армия в оккупированных частях Украины также вела жестокие бои с немецкими бандами, защищала народ от гитлеровского террора, отстаивала право Украины на свободную жизнь. Теперь на смену гитлеровского режима пришел на Украину большевистско-сталинский режим.

Украинский народ считает большевиков не освободителями, а обыкновенными захватчиками, которые только прикрываются лживыми фразами "дружба", "освобождения", "счастья". Что украинскому народу дали большевики, кроме жесточайших репрессий и террора? Весь мир знает, что миллионы украинцев большевики расстреляли, бросили в тюрьмы и концлагери, выселили с родной земли на чужбину. Ведь фактически Украиной управляют не украинцы, а кремлевско-сталинские сатрапы Хрущовы и К. и. Всем известно, что богатства Украины поглощает несоюзный большевизм, а украинский народ обречен на голодное существование. Всем известно, что большевики на Украине насильственно насаждали руссификацию, а всякое проявление национальной культуры жестоко искореняли. Вот почему украинский народ решительно добивается полного отделения от большевистского Советского Союза.

Отделившись, украинский народ призывает к искренней дружбе и всестороннему сотрудничеству все народы Советского Союза на принципах независимости Самостоятельных Национальных Держав. Мы также будем в дружественных отношениях с русским народом, если он, сбросив сталинское иго, построит свое государство только на своих этнографических землях. Но мы никогда не согласимся, чтобы русско-большевистские империалисты под плащиком "освобождения" оккупировали нашу Украину, политически и национально угнетали и грабили ее. Свою независимость украинский народ будет упорно защищать с оружием в руках и никакие жертвы не остановят его борьбы. Наше право священо и против него могут выступать только враги человечества, варвары, кремлевские палачи и их ценные собаки.

Товарищи красноармейцы и командиры! Мы обращаемся к Вам — поддержать нашу борьбу за Независимую Украину — без гитлеровского и большевистского порабощения. Не выступайте с оружием против нас, Державы о крови! Не слушайте коммунсарфов, которые натравливают Вас на украинских повстанцев.

Свободолюбивый украинский народ поднимает знамя освобождения Украины вместе со всеми народами, которых покорили большевистские палачи.

**ДА ЗДРАВСТВУЕТ САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ УКРАИНА!
ДА ЗДРАВСТВУЕТ НЕЗАВИСИМАЯ РОССИЯ БЕЗ СТАЛИНСКО-БОЛЬШЕВИСТСКОГО РЕЖИМА!**

Украинские Повстанцы.

Ноябрь 1943 г.

ТИПОГРАФИЯ УКРАИНСКОЙ ПОВСТАТЧЕСКОЙ АРМИИ
„СВОБОДА НАРОДАМ“. Зак. 71 — 43.

Р. 19
Смерть гітлерівсько-сталінським окупантам!

До раненого бійця

Дорогий брате!

За що нас калічать? За що ми вкладаємо свої голови, за яке життя, за чий інтерес?—Це кат Сталін хоче замість Гітлера панувати над народами. Через нього ми тинемо по госпіталях і лягаємо трупом в чистому полі! Кремлівський дракон сказав, що ми дійдемо лише до Спну і Булу, в там буде битись польська армія. А що жінбило? Тепер нас топлять у Вислі, жесуть автоматами на Прустю, летять наші голови під Варшавою, а війна ще не видно.

На фронті гине тільки наш брат-українець. За таємним наказом Сталіна від 12 січня 1944 року СІ № 0017 - трудящих України гонять тільки в першу лінію фронту, стріляють їх сотнями тисяч, щоб пізніше легше було кувати Україну в більшовицько-московські кайдани. І ніхто мерців не закопує, ніхто важко ранених не підбирає.

Під Львовом лежав у полі ранений Житомирської дивізії. Він три дні спинав кров'ю і ніхто зі санітарів не підібрав його. Цей син Поділля що народився в селі Земнівцях, Червоногородського району, помер як бездомний жебрак. Так умирають десятки тисяч бійців-українців. Трупи валяються на бойовищах як колоди, а морш круки видовбують їм очі. Лише в час останніх наступів під Холмом не підібрано 314 трунів, під Бродами 1318, в околицях Львова 930, біля Ясс—279 трунів.

Брати! Кривавий деспот Сталін по українських кістках хоче зайти якнайдалше на Зхід, щоб заирити в московське ярио нові народи. Не шийде! Хай московські держиморди самі воюють за плани мракобіса Сталіна. А плани його—це сол рьоби кобиля. Хіба ж не видно, що цією війною заправляють англо-американці? Вони водять дурного Сталіна за повід як цигани сліпого ведмеда на ярмарку.

Брати! Ми прогнали Гітлера з України. Тепер пора голови знити кремлівському цареві Сталіну, його соратникам хрущовим і терористичному апаратові—НКВД. Тоді настане щасане життя на Україні—без колгоспної ванщизни, національного гніту, без Сибіру, без голоду, концтаборів, стехеновщини, штрафів і надзвичайних судів. Тоді Україна, як Самостійна Держава, буде жити в дружбі і приязні з усіма вільними народами.

Брати! Одуужаючи, повертайтеся додому. Український народ допоможе вам пробратись до рідних сіл і міст. На місцях організуйте бойові повстанчі загони і впливайте до Української Повстанчої Армії—єдиної незалежної Армії українського народу.

Хай живе Самостійна Україна!

Слава Революційному Урядові України—

—Українській Головній Визвольній Раді!

Смерть Гітлеру і Сталіну!

**Військова Національно-Визвольна Організація
1-го Українського Фронту**

Передай товарищеві!
Ховай від ворога.

Брати Червоноармійці!

Українські повстанці вітають Вас, як своїх рідних братів по зброї. Ми з Вами сини одного народу і однієї землі. Нас з Вами однаково вішали і стріляли гестапівці і сталінські кати.

Ми не впали на коліна перед ворогами, а почали з ними криваву боротьбу. Ви на фронті, а ми в тилу знищували німецьких загарбників.

Бийте німецького гада—Гітлера, а після того разом з усім народом вдаримо на крешлівського людоджера Сталіна і його банду!

Червоноармійці! Не слухайте юлів-політруків, не слухайте агентів кривавого Сталіна, які цькують Вас на рідних братів-повстанців.

Українські повстанці, як і весь український народ, не хочуть німецької каторги і не хочуть більшовицького Сибіру, не хочуть гітлерівської „Нової Європи“ ані сталінської тюрми СССР. Ми хочемо жити у вільних, приязних самостійних країнах без гітлерівської і сталінської терористичної диктатури.

Брати! Не виступайте проти самостійницького руху українського народу! Не стріляйте українських повстанців! Допомагайте їм на кожному кроці в їх срященній боротьбі, передавайте їм зброю!

Розпаяйте Ідею Національно-Визвольної Революції в СССР!

Поширюйте сітку підпільних національно-визвольних організацій у війську!

Цілими частинами переходьте на сторону Національних Повстанських Армій!

Смерть катам народів-Гітлерові і Сталінові!

За самостійні держави всіх народів Європи і Азії!

За Національно-Визвольну Революцію в СССР!

Українські Повстанці

411205

ОГОЛОШЕННЯ

За злочин після §§ 1 і 2 розпорядження о поборюванні нападів проти німецькому ділу відбудови в Генеральній Губернії з дня 2. X. 1943. (В з. для Генерального Губернаторства ч. 82/43 зістали через наглий суд Командувачем Поліції Безпеки і С. Д. для дистрикту Галичина)

сказані на смерть

дня 2. 12. 1943:

1. Цимбіляк Василь ур. 3. 1. 1897 в Сприні, Українець, за сприяння і зязок з бандою.
2. Якимів Василь ур. 7. 9. 1921 в Сторонній, Українець, за приналежність до банди.
3. Дмитришин Михайло ур. 18. 10. 1912 в Уличнім, Українець, за приналежність до банди.
4. Фімяк Осип ур. 14. 8. 1914 в Созані пов. Дрогобич, зам. в Созані Ч. 14, Українець за приналежність до банди.
5. Петрів Михайло ур. 21. 8. 1899 в Дрогобичі, Українець, за приналежність до банди.
6. Копач Степан ур. 17. 7. 1911 в Підбужі пов. Дрогобич, зам. в Сторонній Ч. 355, Українець, за сприяння банді.
7. Хомяк Іван ур. 29. 5. 1914, Українець, за приналежність до банди.
8. Зентичка Гаврило ур. 1915. в Сторонній пов. Дрогобич, зам. в Сприні пов. Самбір, Українець, за сприяння банді.
9. Брик Дмитро ур. 17. 3. 1915 в Кружиках пов. Самбір, Українець, за приналежність до банди.

7. Хомяк Іван ур. 29. 5. 1914, Українець, за приналежність до банди.
8. Зентичка Гаврило ур. 1915. в Сторонній пов. Дрогобич, зам. в Сприні пов. Самбір, Українець, за сприяння банді.
9. Брик Дмитро ур. 17. 3. 1915 в Кружиках пов. Самбір, Українець, за приналежність до банди.
10. Макар Гринь ур. 23. 2. 1901 в Сприні пов. Самбір зам. в Сприні Ч. 127, Українець, за сприяння банді.

Вирок на тих особах зістав виконаний через повішення дня 2. 12. 1943 в Дрогобичі як кара за це, що українські бандити збили С. С. Обершарфрера ЛЮДВИКА члена Поліції Безпеки в Дрогобичі.

Інші засуджені в дорозі ласки зістали звільнені від кари.

Оскільки однак в протягу 3. місяців притрапляється в границях Поліційного Комісарату Дрогобич для злочинців з передовсім напади на Німців, членів (осіб) злучених з Великою Німецькою Державою, або немців, які працюють для добра відбудови в Генеральній Губернії, вістануть вони розстріляні, оскільки злочинець не зістане негайно зловлений, мнмо цього що зістали взяті під увагу до уласкавлення, і це в такий спосіб, що за кожний злочин поповнений на одній особі стоячий під охороною Німецької Держави, зістане найменше 10. осіб засуджених на розстріл які буля взяті під увагу до уласкавлення.

Єслиб чин зістане доконаний через комуністів, то вістануть засуджені комуністи замешкалі в повіті, єслиб однак чин зістав поповнений через збаламучені елементи, то з засуджених вістануть виключені від уласкавлення ті особи, які їм стоять в політичному принаближенню.

В виду цього лежить в руках німецького настрелника негайне зловлення або зприничення до зловлення злочинців, через вплив на збаламучені елементи, або викликання підозрілих осіб щоби засуд не зістав виконаний на особах взятих під увагу до уласкавлення.

Дрогобич, дня 2. 12. 1943.

**Командант С. С. і Поліції
для Дистрикту Галичина.**

540505

За независимые государства
всех поработенных народов!

Свобода Народов!
Свобода Человеку!

Бойцы и Командиры Красной Армии!

Сталин и Гитлер виновники всех бедствий украинского, бело-украинского и других народов СССР. Сталин годами готовился к войне, грабил навозные цеха последнюю рубашку с рабочего и крестьянина. И что же? Немская свинья далеко далеко ползла в неприступный советский город.

В наиболее напряженное время кремлевские крысы удрали в Самару, а немцы из зари ворвались в Украину и начали уничтожать и грабить нашу страну.

Украинский народ был одинокий в борьбе с оккупантами. На борьбу с Гитлером поднялись отряды украинских повстанцев. Тысячи гитлеровцев пали от повстанческих пуль.

Борьба была жестокая. Посмотрите на наши села. В них еще догорают избы и церкви. Посмотрите на кладбища. Там выросло много свежих могил. Это гитлеровцы истопили крестьянам за украинскую повстанческую борьбу.

Украинский народ истекал кровью в борьбе с гитлеровцами, а посланцы Сталина - банды красных парашутистов так же, как и немцы, грабили Украину, убили или украинских рабочих, крестьян и интеллигенцию.

Вот только некоторые факты героизма доблестных парашутистов передовых отрядов советской власти в Украине.

Красные парашутисты летом и осенью 1943 и в начале 1944 гг. ограбили украинские села: Смотричевку, Рудня, Тынина, Камники, Коробчевку Смотричевского р-на, Каменец-Подольской области.

Село Олевского района, Житомирской области.

Село Ивацкович, Борщевку Сатановского р-на, Каменец-Подольской области.

Село Миряновку Домбровицкого района.

Село Рудяки, Черныж Цуманьского района.

Село Омельно Коллековского района. Взял: 200 овец, 27 коров, 42 свиней, 10 пар лошадей, 10 повозок.

Красные парашутисты сожгли украинские села: Крыница, Липица, Сарыльского района.

Село Скрытково Луцкой области.

Село Мокрое Дубенского района.

Село Кобылку Межиречского района.

Село Писевос Павского района.

Село Старая Рафаловка, Бабку Вороны Ровенской области. Красные парашутисты убили 5 крестьян в селе Майдановка Степаньского района.

Убили 6 крестьян в селе Подгороднее, 9 крестьян в селе Батьковцы, 2 крестьян в селе Будераи, 8 крестьян в селе Мостах Мизачского района.

В селе Ступино Мизачского района зверски уничтожили всех декурих которые берегли село от гитлеровских зверов.

Убили 6 крестьян в селе Красногорка Сарненского района.

Убили крестьянку в селе Ивацковичах Каменец-Подольской области.

Убили 20 крестьян и сожгли село Боровое Сарненского района.

Убили 80 крестьян в селе Старая Рафаловка Ровенской области.

Убили 60 крестьян в селе Радка Демидовского района, Ровенской области.

Убили 180 крестьян, сожгли 100 изб и угнали 600 голов скота в селе Карпыловка Сарненского района.

Подобных убийств и грабежей, совершенных красными парашутистами, Вы встретите сотни и тысячи на Украине, Белоруссии и на территории России, бывшей временно под немской оккупацией.

Эти зверства красных парашутистов еще раз подтверждают, что гитлеровские и сталинские палачи одинаково уничтожают украинский и другие народы, одинаково стремятся грабить их богатые земли.

Украина вместе со всеми покоренными народами Советского Союза будет продолжать борьбу против гитлеровско-сталинского империализма!

СМЕРТЬ ГИТЛЕРУ И СТАЛИНУ!

ДОЛОЙ ИМПЕРИАЛИСТИЧЕСКУЮ ВОЙНУ!

ДОЛОЙ ГИТЛЕРОВСКО-БОЛЬШЕВИСТСКИЙ РАЗБОЙ И ГРАБЕЖ!

ДА ЗДРАВСТВУЕТ МИР И ДРУЖБА НАРОДОВ!

ДА ЗДРАВСТВУЮТ САМОСТОЯТЕЛЬНЫЕ ГОСУДАРСТВА ВСЕХ НАРОДОВ!

Январь, 1944 г.

Украинские Повстанцы

Bekanntmachung

Wegen Verbrechens nach §§ 1 und 2 der Verordnung zur Bekämpfung von Angriffen gegen das deutsche Aufbauwerk im Generalgouvernement vom 2. 10. 1943 (VOBl. 4. d. GC. Nr. 82/43) wurden vom Standgericht beim Kommandeur der Sicherheitspolizei und des SD für den Distrikt Ostlitzien am 20. 1. 1944

zum Tode verurteilt:

- 1) **Kundreck Paul**, geb. am 14. 6. 1912 in Urycz, Ukrainer, Arbeiter, ledig, wohnt in Urycz Nr. 68, wegen Bandenzugehörigkeit.
- 2) **Demutyszyn Anna**, geb. Kaczor, geb. im Jahre 1860 in Kruszelnica, Ukrainerin, verh., wohnt in Kruszelnica, wegen Bandenbestandigung.
- 3) **Kindratszyn Wladimir**, geb. am 9. 8. 1912 in Podhorode, Ukrainer, verh., wohnt in Podhorode Nr. 285, wegen Bandenbestandigung.
- 4) **Zasudynec Nikolaus**, geb. am 25. 2. 1912 in Podhorode, Ukrainer, Landwirt, wohnt in Podhorode, wegen Bandenbestandigung.
- 5) **Melstyn Olenna**, geb. Sawczin, geb. im Jahre 1866 in Rakow, Ukrainerin, verh., wohnt in Rakow Nr. 62, wegen Bandenbestandigung.
- 6) **Lawitw Theodor**, geb. am 16. 2. 1911 in Rakow, Ukrainer, verh., Osthabsarbeiter, wohnt in Rakow Nr. 62, wegen Bandenbestandigung.
- 7) **Peczenyj Theodor**, geb. am 1. 2. 1915 in Suchow, Ukrainer, verh., Bauer, wohnt in Suchow, wegen Bandenzugehörigkeit.
- 8) **Choma Kornelius**, geb. Stehnicka, geb. im Jahre 1866 in Ochniowka, Ukrainer, ledig, verh., wohnt in Suchow, wegen Bandenbestandigung.
- 9) **Katole Peiro**, geb. am 10. 7. 1900 in Suchow, Ukrainer, Landwirt, verh., wohnt in Suchow Nr. 173, wegen Bandenzugehörigkeit.
- 10) **Melaga Anna**, geb. im Jahre 1851 in Dowszka, Krs. Turka, Ukrainerin, ledig, Arbeiterin, wohnt in Stryj, Schlafrasse Nr. 6, wegen Bandenbestandigung.
- 11) **Peczenyj Olesza**, geb. am 26. 10. 1912 in Suchow, Ukrainer, verh., wohnt in Suchow Nr. 120, Landwirt, wegen Bandenzugehörigkeit.
- 12) **Peczenyj Dimitri**, geb. am 26. 10. 1912 in Korostow, Udrat er, ledig, Waldarbeiter, wohnt in Korostow, Krs. Stryj, wegen OUN-Organisationszugehörigkeit.
- 13) **Sloboda Oleska**, geb. am 27. 3. 1912 in Suchow, Ukrainer, ledig, Waldarbeiter, wohnt in Suchow Nr. 37, Landwirt, wegen Bandenzugehörigkeit.
- 14) **Kaszyniec Wladimir**, geb. am 22. 12. 1904 in Skole, Ukrainer, verh., Magazineur, wohnt in Skole, Seret-Sala, Nr. 25, wegen OUN-Organisationszugehörigkeit.
- 15) **Dyrkawec Michael**, geb. am 20. 11. 1923 in Korostow, Udrat er, ledig, Waldarbeiter, wohnt in Korostow, Krs. Stryj, wegen OUN-Organisationszugehörigkeit.
- 16) **Swistun Michael**, geb. am 1. 10. 1923 in Korostow, Ukrainer, ledig, Waldarbeiter, wohnt in Korostow, Krs. Stryj, wegen OUN-Organisationszugehörigkeit.

am 20. 1. 1944 im Distrikt Ostlitzien hingerichtet werden. Die Verurteilten sind im Jahre 1943 in Brzezka-Wyrne Ukrainer verh. Fö etc.

- 17) **Jakus Theodor**, geb. am 16. 4. 1889 in Rozsazka-Wyrne, Ukrainer, verh., Fö etc, wohnt in Korostow, Krs. Stryj, wegen OUN-Organisationszugehörigkeit.
- 18) **Uznowitsch Ewa**, geb. Pankin, geb. am 20. 7. 1905 in Korostow, Ukrainerin, verheiratet, wohnt in Korostow, Krs. Stryj, wegen OUN-Organisationszugehörigkeit.
- 19) **Sawzsyn Wassyl**, geb. am 27. 8. 1910 in Korostow, Ukrainer, verh., Heger, wohnt in Korostow, Krs. Stryj, wegen OUN-Organisationszugehörigkeit.
- 20) **Waszkiwicz Nikolaus**, geb. am 1. 12. 1892 in Suchow, Ukrainer, verh., Dorfbesitzer, wohnt in Suchow, wegen Bandenbestandigung.

Das Urteil an den zu Ziffer 1) bis 10) Gesannten ist am 21. 1. 1944 in Stryj vollstreckt worden, als Sühnemaßnahme für den am 14. 1. 1944 von ukrainischen Banditen erschossenen Polizeimeister **Miaski Wladimir** in Daszawa, Krs. Stryj.

Die Verurteilten zu Ziffer 11) bis 20) sind für einco Gnadenetweis in Aussicht genommen.

Freigesprochen wurde:

Melstyn Oleska, geb. im Jahre 1881 in Rakow, Ukrainer, verh., Landwirt, wohnt in Rakow Nr. 62.

Sollten in den nächsten 3 Monaten im Bereiche der Kreisbauernschaft Drohobycz und Stryj Gewalttaten, insbesondere auf Deutsche, Angehörige der mit dem Großdeutschen Reich verbundenen Staaten oder im Interesse des Aufbauwerkes im Generalgouvernement arbeitenden Nichtdeutschen begangen werden, so wird sofern die Täter nicht sofort ergriffen werden, das Urteil auch an den für den Gnadenetweis in Aussicht genommenen Verurteilten vollstreckt werden, and zwar in der Form, das für jede Gewalttat an einem der Schutzbefohlenen des Großdeutschen Reiches, der beachtlichste Gnadenetweis für mindestens 10 der Verurteilten inoffiziell wird.

Ist die Tat von kommunistischen Elementen begangen, so werden aus dem Kreise der oben angeführten Personen Komunisten, ist die Tat von sonstigen brengeleiteten Elementen begangen, so werden von den obenangeführten diejenigen, die dieses politisch rabastarden, von dem Gnadenetweis ausgeschlossen.

Es liegt deshalb in der Hand der nichtdeutschen Bevölkerung durch sofortige Festnahme oder Veranlassung der Festnahme des oder der Täter oder durch Einwirkung auf ihnen bekannte, irreguläre Elemente, oder durch Anzeigen verdächtiger Personen dafür zu sorgen, das das Urteil an den für den Gnadenetweis in Aussicht genommenen Verurteilten nicht vollstreckt wird.

Stryj, den 21. 1. 1944.

**Der SS- und Polizeiführer
im Distrikt Gallizien.**

(Unterschrift)

Оголошення

За злочин по §§ 1 і 2 розпорядку для поборювання калазі проти німцького діла відбудується в Генеральній Губернії від дня 2. 10. 1943 (Денник розпорядка для Генеральної Губернії Ч. 82/43) заслужено доправлено судом при командирі Поліції Бандери І Спей, Служби на Дистрикт Галичина, дня 20. 1. 1944.

на кару смерти:

- 1) **Кундрек Павел**, ур. 14. 6. 1912 в Урчи, українськ, робітник, нежонатий, замешкавший в Урчи Ч. 63, за приналежність до бандитства.
- 2) **Демутшин Анна**, з дому Качор, ур в році 1860 в Крушльниці, українка, замужка, замешкала в Крушльниці за сприяння бандитства.
- 3) **Кіндратський Володимир**, ур. 9. 8. 1912 в Підгородшх, українськ жонатий, господар, замешкавший в Підгородшх Ч. 285, за сприяння бандитства.
- 4) **Засудинець Николай**, ур. 25. 2. 1912 в Підгородшх, українськ, господар, замешкавший в Підгізях, за сприяння бандитства.
- 5) **Шелестин Олена**, в Савинчи ур 1896 р. в Ракові, українка, замужка, замешкала в Ракові Ч. 62, за сприяння бандитства.
- 6) **Лаврів Теодор**, ур. 16. 2. 1911 в Ракові, українськ, жонатий, залізничний робітник замешкавший в Ракові Ч. 62, за сприяння бандитства.
- 7) **Печаний Теодор**, ур. 1. 2. 1915 в Сухрові, українськ, жонатий, господар, замешкавший в Сухрові, за приналежність до бандитства.
- 8) **Хомя Корнелій**, в Стенішакх, ур в 1906 р. Оченичакх, українка, замужка, замешкала в Сухрові, за сприяння бандитства.
- 9) **Кашынєв Петр**, ур. 10. 7. 1900 в Сухрові, українськ, господар, жонатий, замешкавший в Сухрові Ч. 173, за приналежність до бандитства.
- 10) **Шалова Анна**, ур в 1891 р. Д. вкл. окр. Турна, українка, вдова, робітниця, замешкала в Стрию, Шльосстр. Ч. 8, за сприяння жолд.
- 11) **Печоний Олександр**, ур. 26. 3. 1907 в Сухрові, українськ, жонатий, замешкавший в Сухрові Ч. 1. 0. 1. 0. господар, за приналежність до бандитства.
- 12) **Печоний Дмитро**, ур. 26. 10. 1911 в Сухрові, українськ, жонатий, амешкавший в Сухрові Ч. 37, господар, за приналежність до бандитства.
- 13) **Лобода Олександр**, ур. 27. 3. 1912 в Сухрові, українськ, господар, жонатий, замешкавший в Володимирі Ч. 128 за приналежність до бандитства.
- 14) **Нащукський Володимир**, ур. 20. 11. 1904 в Скопін, українськ, жонатий, землевласник, за в. Сесолі, Серед-Сала Ч. 25, за приналежність до організації ОУН.
- 15) **Државець Михайло**, ур. 29. 11. 1923 в Коростові, українськ, ділячий, землевласник, за в. Коростові, окр. Сtryj, за приналежність до організації ОУН.
- 16) **Сметун Михайло**, ур. 1. 10. 1923 в Коростові, українськ, вліщний, лісний робітник, за в. Коростові, окр. Сtryj, за приналежність до організації ОУН.

Мешкавший в Коростові, окр. Сtryj, за приналежність до організації ОУН.

- 15) **Државець Михайло**, ур. 29. 11. 1923 в Коростові, українськ, вліщний, лісний робітник, за в. Коростові, окр. Сtryj, за приналежність до організації ОУН.
- 16) **Сметун Михайло**, ур. 1. 10. 1923 в Коростові, українськ, вліщний, лісний робітник, за в. Коростові, окр. Сtryj, за приналежність до організації ОУН.
- 17) **Якш Теодор**, ур. 16. 4. 1889 в Рожанці Вижий, українськ, жонатий, ділячий, замешкавший в Коростові, окр. Сtryj, за приналежність до організації ОУН, за вліщності товариства підпорядкована Бабі зазначити на бандитстві в Сеполов.
- 18) **Ушинець Ева**, з Пальнічакх, ур. 20. 7. 1908, в Коростові, угорка, вдова, за мешкала в Коростові, окр. Сtryj, за приналежність до організації ОУН.
- 19) **Лавчик Василь**, ур. 27. 8. 1910 в Коростові, українськ, жонатий, побережник, замешкавший в Коростові, окр. Сtryj, за приналежність до організації ОУН.
- 20) **Івашківч Михайло**, ур. 1. 12. 1892 в Сухрові, українськ, жонатий, солтис, замешкавший в Сухрові, за сприяння бандитства.

Присуд на особах названих під числами від 1 до 10 виконано дня 21. 1. 1941 в Стрию як кару за застрієння українськими бандитами дня 14. 1. 1944, мезьмика українськой Поліції

Головог Володимир, в Дашай округ Стрий

Засуджений під числами 11 до 20 є варті під увагу до помилування.

Звільнений заста:

Шалетин Олександр, ур. в 1881 р. в Ракові, українськ, жонатий, господар, замешкавший в Ракові Ч. 62.

Якщо однак в найближчих 3 місяцях на протесті Крайстаупманшафтін Дробиць і Стрий будуть виконані дії насильства, перездан на ліцях, на особн приналежні до союзних Великопольської держав або на нещій (як працюють в інтересах гойбулзон Генеральної Губернії), а злочинськ не буде зараз дозволений, буде ліцній присуд також над. Там, кого зазначено до ласки помилування і то в звільненій формі, що за жоний злочин насильства над особобо, що стоїть, під озброєною залицію конічменим, утратає право ласки не лишіе 10 засудженим.

Якщо злочин виконаний комуністичні елєменти, то виконувать від. прима помилування комуністів з пошук. випл насильств осіб; якщо інші, в будз впровадженні елєменти це зробилять, то виконувать від. прима ласки ті особи в вище названим, від ім. політично бандит.

Отже неминьма неслонна має змогу подати про те, щоб через негальне дозволення або сприяння злочинна злочинца або злочинца, або через злочин на злочинці ім. впровадженні в будз елєменти, або через доноси на підозрілі особи, не будз виконаний присуд на них, що ім. замешка до помилування.

Стрий, дня 21. 1. 1944.

APXIB
510519

**СС-і провідник Поліції
в Дистрикті Галичина.**

Bekanntmachung

Wegen Verbreitens nach §§ 1 und 2 der Verordnung zur Bekämpfung von Anpflanzungen des Giftes (Anpflanzung) im Gebiet der Kreisverwaltung von Anpflanzungen des Giftes (Anpflanzung) vom 2. 10. 1943 (VBl. f. d. GG. Nr. 82-43) wurden von Standorten beim Kommandeur der Sicherheitspolizei und des SD für den Distrikt Galizien am 19., 20., 21. und 22. 1. 1944

zum Tode verurteilt:

- 1) **Legonak Omytro**, geb. ?? 1914 zu Stroma, Ukrainer, Waldarbeiter, verh., wohnt in Stroma, weig. Bandenbegünstigung.
- 2) **Andruschko Dmytro**, geb. am 8. 11. 1912 in Stroma, Ukrainer, Landwirt, verh., wohnt in Stroma, weig. Bandenbegünstigung.
- 3) **Mozynskyj Ivan**, geb. am 27. 6. 1924 in Stroma, Ukrainer, Landwirt, ledig, wohnt in Stroma, weig. Bandenbegünstigung.
- 4) **Saban Omytro**, geb. am 6. 2. 1907 in Kalna, Ukrainer, Landwirt, verh., wohnt in Kalna, weig. Bandenbegünstigung.
- 5) **Jusyp Iwan**, geb. am 2. 9. 1897 in Kalna, Ukrainer, Bürgermeister, verh., wohnt in Kalna, weig. Bandenbegünstigung.
- 6) **Lawicka** geb. **Peck Anastasia**, geb. am 5. 3. 1909 in Stroma, Ukrainerin, Ehefrau, verh., wohnt in Stroma, weig. Bandenbegünstigung.
- 7) **Soroka Nikolai**, geb. am 28. 3. 1906 in Kalna, Ukrainer, Landwirt, verh., wohnt in Kalna, weig. Bandenbegünstigung.
- 8) **Katmar Maria**, geb. am 21. 2. 1913 in Kulczyce, Hausgehilfin, ledig, wohnt in Drohobycz, Langestr. 112a, Ukrainerin, weig. Bandenbegünstigung.
- 9) **Zawodowycz Nikolaus**, geb. am 15. 1. 1916 in Czapie, Ukrainer, verh., wohnt in Boryslaw, Krzywag. 14, weig. Bandenbegünstigung.
- 10) **Strembicki Iwan**, geb. ?? 1912 in Swarzywz, Ukrainer, Arbeiter, ledig, wohnt in Swarzywz, weig. UPA-Organisationszugehörigkeit.
- 11) **Tus Michailo**, geb. am 21. 6. 1917 in Swarzywz, Ukrainer, Verkäufer, wohnt in Swarzywz, verh., weig. UPA-Organisationszugehörigkeit.
- 12) **Myzak Oleksa**, geb. am 25. 9. 1918 in Stroma, Ukrainer, Landwirt, ledig, wohnt in Stroma, weig. Bandenbegünstigung.
- 13) **Pyluszkiewicz Iwan**, geb. am 4. 6. 1901 in Miodowako, Ukrainer, Arbeiter, ledig, wohnt in Rosochacz, weig. Bandenbegünstigung.
- 14) **Mandryk Iwan**, geb. am 29. 12. 1921 in Ruda, Ukrainer, Wagner, ledig, wohnt in Ruda, weig. Banden-Organisationszugehörigkeit.
- 15) **Dziak Iwan**, geb. am 15. 1. 1911 in Laszki-Dolne, Ukrainer, ledig, wohnt in Laszki-Dolne, weig. Banden-Organisationszugehörigkeit.
- 16) **Pyluszek** geb. **Lazorki Perselew**, 46 Jahre alt, Ukrainer, wohnt in Buczacz, Ukrainerin, weig. Bandenbegünstigung.
- 17) **Pyluszek** geb. **Lazorka Anna**, 33 Jahre alt, Ukrainerin, Ehefrau, wohnt in Buczacz, weig. Bandenbegünstigung.

Українська Народна Республіка
Генеральний Секретаріат
Служба з боротьби з
бандитизмом

Oголошення

За злочин по §§ 1 і 2 розпорядку для поборювання мафад проти нікшого для відбудови в Генеральній Губернії від дня 2. 10. 1943 (Денник розпорядка для Генеральної Губернії Ч. 82-43) засуджено до розстрілу судом при командирі Поліції Балкери і Спец. Служби на окрестях Галичина, дня 19., 20., 21. і 22. 1. 1944.

на кару смерті:

- 1) **Леванив Дмитро**, ур. ?? 1914 у Стронній, українськ. лісник-робітник, жонатий, замешкалий в Стронній, за сприяння бандаців.
- 2) **Андрушечко Дмитро**, ур. 8. 11. 1912 в Стронній, українськ. славник, жонатий, замешкалий в Стронній, за сприяння бандаців.
- 3) **Мозинський Іван**, ур. 27. 6. 1924 в Стронній, українськ. славник, нежонатий, замешкалий в Стронній, за сприяння бандаців.
- 4) **Сабан Дмитро**, ур. 6. 2. 1907 в Калній, українськ. славник, жонатий, замешкалий в Калній, за сприяння бандаців.
- 5) **Косин Іван**, ур. 2. 2. 1897 в Калній, українськ. бурякстр. жонатий, замешкалий в Калній, за сприяння бандаців.
- 6) **Лавицька**, з дому **Білик Настасія**, ур. 5. 3. 1909 в Стронній, українка, господарка, замешкає в Стронній, за сприяння бандаців.
- 7) **Сороса Нікола**, ур. 28. 3. 1906 в Калній, українськ. славник, жонатий, замешкає в Калній, за приналежність до бандаців.
- 8) **Катмар Марія**, ур. 21. 2. 1913 в Кульчицях, служниця, незамужня, замешкає в Дрогобичі, Ленгестр. 112 а, українка, за сприяння жандармів.
- 9) **Заводович Никола**, ур. 15. 1. 1916 в Чалах, українськ. жонатий, замешкає в Боровіславі, вул. Крам. 14, за приналежність до бандаців.
- 10) **Стрембіцький Іван**, ур. ?? 1912 в Сарнені, українськ. робітник, нежонатий, замешкає в Сарнені, за приналежність до організації УПА.
- 11) **Тус Михайло**, ур. 21. 6. 1917 в Сарнені, українськ. купець, замешкає в Сарнені, жонатий, за приналежність до організації УПА.
- 12) **Міцка Олексія**, ур. 25. 9. 1918 в Стронній, укр. славник, нежонатий, замешкає в Стронній, за сприяння бандаців.
- 13) **Пилушків Іван**, ур. 4. 6. 1901 в Моздзиску, українськ. робітник, нежонатий, замешкає в Росочачі, ур. 4, 6, 1901 в Моздзиску, українськ. жонатий, замешкає в Росочачі, вул. Крам. 14, за приналежність до бандаців.
- 14) **Мандрык Іван**, ур. 29. 12. 1921 в Руді, українськ. столяр, нежонатий, замешкає в Руді, за приналежність до організації бандаців.
- 15) **Дзюк Іван**, ур. 15. 1. 1911 в Лешках Дольних, українськ. нежонатий, замешкає в Лешках Дольних, за приналежність до організації бандаців.
- 16) **Пилушечка** з дому **Лазорки Парасеєва**, 46 років, замужня, заступниця господарки, українка, за сприяння бандаців.
- 17) **Пилушечка** з дому **Лазорки Анна**, 33 років, українка, замужня, заступниця господарки, українка, за сприяння бандаців.
- 18) **Штегел Василь**, ур. 13. 1. 1913 в Кропівнику, українськ. поборовацьк. замешкає в Кропівнику, за сприяння бандаців.
- 19) **Фішчак Михайло**, ур. 10. 8. 1896 в Кропівнику, українськ. поборовацьк. жонатий, замешкає в Кропівнику, за сприяння бандаців.
- 20) **Петриш Никола**, ур. ?? 1903 в Калній, українськ. лісник-робітник, жонатий, замешкає в Калній, за сприяння бандаців.

Присяга на особах названих під числами від 1 до 10 виконано дня 24. 1. 1944. в Строні як кару за застріляння українських бандаців дня 14. 1. 1944. українського керівника шквату

Б р и г а д а Ш о р о в а в С т р о н і .

Засуджені під числами 11 до 20 є в'язні під уяву до помилування. Якщо одинок в заробітках 3 місяць, то погосторі Крайсгауптманшафтс Дрогобич і Строні будуть виконані дії несправді, терміну на місяць, на особу приналежної до останніх Великопольських держав або на іншу, яка працює в інтенсивній розбудові Генеральної Губернії, а жонатий не буде арештований, буде виконаний присуд також над тими, кого наділено до ласки помилування і то в такій формі, що за кожний злочин наслідства над особою, що стоїть, під охороною Великопольських, утретять право ласки не менше 10 днів.

Якщо злочин виконаний комуністичні елементи, то виконання від права помилування комуністи в помірні вилі мавши намір (суб. зміш. лиці), буда впроваджені елементи є пробачать, то виключає від права ласки ті особи в вище названих від ім політично банди.

Отже несправді неслена має ясну подоби про те, щоб через несправді доплетена або сприяння злочинці замочити або замочити, або через злочин знає ім, впроваджені в буда елементи, або через арешти на підозрі особі, не буда виконаний присуд на тих, що ті вилі до помилування.

Строні, дня 24. 1. 1944

СС-і провідник Поліції в Окрестях Галичина.

А P X I D

- 16) **Пилушечка** geb. **Lazorki Perselew**, 46 Jahre alt, Ukrainer, wohnt in Buczacz, Ukrainerin, weig. Bandenbegünstigung.
- 17) **Pyluszek** geb. **Lazorka Anna**, 33 Jahre alt, Ukrainerin, Ehefrau, wohnt in Buczacz, weig. Bandenbegünstigung.
- 18) **Myzak Wasyl**, geb. am 15. 1. 1913 in Kropivnik, Ukrainer, Heger, verh., wohnt in Kropivnik, weig. Bandenbegünstigung.
- 19) **Pyluszek Michailo**, geb. am 10. 8. 1896 in Kropivnik, Ukrainer, Heger, verh., wohnt in Kropivnik, weig. Bandenbegünstigung.
- 20) **Pyluszek** geb. **Lazorka Anna**, geb. ?? 1903 in Kalna, Ukrainer, Wildhüter, verh., wohnt in Kalna, weig. Bandenbegünstigung.

В у к л а с с у І .

Das Urteil an den zu Ziffer I) bis 10) Genannten ist am 24. 1. 1944 in Strjy vollstreckt worden, als Sühneaufnahme für den am 14. 1. 1944 von ukrainischen Banditen erschossenen ukrainischen Werkführer

Die Verurteilten zu Ziffer II) bis 20) sind für einen Gnadenverweis in Aussicht genommen.

Sollten in den nächsten 3 Monaten im Bereiche der Kreishauptmannschaft Drohobycz und Strjy Gewalttäter, Instanzordere auf Deutsche, Angehörige der mit dem Großdeutschen Reich verbündeten Staaten oder im Interesse des Aufbaubereichs im Generalgouvernement arbeitenden Nichtdeutschen begangen werden, so wird, sofern die Täter nicht sofort ergriffen werden, das Urteil auch an den für den Fall anzuwenden in Aussicht genommenen Verantwortlichen vollstreckt werden, und zwar in der Form, daß für jede Gewalttat an einem der Schutzbefohlenen des Großdeutschen Reiches, der beabsichtigte Gnadenverweis für mindestens 10 der Verurteilten hinfällig wird.

Ist die Tat von kriminellen Elementen begangen, so werden aus dem Kreise der ukrainischen Personen konstatieren, ist die Tat von sonstigen irregulären Elementen begangen, so werden von den obenangeführten diejenigen, die diesen politischen Verbrechen, von dem Gnadenverweis ausgeschlossen sind. Es folgt deshalb in der Hand der nichtdeutschen Bevölkerung durch sofortige Festnahme oder Verhaftung der Festnahme des oder der Täter oder durch Einwirkung auf ihren Bekannte, irreguläre Elemente, oder durch /zahlen verdächtiger Personen dafür zu sorgen, daß das Urteil an den für den Gnadenverweis in Aussicht genommenen Verantwortlichen nicht vollstreckt wird.

Strjy, den 24. 1. 1944.

Der SS- und Polizeiführer im Distrikt Galizien.

SS- und Polizeiführer im Distrikt Galizien.

ЗМІСТ ДОКУМЕНТІВ

- 11 *Sonderkommission beim Kommandeur der Sicherheitspolizei und des SD für den Distrikt Galizien in Lemberg*: «Fahndungsersuchen des Reichskriminalpolizeiamtes», Lemberg, 4. [X]. [19]41 [*Спеціальна комісія при командирі Поліції безпеки та СД Дистрикту Галичина в Львові*: «Розшук Бюра кримінальної поліції Райху», Львів, 4. X. 1941]. — Гончий лист за Миколою Лебедем (з фотографією); німецькою мовою (вміщуємо переклад українською на стор. 10).
- 148 «Залізний» [«Протокол»] (Постій, 4. VI. 1944); «Роберт» [Постій], 9. VI. [19]44). — Витяги з машинописного звіту-відпису про обставини смерті 2. VI. 1944 р. вояка УПА та двох кур'єрів ОУН.
- 158 «Українці!» (без місця видання, У П/43/6/518). — Листівка нацистів проти самостійницької ОУН; українською мовою.
- 159 *Німецьке управління*: «Слухай, український народ!» (6. м. в., 43/7/524). — Листівка нацистів проти самостійницької ОУН; українською мовою.
- 160 *Фон-дем-Бах*[-Зелевський Еріх], СС-обергрупенфюрер і генерал поліції: «Українці в лісах! Тут говорить Німецький Райх в імені Європи та її великої і старої культури!», «Перепустка» (6. м. в., без дати). — Листівка проти УПА; українською і частинно німецькою мовою.
- 162 *Організація українських націоналістів*: «За що нам боротися?» (6. д.). — Звернення самостійницької ОУН до українського народу.
- 164 *Главная Команда Украинской Повстанческой Армии*: «Узбеки, казахи, туркмены, таджики, башкиры, татары, народы Урала, Волги и Сибиру, народы Азии!» (Ставка, июнь 1943 г.). — Звернення Голови Команди УПА до поневолених народів Східної Європи й Азії; російською мовою.
- 165 *Главная Команда Украинской Повстанческой Армии*: «Армяне и другие народы Кавказа!» (Ставка, июнь 1943 г.). — Звернення ГК УПА до вірменів та інших народів Кавказу; російською мовою.
- 166 *Головна Команда Української повстанчої армії*: «Добровольці при німецьких військових частинах!» (Постій, вересень 1943; 43-43). — Звернення ГК УПА до т. зв. «добровольців».
- 168 *Главная Команда Украинской Повстанческой Армии*: «Грузины!» (Ставка, сентябрь 1943 г.; Типография Украинской Повстанческой Армии «Свобода народам»; Зак. 45-43). — Звернення ГК УПА до грузинів; російською мовою.
- 170 *Главная Команда Украинской Повстанческой Армии*: «Татары Поволжья!» (Ставка, сентябрь 1943 г.; Типография Украинской Повстанческой Армии «Свобода народам»; Зак. 48-43). — Звернення ГК УПА до татарів Поволжя; російською.
- 172 *Главная Команда Украинской Повстанческой Армии*: «Добровольцы при немецких военных частях!» (Ставка, сентябрь 1943 г.; Типография Украинской Повстанческой Армии «Свобода народам»; Зак. 57-43). — Звернення ГК УПА до т. зв. «добровольців» при німецьких військових частинах; російською мовою.
- 174 *Провід Організації українських націоналістів самостійників-державників*: «Комунікат» (Постій, жовтень 1943). — Комунікат Проводу ОУНСД у справі українсько-польських взаємин.
- 176 *Главное Командование Украинской Повстанческой Армии*: «Красноармейцы!» (Ставка, октябрь 1943 г.; Типография Украинской Повстанческой Армии «Свобода народам»; Зак. 61-43). — Звернення ГК УПА до бійців ЧА; російською.

Факсиміле документів вміщуємо в поменшених розмірах.

- 178 *Українські повстанці: «Брати червоноармійці!»* (б. д.). — Листівка.
- 179 *Українские Повстанцы: «Товарищи русские красноармейцы и командиры!»* (Ноябрь 1943 г.; Типография Украинской Повстанческой Армии «Свобода народам»; Зак. 71-43). — Листівка українських повстанців до червоноармійців і командирів російської національності; російською мовою.
- 180 *Військова національно-визвольна організація 1-го українського фронту: «Дорогий брате»* (б. д.). — Листівка «До раненого бійця» Червоної армії.
- 181 *Українські повстанці: «Брати червоноармійці!»* (1944). — Листівка.
- 182 *Командант СС і поліції для Дистрикту Галичина: «Оголошення»* (Дрогобич, 2. [XII]. 1943). — Плякат-список 10 осіб, призначених на кару смерті «... за сприяння і зв[язок з бандою], «... за приналежність до банди», «... за сприяння банді», — «[в]ирок на тих особах зівстав виконаний через повішення дня 2. [XII]. 1943 в Дрогобичі» в відплату за смерть СС-обершарфюрера (підстаршини) Лявфманна (Laufmann), «члена Поліції Безпеки в Дрогобичі»; поміщуємо український текст.
- 184 *Українские Повстанцы: «Бойцы и Командиры Красной Армии!»* (Январь 1944 г.). — Листівка українських повстанців до бійців і командирів ЧА; російською.
- 186 *Der SS- und Polizeiführer im Distrikt Galizien: «Bekanntmachung»* (Struj: Druckerei in Struj, 21. [I]. 1944, 4044[8?]); *СС- і провідник поліції в Дистрикті Галичина: «Оголошення»* (Стрий, 21. [I]. 194[4]). — Плякат-список 20 закладників, засуджених на кару смерті 20. I. 1944 р., ув'язнених «... за приналежність до організації ОУН», до УПА («... за приналежність до бандитизму», «... за сприяння бандитизмові»), «... за сприяння жидам» і под., перших 10 з яких покарано смертю в день оголошення в відплату за смерть В. Гладкого, «начальника української поліції»; трьома мовами, поміщуємо німецький та український текст.
- 188 *Der SS- und Polizeiführer im Distrikt Galizien: «Bekanntmachung»* (Struj: Druckerei in Struj, 24. [I]. 1944, 40448); *СС- і провідник поліції в Дистрикті Галичина: «Оголошення»* (Стрий, 24. [I]. 194[4]). — Плякат-список 20 закладників, засуджених на кару смерті 19-ого, 20-ого, 21-ого та 22 січня 1944 р., ув'язнених «... за сприяння бандитизмові», «... за приналежність до бандитизму», «... за сприяння жидам», «... за приналежність до організації УПА», «... за приналежність до організації бандерівців» і под., перших 10 з яких покарано смертю в день оголошення в відплату за смерть В. Брика, «українського керівника варстату»; трьома мовами, поміщуємо німецький та український текст.
- 190 *Der SS- und Polizeiführer im Distrikt Galizien: «Bekanntmachung»* (Drohobycz, 15. [II]. 1944, 1200. II. 1944, 40414. 160); *СС- і провідник поліції в Дистрикті Галичина: «Оголошення»* (Дрогобич, 15 лютого 1944). — Плякат-список 30 закладників, засуджених на кару смерті (особи, що не були покарані смертю, див. «Оголошення», від 21. I. 1944 р., чч. 11-20, стор. 186-187, та «Оголошення», від 24. I. 1944 р., чч. 11-20, стор. 188-189), ув'язнених «... за приналежність до банди», «... за приналежність до орг[анізації] [ОУ]Н», «... за приналежність до орг[анізації] УПА», «... за сприяння бандитам», «... за приналежність до орг[анізації] Бандери» і под., усіх 30 яких покарано смертю «через публічний розстріл» у відплату за смерть працівників (українців і німців) німецької адміністрації в Городищі й Кранибергу; трьома мовами, поміщуємо німецький та український текст.
- 192 *Українська Головна Визвольна Рада: «Універсал Української Головної Визвольної Ради»* (Постій, червень 1944). — Листівка.
- 194 Карта України із позначенням дій УПА (1987)
- 198

ПОКАЖЧИК ВЛАСНИХ ІМЕН

- Австрія — 19, 154
 Авшвіц — див. Освенцім
 Азія — 26, 66, 95-96, 98, 118, 154
 Акт 30 червня 1941 р. — 27-28
 Алексій, митрополит — 75
 Альпи — 20
 Англія — 80, 99, 127
 Антонюк-«Сосенко»-«Кліщ» Порфір, курінний — 119-120
 Армія УНР — 74
- Бабин Зарічний, с. — 121
 Бавдіст — 82, 87
 Багна, с. — 90
 Бадан — 135
 Бандера Василь — 40
 Бандера Олекса — 40
 Бандера Степан — 26, 28, 40, 70, 72, 81, 118
 «Бандери рух», *Banderabewegung* — 54, 144
 Бараш — 94
 Бардахівський — 33
 Басай — 100
 Басарабія — 90
 «Батальйон смерці», польська група — 126
 Бауер, віцегубернатор Галичини — 116
 Бах фон-дем Еріх, генерал СС — 72-73
 Бельгія — 98
 Бережанський повіт, Бережанщина — 82
 «Береза», командир — 63
 Березів, с. — 128
 Берестя-Литовська область — 119
 Бересть — 54
 Берлін — 38-39, 43-44, 81, 98, 114, 124, 131
 «Бистрий», командир — 94
 Бігельмаєр, штурмбанфюрер СД, майор — 77
 Біла Підляшська — 128
 Білий Камінь — 154
 Білорусь — 47, 72, 110
 Білоруська РСР — 119
 «Благий», командир сотні — 147
 Блакитний — 135
 Блюк, Блок, шеф СД і Кримінальрату, штурмбанфюрер — 107
 Бог, р. — 90
 Богородчани — 122
 «Богун» — див. Іванишин С.
 «Богун Іван», підпис під німецькими листівками — 100-101
- Богуна, загин імені — 120
 Бойова управа Українського центрального комітету — 80
 Бориничі, с. — 128
 Боровець-«Бульба» Тарас, отаман — 75-77
 Братство українських державників — 23
 Бригідки — 139
 Брик Дмитро — 108
 Броди — 83, 110, 117, 152, 154
 Бродівщина — 32
 Буг, р. — 100, 126
 Бударж, с. — 61
 Буковина — 89-90
 Буковинська українська самооборонна армія — 90
 Бульба Тарас — 115
 «Бульба» Тарас — див. Боровець Т.
 «Бульба Тарас», німецька листівка — 101
 Бучач — 84, 110
 Бюро кримінальної поліції Райху (*Reichskriminalpolizeiamt*) — 10-11
 «Бяли ожел», польська група — 126
- Вайхельт, гавштурмфюрер СД, сотник — 77
 Ванькович — 33
 Варшава — 77, 152
 Варшавське повстання — 73
 Варшавський судовий процес — 15, 24
 Васильків, м. — 30
 Васілевський А., начальник Генерального штабу Червоної армії, маршал — 72
 Ватутін, генерал ЧА — 117
 Ваффен-СС Дивізія «Галичина» — див. «Галичина» Дивізія ...
 Великі Селища — 137
 Верба, р-и — 50, 116
 «Верещака», командир — 94
 Вермахт — 70, 77
 Вехтер, губернатор Галичини — 88, 131
 Вилавче, с. — 90
 Вискуличі, с. — 119
 Віденський договір — 24
 Відерштандтбевергунг — 106
 «Відозва до українського народу» «Крайової репрезентації політичної» поляків — 127
 Військовий політичний суд, УПА-Північ — 119-120
 Вінниця — 137

- Вінницька обл. — 54, 90
Вінничина — 94
Вірзінг, оберштурмфюрер — 38, 137-138
«Вірний шлях», німецька листівка — 101
Влизько — 24
Войнаровський Яків, полковник — 128
Волга — 66
Волинь — 39-40, 51-53, 55-57, 66-68, 72-74, 76, 84-85, 89, 100-101, 110, 116, 125
Волковия, село — 49, 63
Волобуєв — 24, 135
Володавський повіт — 126
Володимир-Волинський р-н — 119
Володимирець — 50
Володимирський р-н — 119-120
Володимирщина — 48, 54
Волох — 135
Волошин-«Павленко» Ростислав — 51, 61
Ворохтянський просмик — 84
Всеукраїнський Повстанський Центр — 23
В'язовець, с. — 94
- Галич — 84, 117
Галичина — 74, 79, 84-89, 100, 105, 116, 122, 126-127, 134, 138, 152
«Галичина» Дивізія Ваффен-СС, Дивізія — 81-84, 152
«Гамалія», відділ — 100
«Гамалія», командир — 143
Генеральна Губернія — 79
Генеральний Секретаріат УГВР — 144
Генеральний штаб ЧА — 72
Гімmlер — 150
Гітлер — 24, 62, 69-71, 75, 80, 90, 94, 98, 102-103, 115-116, 132, 150
Глибоке, с. — 148
Голігради, с. — 110
Голляндія — 98
Головна Команда УПА, Головна Команда УПА Волині, Команда УПА, Команда УПА Волині — 54, 57, 66-67, 75, 84, 88, 94-95, 106, 117, 119-120, 141-142, 144
Головне, с. — 128
Головний Військовий Штаб УПА — 48
Горинь, р. — 110
Горохів — 50
Горохівщина — 54, 56
«Граб» — див. Федак В.
- Грабівка, с. — 143, 147-148
Гранки-Кути, с. — 128
Гречуха М., голова Президії ВР УРСР — 103, 115, 131
Гриник Анна — 128
Гриник Іван — 128
Гриник Федір — 128
Гринько — 135
Григ'юх Іван о. — 18, 21, 111
Грубешів — 128-129
Грубешівський повіт — 100, 126
Губинки, с. — 123
Губків, с. — 136
«Гуцул», командир IV воєнної округи, поручник — 142
- Герінг — 80
Гестапо, гештапо, — 16, 28, 31-34, 36, 40, 47, 50, 76-77, 80-82, 108, 116, 126, 131-132, 137, 150
Гротта Феррата — 20
- Далекий Схід — 24, 134
Данилишин — 140
«Дванадцять заповідей поведінки німців на Сході та трактування руських» — 132
Деражне — 50
Деражнящина — 56
Дермань — 58
Джанкой — 33
Джугашвілі Й. — див. Сталін
Дивин — 56
Дивинський р-н — 117-119
Дмитрук Дмитро, учитель — 128
Дніпро — 77, 97, 117
Дніпропетровське — 133
Дністер — 91
«До людей у лісі», листівка — 99
«До населення тимчасово окупованих районів України», листівка УРСР — 102
«До поневолених народів», заклик — 95
«До українських поліцистів», листівка — 125
«Добровольський, отамаи» — 72
Долина — 87
Долинщина — 87, 145
Донбас — 34
Дорош, сотенний — 76
Драй-Хмара — 24
Дратів, с. — 128
Дрогобич — 106-109, 113
- Друга конференція ОУН — 122
Друга світова війна — 19-20
Дружкополе (Горохівщина) — 54
Дубенська округа — 136
Дубенщина — 49, 63, 65, 75
Дубно — 50, 64, 137
«Дубовий», командир — 94
- Європа — 25, 30, 44-45, 58, 72, 79, 83, 98, 102, 116-118, 132, 154-155
Еміграційний уряд у Лондоні — 126
«Емілія Плятер», польська група — 100
- Єфремов — 24
«Єще Польська не згінела», польська група — 100
- Женева — 134
Жентичка Гаврило — 108
Житомирська обл. — 54
Житомирщина — 54, 94
Жмеринка — 91
Жулінського вул. — 38
- «За що ми боремося», листівка — 80
«За що нам боротися?», листівка — 81
Забужжя — 128
Завій, с. — 110, 142
Загін імені Богуна — 120
Зайдліц В. фон — 115-116
Закарпаття — 26
Закордоине представництво УГВР — 145
«Залізний» — 148
Залісся — 128
Заліщики — 110
Затонський — 24, 135
Захарчук Сергій о. — 128
Захід — 136
Західня Європа — 96, 98
Західня Україна — 126
Західньо-Українська Народня Республіка — 27
Збруч — 29, 97, 127
Зв'язель — 94
Здолбунів — 64
Здолбунівський повіт — 64
Здолбунівщина — 59, 61
«Зельов» — див. Іван ...
Зеров — 24
«Зожа», польська група — 126
«Золотаренко», сусп. — 119-120
Золочів — 82, 116
- Іван «Зельов», козак-«власівець» — 116
Іванишин-«Богун» Степан, кур'єр — 148
Івахів Б. — 53
Ініціативний комітет — 144
«Інструкції райхскомісара України Еріха Коха до генерал- і гебітскомісарів України», липень 1943 — 133
Інтелігенс сервіс — 80
Італія — 127
- Кавказ — 66
Кайтель — 150
Калуш — 82, 122
Камінка, с. — 56
Камінський Вл., поляк — 116
Кам'янець-Подільська обл. — 54, 84
Кам'янець-Подільщина — 94
Кам'янка — 145
Кам'янка-Струмілова — 120
Капустій, маґ. — 126
Каратчів, с. — 90
Карлсруе — 133
Карпати — 84, 107, 120, 149, 151
Карпатська Січ — 24
Картографічний інститут (Дермань) — 58
Каруспун В. Р. — 119
Католицька Церква — 133
Кеніґсберг — 116
Київ — 24, 28, 30, 32, 34, 36-37, 103, 117
Київська область — 54
Київський університет — 135
Київщина — 34, 54, 94
Ківерці — 50, 116
Кільце, с. — 128
Клеванщина — 112
Клим Іван — 113
Климов-«Легенда» Іван — 37-38
«Кліш» — див. Антонюк П.
Клявдія, фельдшерка — 110
Кобзар — 21
Кобрин — 118-119
Ковель — 48, 50, 54, 117
Ковпак — 84-85
Колківський р-н — 129
Команда УПА, Команда УПА Волині — див. Головна Команда УПА
Комарівка — 110
Комісія для шкільних справ — 58
Комітет народів Східної Європи й Азії — 95
«Комунікат» ОУН — 124
Коновалець Євген — 16, 24, 81
Копанки, с. — 122

Копач Степан, лісничий — 108
Копичинці — 110
Корницький, о. — 137
Корнієць О., голова Ради Народніх Комісарів УРСР — 103
Коробка-«Перегішняк», сотенний — 43
Коростень — 94
Коротченко — 131
Косинка — 24
Косів — 117
Космач — 110
Костопільська округа — 136-137
Костопільський р-н — 76
Костюк Трохим — 128
Которів, с. — 128
Кох Еріх, райхскомісар України — 112, 131, 133, 150
«Крайова репрезентація політична» — 127
Кременчук — 115
Кремль — 103, 134-135, 155
Крем'янець — 50, 64, 110, 117
Крем'янець, воєнна округа — 64
Крем'янецька округа — 73
Кривий Ріг — 32, 35
Кривоноса, відділ УНС імєни — 108
Криворіжчина — 32-33
Крим — 33
Криміналрат — 107
Крук, адьютант — 77
Кубійович — 80, 82
Кутарів — 110
Кути — 122
Ласків, с. — 128
Ластовський, проф. — 126
Лебедь Микола, М.Л., «Максим Рубан», Лебідь, Lebed Mkola, Lebid — 10-11, 19-20, 80-81, 100, 103
Левицький К. — 27
«Легенда» — див. Климів І.
Lemberg — див. Львів
Лемик Микола — 32-33
Леїна орден — 110
Леніна-Сталіна партія — 155
«Летуи», сотенний — 119-120
Лидрївка, с. — 128
«Лис» — див. Хом'як І.
Лисогірка, с. — 94
Лівобережжя — 84, 93
«Літаври», журнал — 32
Літин — 94
«Літопис УПА» — 21
Лондон — 99, 126

Лонцького вул. — 39
Лукавці, с. — 90
Луцьке — 50, 116, 137
Луччина — 64
Любак — 33
Любачів — 129
Любитів — 56
Люблін — 128
Люблінський дистрикт — 100
Люблінські ліси — 100
Любчеико — 24, 135
Людвипіль — 50
Людвипільський р-н — 77, 136
Люце Віктор, шеф СА — 54
Лявфмани (Laufmann), працівник Гестапо в Дрогобичі — 108
Ляшки Горішні, с. — 128
Ляшки Долишні, с. — 128
«Льви», курінь УПА — 111
Львів, Lemberg — 10-11, 27-28, 32, 37-40, 86, 89, 111, 116, 120, 128, 131, 134, 137, 139
Львівська область — 120
Льодовий океан — 81

М. Б. — 80-81
Мавсія, доктор — 110
Мазепа, гетьман — 16
Макар Гриць, зв'язковий — 108
Максимець Анна(-Ганка) — 32, 35
Малєша Ольга — 128
Малєша Степан о. — 128
Маличі, с. — 128
Малиші, с. — 136
Мануїльський — 131
Манштайн, фельдмаршал — 115-116
Марковський Леонтій — 72
Марченко Андрій — 39
Маслій Василь, кур'єр — 148
Мельник Андрій — 77, 80
«Ми переможемо», нім. листівка — 150
Микитюк Адам — 128
«Микола», стрілець УПА — 147-148
Миколаїв над Богом — 31
Миколаївка, с. — 110
Миколаївська область — 90
Миколаївські ліси — 111
Миргород — 32-33
Мирон-«Орлик» Дмитро — 34, 36
Миховичі, с. — 128
Мізоч, р-н — 50, 64
Мізунь — 122
Мілів, с. 90
Мітрига Іван — 77

Могиливка, с. — 94
Модринь, с. — 128
Молотов-Ріббейттроп, договір — 24, 26
Морлох (Morloch), референт українських справ — 107
Москва — 17, 23-26, 30, 44-45, 71, 73, 75-76, 81, 97-100, 110, 112, 114, 124, 131, 134-135, 150
Московський патріярхат — 75
Мости, с. — 59
«Мосур Панас», командир — 120
Мочарки — 110
«Муха» (псевдонім) — 34
Мхова, с. — 90
Мюллер — 137
Мюнхен — 20
М'яжке, с. — 128

НКВД — 16, 31, 35, 93, 98-100, 116, 131-132, 135-136, 138, 140, 154
НКГБ — 99, 131, 154
Наброже, с. — 128
Надвірна, р-н — 125
Наддніпрянщина — 147
«Народове сілі збройне», польські відділи — 126
Національний комітет «Вільна Німеччина» — 116
Національний український рух — 117
Начальна Команда Збройних Сил — 150
Недільна — 108, 110
Нерінг, крайставптман — 120
Німеччина — 13, 17, 19, 24-28, 30, 44, 54, 62, 64, 69-72, 79-81, 83, 87, 97, 99-100, 106, 114, 116, 124, 132-134, 150, 152, 154-155
«Нова Європа» — 30, 95, 150

ОУН самостійників-державників — див. Організація українських націоналістів
Одеса — 90
Одеська область — 90
Оксана — 139
Олевське — 76
«Олені», Старшинська школа — 149, 151, 153
Олика — 50
Олич — 64
«Омелько», командир — 119-120
Омелько, с. — 129
Організація українських націоналістів, ОУН, Провід ОУН, ОУН само-

стійників-державників, Організація — 15-17, 23-24, 26-30, 32, 37-40, 43-45, 70, 72, 77-79, 81, 84-85, 87-90, 100, 106-108, 115, 117-118, 122, 124, 127, 137, 144
«Орел», сотенний — 120
«Орлик» — див. Мирон Д.
Освенцім (Авшвіц) — 40
Остріг — 64
Остріг, р-н — 50
Остріжчина — 59
Острожецький р-н — 136
Ощева, с. — 121

«Павленко» — див. Волошин Р.
Панчишин, др — 126
Париж — 24
Пастернак Іван, сенатор (1922-1928) — 128
Пелчинського вулиця — 137
«Перегішняк» — див. Коробка
Перша конференція поневоєнених народів — 95-96
Перша світова війна — 77, 86
Перший український фронт — 117
Петлюра Симон — 16, 24, 81
Петречко Юліан — 38-39
Петрів, псаломник — 137
Петрів Михайло — 108
Печерська Лавра — 75
Пилічі (Володимирщина) — 54
«Південні», Штаб воєнної округи — 63, 65
Північнозахідні українські землі, ПЗУЗ — 47
Підгайці — 84, 117
Підкарпаття — 122
Підляшшя — 60, 127
«Пімста Полісся», загиб УПА — 119
Поділля — 86
Полісся — 43, 48, 52-54, 56-57, 67-68, 72, 75, 84, 125
«Полісся», чота сотні — 52
«Польська Січ» — 76
Полтавщина — 32
Поляниця — 110
«Польська партія робітнича» — 126
«Польська партія терористична» — 126
Польща — 16, 23-24, 26, 39, 53, 79, 122, 124-125, 127, 129
Порайко — 135
Посіч — 110
«Постанови Першої конференції поневоєнених народів Східної Європи й Азії» — 95-96

Потіївський р-н — 54
Похідні групи — 29
Правобережжя — 54, 89, 93-94
Президія ВР УРСР — 103, 115
Президія УГВР — 145
Пресове бюро УГВР — 15, 19
Прип'ять, р. — 48, 71
Провід ОУН — див. Організація ук-
їнських націоналістів
Пронченко — 32
«Просвіта» — 132
Пулинський р-н — 94
«Пух», начальник групи червоних шпи-
гунів — 116
Пісчображе, польська колонія — 129
П'ясецький Богдан — 40

Рава Руська — 129
Равлик Іван — 39-40
Равщина — 123, 129
Рада Народніх Комісарів УРСР — 103
Радехів — 110
Радехівщина — 53
Раднарком УРСР — 115
Радянська Україна — див. УРСР
Райх — 39-40, 72, 133-134
Райхскомісаріят — 112
Reichskriminalpolizeiamt — див. Бюро
кримінальної поліції Райху
Рильський — 135
Рим — 20
Ріббентроп-Молотов, договір — 24, 26
Рівне — 50, 64, 76-77, 112, 116
Рідігер, шеф СД у Кобрині — 118
«Різу», командир — 142-143
Річ Посполита — 127
Річицький — 135
«Роберт» — 148
Розенберг — 150
Росія — 23, 27, 62, 124, 155
Роттердам — 24
«Рубан Максим» — див. Лебедь М.
Руднев — 84
Румунія — 90, 136
Ряшівщина — 52

СА — 54
СВУ — див. Спілка визволення Укра-
їни
СД, SD — 10-11, 28, 77, 118
СРСР, СССР, Советський Союз — 13,
25-28, 62, 64, 72, 84, 95, 98, 117,
132, 134-136, 144-145, 154-155
СС — 50, 70, 72, 79, 100, 110

Сагринь, с. — 128
«Садіба», сотенний — 112
Самбірський повіт — 110
«Самостійна Україна», радіостанція
УПА — 120
Сапіги-Лонцького вулиця — 137-138
Сарненський р-н — 76
Сарни — 48
Сауре — див. Топкар
Святослав, с. — 87
Середня Азія — 66
Середня Європа — 96
Сибір — 40, 66, 81, 98, 145
Сігуранца — 90
Сімович В. — 58
Січ — 54
Скільщина — 145, 149
Сколе — 87, 145
Скрипник — 24, 135
Служба безпеки — 110, 112
Случ, р. — 48
Снятин — 80
Собеський Збішек — 128-129
Сологуб — 135
Солотвин — 82
Sonderkommission beim Kommandeur
der Sicherheitspolizei und des SD
für den Distrikt Galizien — див.
Спеціальна комісія ... Галичина
«Сосенко» — див. Антонюк П.
Союз німецьких офіцерів — 115
«Союз українських письменників» — 32
Спеціальна комісія при командирові
Поліції безпеки та СД Дистрикту
Галичина, Sonderkommission beim
Kommandeur der Sicherheitspolizei
und des SD für den Distrikt Galizien
— 10-11
Спілка визволення України, СВУ — 23-24
Сталін, Джуґашвілі Йосип Віссаріоно-
вич, маршал — 32, 47-48, 62, 69-
70, 72, 75, 77, 84, 94, 97-98, 101-
102, 114-115, 127, 132, 134-135
«Сталіна діти» — 66, 94
Сталінград — 115-116
Сталіно (Юзівка) — 34
Станіславів — 82, 110, 117, 120
Станіславівщина — 121, 127, 142
Стара Ягольниця — 41
Старшинська школа УПА — 107, 145
Старшинська школа «Олені» — 149, 151,
153
Степань — 50
Стецько Ярослав — 27-28
Столин — 48

Стороженецький повіт — 90
Стрижівець, с. — 128
Стрий — 122
Стрильські Нові, Strylskie-Nowe — 10-11
Стрильці, с. — 128
Струтинський Микола, д-р — 128
Суразькі ліси, Остріжчина — 59
Східня Європа — 13, 26, 66, 95-96
Східня Україна — 69
Сян, р. — 126

Тарногород — 128
Теліга Олена — 32, 34
Теребінь, с. — 128
Тернопіль — 82
Тернопільська область — 84
Тичина — 135
Тодор — 110
Томашпільський р-н — 90
Топкар-Сауре — 73
Топоровиці — 50
«Травгут», польська група — 100
Трансїстрія — 90
Турка — 145
Туркестан — 81
Туркменія — 66
Турковичі, с. — 128
Туранський — 135
Тучин — 77

УВО — див. Українська військова ор-
ганізація
УГВР — див. Українська Головна Ви-
звольна Рада
УНР — див. Українська Народня Рес-
публіка
УНРА — 115
УНС — див. Українська народня
самооборона
УПА-Захід — 85, 90, 111, 115, 142-143,
149, 151, 153
УПА-Південь — 91
УПА-Північ — 49-50, 59, 61-65
УПА-Північ, штаб — 76-77, 116-117,
119-120
УРСР, УССР, советська Україна, Рад-
янська Україна — 23-24, 72, 84,
102-103, 115, 135
УССД — див. Українська Самостійна
Соборна Держава
Угорське військо — 77
Угорщина — 136
Україна — 13, 15-21, 23-24, 28-33, 37,
44-45, 48, 54, 58, 60-61, 68-69, 71,
73, 75-77, 81, 89, 93, 98, 103, 114,

117-118, 131-135, 138, 145, 150, 155
Українська військова організація (УВО)
— 23
«Українська галицька армія» — 81
Українська Головна Визвольна Рада,
УГВР — 15, 17, 20, 51, 144
Українська Народня Республіка, УНР
— 23, 24, 81
Українська народня самооборона, УНС
— 84-87, 106, 108
«Українська національна демократична
партія» — 76
Українська Національна Рада — 27
Українська Самостійна Соборна Держ-
ава, УССД — 18, 21, 25, 26-27, 30,
32, 44-45, 60, 62, 81, 118, 127, 144,
154
«Українське визвольне військо» — 101
Українське Державне Правління, Уряд
— 16, 29, 40, 44, 76, 89
«Український визвольний рух» — 102
Український допомоговий комітет — 80
«Український легіон самооборони», «ле-
гію» — 77, 101-102
«Український народ!»; листівка — 141
Український національний комітет — 26
Український національний центр — 23
«Український перець», журнал — 74
Український центральний комітет — 80
Український червоний хрест — 57
Урал — 66
Устинівки, с. — 54

«Ф», ген.-майор НКВД — 116
Фальківський — 24
Федак-«Габ» Володимир — 40, 43
Федько — 135
Фім'як Осип — 108
Фінляндія — 98
Франк, ген.-губернатор — 79, 105, 131
Франц-Йосиф — 154
Франція — 98

Харків — 32, 136
Хвильовий — 24, 135
Хмельниччина — 74
Холмський повіт — 126
Холмщина — 60, 100, 123, 127-128
Хом'як-«Лис» Іван — 108
Хрущов М., секретар ЦК КП(б)У —
103, 115, 131

Церква, українська — 132-133
Цимбалюк Василь — 108
Цумань — 48, 50
«Чапасв» — див. Чхеїдзе О.
«Чарни ожел», польська група — 126
Червона армія, ЧА — 50, 72, 74, 97-98,
101-102, 110, 115
«Черник», начальник Штабу воєнної
округи «Південь» — 63, 143
Четверта воєнна округа, УПА-Захід —
142
Чехія — 24
Чорний Ліс — 120, 142-143, 145, 147
Чорноус, с. — 90
Чортків — 40-41
Чубар — 135
«Чупринка Тарас» — див. Шухевич Р.
Чхеїдзе-«Чапасв» Олександр — 73, 110
Шавалія Антін, учитель — 128
Шахрай — 135
Шептицький Кир Андрей, митрополит
— 20, 27-28

Шерстюк Сергій — 32
Шнайдер — 116
Шондра, окружний комісар — 99
Штаб воєнної округи «Південь» — див.
«Південь» ...
Шульце, гавпштурмфюрер — 38
Шумське, р-н — 50
Шумський — 24, 135
Шухевич Роман, «Тарас Чупринка»,
головний командир УПА, генерал-хорунжий — 55, 118

Юзівка — див. Сталіно

Я. С. — 137
Яблонів — 110
Явірник — 110
Якимів Василь — 108
Яловий — 135
«Ярема» — 140
Ярунський р-н — 56
Ясенів, с. — 110
Яців, магістер — 40

Зміст

- 7 Від видавництва [Пресове бюро УГВР, 1946]
9 Від видавництва
13 *о. Іван Гриньох*: Вступне слово [1946]
19 *о. Іван Гриньох*: У 40-ліття видання першої документаційної
праці, присвяченої Українській повстанській армії.
23 I. Українська самостійницька ідея перед німецько-більшевиць-
кою війною
27 II. Перший період боротьби від Державного Акту 30 червня 1941
року до початків творення УПА
47 III. Скорий ріст УПА серед безупинних боїв з ворожими загарб-
никами — перша половина 1943 року
57 IV. УПА — політичний та збройний авангард у боротьбі за
українську державу та свободу народів
67 V. Державно-творча праця і оборона населення
79 VI. Розріст УПА, її поширення на західноукраїнські землі і
опанування Карпат
93 VII. Рейди УПА на осередні українські землі та організація
фронту боротьби Поневолених народів
97 VIII. УПА в боротьбі проти німецьких і більшевицьких прово-
кацій
105 IX. Зимові дії УПА 1943-1944 рр.
131 X. Методи поневолення, стосовані гітлерівською Німеччиною і
більшевицькою Москвою
141 XI. Український народ в єдиному фронті боротьби
158 Документаційний матеріал
197 Зміст документів
199 Показчик власних імен

Ілюстративний матеріал

Документи і фотографії з Архіву Закордонного прелставництва Української Головної
Визвольної Ради (Нью-Йорк).